

Η ΤΕΧΝΗ

«Τὸ Ἔθνος πρέπει νὰ μάθει νὰ θεωρεῖ ἔθνηκόν ὄχι εἶναι ἀληθές.»

ΣΟΛΩΜΟΣ

ΠΑΘΟΣ

ΠΡΟΛΟΓΟΣ

Als Zarathustra dreissig Jahre alt war, verliess er seine Heimat und den See seiner Heimat und ging in das Gebirge. Hier genoss er seines Geistes und seiner Einsamkeit und wurde dessen zehn Jahre nicht müde. Endlich aber verwandelte sich sein Herz, — und eines Morgens stand er mit der Morgenröthe auf, trat vor die Sonne hin und sprach zu ihr also: «Du grosses Gestirn!...» etc.

(NIETZSCHE: «Also sprach Zarathustra». — Zarat. Vorrede I)

Ὅταν ὁ Ἄβουρῆδης εἶχεν ἀνεβῆ τὴν ἀναβάρθα ὀλάκερη τῆς πρώτης του νεότητος κ' εἶχε πατήση τὸν κύβω τῶν τριῶν τῶν χρόνων, ἀροῦ πρώτα μὲ πάθος καὶ πόθον ἰσπούδαξε τὸν ἄθλιον τοῦτον κόσμον, ὅμοιος μ' ἓνα λαμπρὸ σημαιοστόλιστο καὶ κάτασπρο καράβι, ποῦ, στ' ἀνοιχτό, καθαρώτατο, καὶ χρυσομένο πέλαο καταποντίζεται, ἀποράσσει ν' ἀπαρνηθῆ τὰ πάντα, νὰ διαλύσῃ ὅλα τὰ δεσμά ποῦ τὸν ἐσυγκρατοῦσαν μὲ τὸν κόσμον, νὰ παραιτήσῃ τὸν ἔρωτά του, κ' ἐβουλήθη νὰ ζήσῃ στὴν ἐρημία.

Κ' ἐπειδὴ μέχρι σήμερον πολλοὶ ἐπιχείρισαν νὰ γράψουν ἀπάνου στὰ ὑψηλά καμώματα τοῦ Ἄβουρῆδη, ὁ Ἀβὴλ-Ἀβαλίμ*, τελευταῖος σύντροφος τοῦ ἐρημίτη καὶ πιστὸς μαθητὴς του, γράφει, γιὰ μαρτυριὰ τῆς ἀλήθειας, τὸ παρὸν βιβλίον, ὅπου διηγίεται ὅσα μὲ τὰ ἴδια του μάτια εἶδε κ' ὅσα ἀπὸ τὸ στόμα τοῦ ἀναχωρητῆ ἔγχε ἀκούσῃ.

Ὁ Ἄβουρῆδης ἀπὸ τὰ μικρά του χρόνια ἀκόμα ἀγάπησε περὰ ἀπὸ κάθε ἄλλο πρᾶγμα τὴ σπουδὴ κ' ἐνῶ τ' ἄλλα παιδιὰ τῆς ἡλικίας του ξεράντονταν μὲ παιγνίδια, κ' ἐχαιρόνταν σὺνατόιτους, ἄφτος μ' ἀναγαλλίαν ἀποκραζοῦν τὰ μαθήματα τῶν σοφῶν διδασκάλων τοῦ νόμου κ' ἔθρεφεν ἀγγελικὰ τὴν ψυχὴ του μὲ τὲς

ἀγνὲς ωραιότητες τοῦ ἀγιώτατου βιβλίου. Ἐθιάμασε τότες μὲ κατάνοξή τὴ διδασκαλίαν τοῦ προφήτη καὶ τὴν ἀγάπησε μάλιστα πολὺ, βλέποντας πόσο σπάνιοι οἱ καλοὶ στὸν κόσμον τοῦτο, καὶ τὴν ἀνέλπιστη δύναμη τῆς κακίας. Ἀλλὰ ἡ φλόγα ποῦ κρυφὰ κρυφὰ ἀναβότουν μέσα στὴν καρδιά του, κ' ἀνήξερα ἐπύρρονε ὅλο τὸ εἶναι του, τὸν ἔκαμε γλήγορα νὰ καταλάβῃ πῶς ἦταν πάρα εὐκόλος ἡ μεγάλες ἐκείνες ἀρετὲς ποῦ τοῦ ἐδίδαχναν, καὶ γιὰ τοῦτο, ἀγκυλὰ κ' ἐπίστευεν ἀκόμα μὲ πίστι, τὸ φυσικὸ του τὸν ἐσπρωγνε πρὸς τὴν αὐστηρὴ μὰ κατηγορημένην αἵρεσι τῶν θεορητικῶν Φιλοσόφων*, ποῦ σὰν ἀσκητὲς περνοῦν μεγαλόψυχα τὴ μάταιη καὶ λιγόμερη ζωὴ τους, μέσα στὰ μαρτύρια τῆς μοναχικῆς καὶ τῆς καθολικῆς στέρεψης.

Καθὼς λοιπὸν τὰ χρόνια ἀδιάκοπα ζετυλιγόταν καὶ ἰδυναμονότου ὁ χαραχτήρας του, κ' ἄρχισε νὰ μιλή ἀκατάβλητα ἡ καρδιά του, καὶ μὲ τὴ σπουδὴ τὸ πνεῦμα του ἐμεγάλονε, ἡ ὑπαρξὴ του ὀλάκερη ἐξευγενίζετο, κ' ἀγάπησε τῆς ψυχῆς ποῦ προσπαθεῖ νὰ ψηλοπετάξῃ τὴν ἀντρείψην, ἀγάπησε τῶν τεχνῶν τὴν ποίησι ποῦ ἰδεόουν τὴν ὕλη, κ' ἐμίσησε μὲ σφοδρότην κάθε πρᾶγμα κοινὸ καὶ πρόστυχο, τόσο, ποῦ ἡ κακοχαρακτιστὴ ἄρχισε νὰ φαρμακόνῃ τὴ ζωὴ του.

Μὰ τὸ καλὸ καὶ τ' ὠραῖο ἐκάναν νὰ πάλεται οὐράνια ἡ καρδιά του, κ' ἓνα νέο κ' ἀγνωρίστο φῶς ἐφῆξε τότες στὴ μαυρίλα ποῦ ἐζάλιζε τὸ λογισμὸ του.

Γὰλ: γὰλ: ἐνόησε πῶς δὲν εἶχε πλιὰ χρεία ἀπὸ τὰ σοφὰ τοῦ Κορανοῦ λόγια γιὰ νὰ γνωρίζῃ νὰ πράξῃ τὸ καλὸ, γιὰτὶ τὴν γνώσῃν ἄφτην τὴν εἶχε μέσα του σὰ νὰ τὴν εἶχε φέρῃ μαζῦ του ἀπὸ τ' ἀγνωρίστο τίποτα, ὅπου εἶχε τὴν ἀρχὴν ὁ ἔαρκτος του.

Καὶ γενόμενος ὡς τόσο μεγαλῆτερος καὶ βαθαινόντας στὰ γράμματα, ὑπόψιασε τὴν κακὴ κ' ἀνάντηλη φύσιν τῶνθρώπου καὶ τὴν ἄθλια τύχη τῆς ἀνθρωπότητος κ' ἀμφίβαλε γιὰ τὲς ψευτικὲς ἀλήθειες ποῦ τοῦχαν διδάξει καὶ στὸ ὕστερον τὲς ἀπαρνήθη.

* Ματαιότης ματαιότητων.

* Σοφφῆ.

Σ' εκείνους τούς καιρούς εκατάλαθε και τὸ δυνατώτερο νόμο τῆς πλάσης, τὴν ἀδικία· γιατί περπατώντας μίαν ἡμέρα ἔξω ἀπὸ τὴν πολιτεία ποῦ ἐκατοικοῦσε, καὶ ποῦ κράζεται *Μαργαριάρι τ' ἄμμον*, βλέπει κατὰ γῆς κατακοιτάμενον ἕνα σκλάβο πληγῆς καὶ μῦγες γιοματών, ποῦ ἔσκουζεν ἀπὸ πόνους, κ' ἐλάγγυε δι' ἄχως δύναμι, ἐνῶ τὸ αἷμα τοῦχε βιάζει ὄλο τὸ κορμί·

Ἀθλιώτατε, λέει ὁ Ἀβουφῆδης μὲ πίκρα καὶ λύπη, ποῖς σὲ κατάντησε σ' ἄφρον τὸν τρόπο;

— Εἶμαι σκλάβος, ἀποκρίθηκε ὁ ἐτοιμοθάνατος κλαίοντας· ὁ κύριός μου μ' ἐχτύπησε σήμερα πάλι πολύ· πόσα παθαίνω κάθε ἡμέρα, ὦ Ἀβουφῆδη, πόσο ἄχρηστη εἶνε ἡ ζωὴ μου, καὶ πόσο ὁ κύριός μου εἶνε κακός.

Ἀκούοντας τούτα ὁ Ἀβουφῆδης ἐκούνησε μὲ καταφρόνια καὶ σπλάχνος τ' ὠμορφό του κεφάλι, καί :

— Δειλό, εἶπε, δειλό, δειλότερο σκυλιοῦ· τὰ παθήματά σου ἤθελές τα, γιατί ἀπὸ καιρὸν πολὺν ἔπρεπε νάχης φύγει, κ' ἔπρεπε τώρα νὰ ζῆς σὲ μακρυνὰ λαγκάδια καὶ σ' ἀπάτητα βουνά, ἔπρεπε νάχης φύγει τὴ συντροφιά τῶν ἀνθρώπων καὶ νὰ ζῆς ἐλεύθερος μὲ τ' ἄγρια θεριά, μὲ τσακάλια, καὶ μὲ λύκους. Ὑπόφερνε λοιπὸν τώρα τὰ καταφρονετικά τούτα μαρτύρια, ἄτυχε, ἀφοῦ ἀνθρώπος δὲν εἶσαι.

— Ἄν εἶχα φύγη, ἀποκρίθη τότες μ' αἰδύνατη φωνὴ καὶ μ' ἄλλα τόσα δάκρυα ὁ μισοαποθαμένος, ὁ κύριός μου θὰ μ' εἶχε πιάσει, θὰ μ' εἶχε χτυπήσει, θὰ μ' εἶχε συντρίψει· περσότερο ἴσως, θὰ μ' εἶχε· φορτώσει καθήνες· ὦ Ἀβουφῆδη γενναίε, κακὸ εἶνε νὰ ὑπάρχη κανεὶς.

— Λὲς μίαν ἀλήθεια δύστυχο πλάσμα, εἶπε. Ἄλλ' ἀφοῦ ὁ κύριός σου εἶνε τέτοιο τέρας, ἔπρεπε βέβαια νὰ τὸν εἶχες σκοτώσῃ· κ' ἂν ἴσως ὁ κατῆς ἤθελε σὲ στείλῃ στὴν φουρκα, μὲ τὸν ἀδικιοθάνατο θὰ νικούσες τοῦ μαρτύριου τ' ὠραιοπλοῦμο στεφάνι.

Εἶπεν ἐτούτα ὁ Ἀβουφῆδης κ' ἐσκέφθη πῶς ὄλα στὸν κόσμον δὲν εἶνε παρὰ ἄκοπη ἀδικία· ὁ δυνατός καταθλίβει τὸν ἀδύνατο, ὁ ἀχρεῖος τὸν δύστυχο, ὁ ποταπὸς τὸν καλὸ· κ' ἡ θέα τούτη ποῦ τοῦ πρόσφερνε ὁ κόσμος ἐπάγωσε τὴν ἀγνή του καρδιά. Ἦ ψυχὴ του ὅμως δὲν εἶχεν ὠρμάσει. Περιμένοντας λοιπὸν νὰ τελειωθῇ ὁ διωρισμένος καιρὸς, κ' ἀφοῦ τὴν αἰσθάνθη τελειοτικῶς ἀδειανὴν κ' ἐλεύθερη ἀπὸ κάθε λογῆς δεισιδαιμονία κ' ἀπ' ὄλες τὰς προηγούμενες διδασκαλίας, κ' ἔμεινε τὸ εἶναι του ὡρᾶν ἕνα μηδενικό, χαμένο στὴ μηδαμινότη τοῦ κό-

σμου, ὁ Ἀβουφῆδης, ὑπακούοντας τὴ φωνὴ τῆς συνειδήσεώς του, ἐβόλη νὰ ταξειδέψῃ. Καὶ περιηγήθη κόσμον πολὺ, ταξειδεύοντας σὲ πολλὰ μέρη τῆς παλαιᾶς Ἀσίας, ἀπ' ἄκρο σ' ἄλλο τὴν μεγάλην αυτοκρατορία τοῦ Ἰράν, ἐπάτησε τὴ γῆς τῆς Αἰγύπτου, καὶ τὰς περίφημες χῶρες τῶν Ῥωμαίων. Μὰ παντοῦ ὄθε κ' ἂν ἡ τύχη τὸν ἔφερνε, προτιμοῦσε τὴν πεθαμένην ἱστορία ποῦ μὲ ποίησι τὰ ρέπια διηγῶνται, παρὰ νὰ παρατηρῇ τὸν ζωντανὸν κόσμον καὶ ν' ἀφοκρᾶται τὴ χλαλὴ τῶν ἀνθρώπων ποῦ ἀνακαλιώνταν γιὰ νὰ ζήσουν. Στὰ μεγάλα του ἐκεῖνα ταξειδεῖα ἐθιμάκεσε κάθε λογῆς ὠμορφάδα, κ' ἐπλούτισε τὴν μεγάλην του ψυχὴ μὲ ζωντανὲς εἰκόνες, ποῦ γιὰ πάντα θάμειναν χαραγμένες στὸ μνημονικό του, κ' ἡ μακρυνὴ θύμησί τους θὰ συντρόφιαζε τὰς ἀτελειώτες νύχτες τῆς φοβερῆς μοναξιάς του. Καὶ μίαν ἡμέρα ρίχονταν πάλι τὰ μάτια του στὸ μεγάλο καὶ σιωπηλὸ βασίλειο τοῦ θανάτου, καὶ παρατηρώντας ἕνα μεγάλο ἔρημο λογιμασμένον κάμπο σπιθαγμένον ρέπια, σωρὸς ἀπὸ κομμένα τούβλα καὶ πέτρες, ὅμοιον μ' ἕνα μεγαλότατο γιγάντιο μνημα στημμένο ἀπ' τὴν ἴδια τὴ Φύσι· ἀπάνου στὸν τάφο τοῦ ἀρχαίου πολιτισμοῦ, ἀρμονικὸ στὴν ἀταξία του, μόλις κρατώντας τὰ δάκρυα, εἶπε :

Ἦ εἰσεῖς ἄψυχο μαρτύριο, βουβοί, πεθαμένον μεγαλείου· φτερωτὰ δαμάλια, πέτρινα λιοντάρια, σκαλισμένες παρδάλια, ἀγάλματα· ὦ εἰσεῖς περήφανα μνημεῖα, θαύματα τῆς τέχνης μεγαλοῖο γιοματᾶ· ὦ εἰσεῖς ποταποὶ σωροὶ ἀπὸ κομμένα τούβλα, χαλασμένες κολώνες, ποῦ τὴ γῆς προσκυνᾶτε, σπηρίγματα νῶν Θεῶν ἀπεθαμένων· ὦ κρυφὸ τῶν πέτρινων κολοσῶν χαμόγελο ποῦ, οὔτε ὁ καιρὸς, οὔδὲ τὸ σπυρὶ τοῦ βαρβάρου ἐμπόρεσε νὰ σβύσῃ, καὶ ποῦ φαίνεσαι σὰν ἄπιαστη ἀχτίδα τῆς μακρότατης αἰωνιότης· ὦ βουβοὶ ἀντίλαλοι ποῦ βροντερὰ ἀποκρίθητε στὴ κλαγγὴ τῶν ὄπλων, στὴ μεγαλόκραχη βοῇ τῶν στρατιωτῶν, ποῦ ἡ νίκη ἐμεθούσε· ὦ εἰσεῖς ἀλησμόνητα ρέπια! καὶ σὺ ζωντανὴ καὶ πράσινη βλάστηση ποῦ καὶ τὴν τέχνη καὶ τὴν δύναμη καὶ τὴ δόξα καὶ τὸ μεγαλεῖο ἐνίκησε· θυμηθῆτε· θυμηθῆτε τὰς πράξεις τοῦ μεγαλοῦ λαοῦ ποῦ ἐσβύθη ἀπὸ τὸ βίβλιο τῆς ζωῆς, θυμηθῆτε τὰ αἰσθήματα ποῦ τὸν ἐταράξαν, καὶ ποῦ ὁ Θάνατος ἐσκέπασε μὲ τὸ κάτασπρο σάβανο τῆς Λήθης, θυμηθῆτε τὰ πάθη καὶ τοὺς ἔρωτες, τὰ φιλιὰ, τὰς ἐκστασεις, τὰ κλάμματα, τοὺς πόνους· χῦνε δάκρυα, ὦ Ἀβουφῆδη, κλαίγε τὸ πεθαμένο μεγαλεῖο, τῆς

πελοδοξαστῆς πατρίδας σου. Μὰ τί βλέπω, φάντασμα περπατεῖ ἀπάνου στὰ ρέπια, εἶν' ὁ ἴσκιος τοῦ μεγάλου βασιλέα.

Ἐγὼ εἶμαι, λέει, ὁ Χοσρόης Νουσίρβαν, βασιλεὺς τῶν βασιληῶν, ἀφέντης τῶν ἀφεντᾶδων. Ἦ τριποθητὴ μου χώρα, ὦ λαμπρὴ πολιτεία, δὲ σουσουμαζῶ σε ἄλλο. Πῶς ὁ καιρὸς σ' ἐκατάντησεν. Ποῦν' ἡ στρατὸς ὅπου οἱ στρατοὶ μου θριαμβευτικὰ ἐβάδιζαν, ὅταν νικητῆς ἐγύριζα μέσα στ' ἀνίκητα τειχιὰ σου ποῦν' τὰ παλάτια μου, τὰ πλούσια μου ἀνάκτορα ὅπου ἀναπαυόμενον ἀφοῦ εἶχα ὑποτάξει τὸ Ῥῆγα τῆς Πόλης, καὶ ἀφοῦ εἶχα καταστρέψῃ τὸν ἀρχαῖον ἔγχερό τῆς Περσίας, τὸ βασιλεῖα τοῦ Τουράν; Ποῦν' τώρα οἱ ναοὶ ποῦ ξαστράφταν ἀπὸ πλοῦτο καὶ χρυσάφι, ποῦ δοξασμένοι τεχνίτες ἐστήσαν, κ' ἄλλοι περίφημοι ἐστόλισαν μὲ κἀλλη οὐράνιας μαγείας, πελεκωνάσε τὴν πέτρα; Ἦ ἐσβύθη κ' ἡ ἀκοίμητη φωτιά, κ' ἐσβύστη μ' ἀρτην κ' ὁ λαός μου κ' ἡ μεγάλη του δόξα, κ' ἐτελειώσε τώρα ἡ ἀθάνατη ἱστορία τῆς δοξασμένης μου γῆς. Ὀλοῦθε ρέπια προβάλλουν μπρὸς στὰ μάτια τοῦ βασιλῆᾶ σου. Ὀμιέ, ἄγριοι Σιμηῆτες τῆς Ἀραπίας ἔχουν χαλάσει τὸ ἔργο μου, ἔχουν χαλάσει τὰς χῶρες μου. Μὰ εἰσεῖς χαντακομένα καὶ καταφρονεμένα ρέπια μιλήτε· ὦ ἀγάλματα σηκωθῆτε καὶ πάρτε τὴ δική μου ψυχὴ, ἀνοίξτε τὸ βουβὸ πέτρινο στόμα γιὰ νὰ διηγηθῆτε τὰ μεγάλα μου ἔργα, καὶ τὴν ἀγριότητα τοῦ βαρβάρου καταχτητῆ· ὦ εἰσεῖς βουβοὶ καὶ κουροὶ Θεοὶ ἄχρηστοὶ μαρτύριοι τῆς καταστροφῆς, ζυψῆστε, ζυψῆστε ἀπὸ τὸν τελευταῖο σας ὕπνο τοῦ θανάτου.

Τὸν καιρὸν ἐκεῖνο ποῦ ὁ Ἀβουφῆδης ἐταξειδεύειν, ἀνέβη στὸ Θρόνον τῆς Περσίας ὁ Ὁρῆβ-Μιρζά-Σᾶ, κ' ἐρτὺς ἀμέσως ὅταν ὁ προφήτης ξαναπάτησεν στὸ σπιτὶ τοῦ πατρὸς του, ἐνῶ ὁ Σάχης δὲν εἶχεν ἀκόμα στερεωθῆ στὸ θρόνον του πόλεμος ἀνοίξεν ἀπ' ὄλα τὰ μέρη, καὶ ἡ ἀρχαία ἐκεῖνη μοναρχία τῆς Ἀσίας εὐρέθη πολεμισμένη ἀπὸ χίλιες χιλιάδες ἔχτροὺς κάθε λογῆς ἔθνους. Οἱ πολῖτες ὅμως δὲν ἔπερναν τὰ ὄπλα. Καὶ τὸ κράτος, φυσικὰ, ἔρρε καὶ ἐγκρεμίζετο, γιατί κανεὶς κανεὶς δὲν εἶχε τὴ σκέψιν νὰ ὑπερασπίσῃ τὸ θλιμμένον τόπο, μονάχα ὄλοι πιθυμοῦσαν μὲ τὴν ὑποταχὴ καὶ τὴ δειλία νὰ φυλάξουν τὸν ἐκυτό τους, κ' ἄς ἐθυσίαζαν καὶ βασιλεῖα καὶ τιμὴ κ' ἐλευθερία. Ἀλλὰ τότες ὁ Ἀβουφῆδης γιὰ πρῶτη φορὰν ἐβγήκεν εἰς τὸν κόσμον καὶ μὲ θάρρος ἐμίλησε στοὺς ἀπελιπισμένους πολῖτες, λέοντας :

Ἀδέρφια, ὑπάρχει ἴσως κάτι πλέον ἀξέτιμωτο ἀπὸ τὴν ἐλευθερία; καὶ μπορεῖ ποτὲ κανεὶς νὰ πιστέψῃ πῶς ἀγαπάτε τὴ λίγη σας εὐτυχία καὶ τὴ λιγύχρονη ζωὴ σας καλλίτερα παρὰ τὴν ἐλευθερία; ἢ μπορεῖ κανεὶς νὰ πιστέψῃ πῶς εἰστέν ἐτοιμοὶ νὰ γενήτε δούλοι, νὰ ὑποταχῆτε στὸν ξένον καταχτητῆ, κ' ἀπόλεμα νὰ παραδοθῆτε σὰ σκιασμένες γυναῖκες; Ἄντρες, αἰῶνες περᾶσαν πολλοὶ, κ' ὅμως κλαίγω καὶ κλαίτε τὸ παλαιὸ μεγαλεῖο τῆς πολυπάθης γῆς μας, κλαίτε ἀκόμα τὴν καταδρομὴ τῶν Μουσουλμάνων τῆς Ἀραβίας, κ' ἀπὸ τὸ πολῦτιμο αἷμα ποῦ γύθη στοὺς τελευταίους πολέμους ποῦ ἐκλείσαν δοξασμένα τὴν ἱστορία τῆς ἀληθινῆς ζωῆς τῆς μεγάλης μας πατρίδας. Μὰ οἱ ἄναρχοι λαοὶ ποῦ ζητοῦν νὰ σὰς πάρουν εἶνε χιλιάδες φορὲς τῶν Ἀράβων βαρβαρώτεροι, κ' ἂν ἴσως ἐκεῖνοι δὲ σὰς ἐπίβαλαν παρὰ τὴ θρησκεία τους μόνο, μὴν ἐλπίζετε σπλάχνος ἀπὸ τούτους, θὰ εἶνε σκληροὶ καὶ βάρβαροι κύριοι τῆς χώρας σας, κ' ἂν δὲ σὰς φρονέψουν, θ' ἀρπάξουν ὅμως τὰ πλοῦτη σας, θὰ σὰς καταφρονήσουν, θὰ σὰς κάμουν σκλάβους, ἐσὰς, τῆς γυναῖκες σας τὰ παιδιὰ σας καὶ γιὰ πάντα τὸ ποί σας. Μὴ τυχὸν δὲ μένει στὴν καρδιά σας καμμία ἀρετὴ; Τὰ ἐνστιχτὰ σας δὲ σὰς μιλούν ἄλλο; Μὴ δὲ βλέπετε πῶς τὰ μελίσιμα διαφρονέβουν τὰ κλημπούρια τους, πῶς καὶ τὰ μικρότερα ἔντομα διψοῦν ἐλευθερία; πῶς τὰ λιοντάρια σκοτώνονται γιὰ τὰς σπηλιὰς τους, καὶ τὰ χελιδόνια πῶς ἀγαποῦν τὴ φωλιά καὶ τῆς γέννησής τους τὸν τόπο; Τρεχᾶτε στ' ἄρματα, πολῖτες· νὰ νικήσουμε πρέπει τὸν ξένον εἰ δὲ νὰ σκοτωθῶμε, ἄς νικήσουμε ἢ ἄς ἀξιωθούμε τὸ στεφάνι τῆς ἀντρείας καὶ τοῦ μαρτύριου ποῦ χαρίζει τὴν ἀθάνατη ζωὴ στὸν πεθαμένον καὶ στολιζέι τὸν μ' ἀκοίμητη δόξας λαμπρότη. Νικήστε, πολῖτες, καὶ διώχτε τὸν ἄγριο καταχτητῆ ἀπὸ τὸ γλυκὸ τούτον τόπο ποῦ ἡ ἴδια ἡ φύση σὰς ἔχει δωρίσει.

Παρόμοια μιλούσεν ὁ Ἀβουφῆδης στὰς πλατεῖες ἀπ' ὅσες χῶρες ἐπέρνα, καὶ ὁ λόγος του ἐγενότου ἀκουστός, καὶ σὲ ὀλίγες ἡμέρες ὁ βασιλεὺς ἐσυνάθροισεν στρατὸν ἀρετό, καὶ ὁ ἴδιος ὁ Ἀβουφῆδης ἀκολούθησε στὸν πόλεμον μ' ἀπόφαση νὰ νικήσῃ ἢ νὰ πεθάνῃ. Κ' ὁ κόσμος ἐθαύμασε τότες τὴν τόλμη τοῦ ὑπεράνθρωπου νέου καὶ τὴν μεγαλόψυχη ἀντρεία του, κ' ἄγκυκαλὰ κ' ὁ Ἀβουφῆδης δὲν ἐζήτησε καθόλου νὰ στήσῃ ὄνομα ἀλλὰ μάλιστα ἐπιθυμοῦσε νὰ κρούβῃ πάντα τὸν ἐκρτό του, στὰς ἡμέρες ἐκεῖ-

νες είχαν άκουσθή με καλύτερο άκουσμα στην Περσία ολάκερη, και πολλοί έλεγαν πως ή-
τουσαν ένας από τους πολλούς εκείνους που ο
Μουχαμέτης έχει τάξει να ξαποστέρνει όταν οι
πιστοί του βρίσκονται σε τρανούς κινδύνους.

Κι' ο στρατός όταν έφτανε σε μία ή την
άλλη χώρα κι' ο κόσμος—γυναίκες και γέροντες
—έτρεχαν σωρός για να τρῶξουν τους άντρει-
ωμένους, που έφρευαν για τὸν πόλεμο, εκείνον,
που περὰ απ' όλους έπαρτηρούσαν, και γε-
λάμενοι και δακρυμένοι με τὸ δάχτυλο έδει-
γχαν, ήτουν ο γενναίος πατριώτης που με τὸ
λόγο μονάχα είχε γυρίσει τὴν καρδιά των φο-
βισμένων ανδρῶν.

Βαδίζοντας λοιπόν ο στρατός είχε φτάσει στη
χώρα του Σιράζ κι' αναπαύονται εκεί λίγες ή-
μέρες, έξω από τὰ τειχιά τῆς πολιτείας στρατο-
πευμένοι. Καί παρουνιάστη τότες εις τὸ στρα-
τόπεδο, ένας ποιητής γέρος εκατὸ χρονῶ με γέ-
νεα και μάτια κατάλευκα, και δημόσια έμί-
λησε στὸν Ἀβουφείδη, λέγοντας:

Εἶσαι ποιητής, ὦ Ἀβουφείδη, κι' εἶσαι μέ-
γας, τί ἐσύ εἶσαι κείνος ὅπου ὠζεις τὴν πολυ-
αγαπημένη μας πατρίδα. Ἐπάρχουν στὴν ψυ-
χή σου τὰ μεγάλα αἰσθήματα, κι' ἡ καρδιά σου
σηκώνεται ἀπὸ τώρα πρὸς τὴς σφαίρες τοῦ υπερ-
ανθρώπου κόσμου. Εἶσαι ποιητής κι' εἶσαι κα-
λῆτερος ἀπ' όλους ἐμᾶς, και με τοὺς ἄλλους
ανθρώπους δὲν εἶσαι ὁμοίος. Τὸ πνεῦμα σου εἶ-
ναι μεγάλο καθὼς μία θάλασσα που ἡ ἀνεμικὴς
ἀνακατόνουν, κι' ἡ καρδιά σου εἶνε ἀνοιχτὴ και
πλατεῖα ἄν τὸν οὐρανὸ που ζῶνει τὸ σύμπαν.
Εἶσαι ἀετός, Ἀβουφείδη, κι' εἶσαι λιοντάρι. Μὰ
ἡ τύχη σου θέλει, παιδί μου, νὰ ζήσης στὴ
θεία δυσαρέσκεια, τί εἶσαι πέρα μεγάλος, εἶσαι
γίγαντας για τὸν κόσμον των πυγμαίων, ἐσύ θὰ
μπόρεις νὰ καταχτήσης μίαν οἰκουμένην. Και
βλέπεις ὄλους τοὺς ἄλλους, που ἀγωνίζονται για
νὰ σ' ἀρίσουν, με καταφρόνια μόνο, θωρεῖς
τους πολὺ μικρούς ἐμπρός σου. γιατί ἐσύ εἶσαι
ἀπὸ τὸ σὸί των σπανίων ανθρώπων, εἶσαι ἡ
σάρκωση ἀνωτέρου πνεύματος που μόνο ἡ σάρκα
κάνει νὰ προσομιᾶζει στοὺς ἄλλους, εἶσαι ὁ
ΥΠΕΡΑΝΘΡΩΠΟΣ, ὦ Ἀβουφείδη. Ἀλλὰ θὰ
εἶσαι δύστυχος, ὦ γλυκὸ μου παιδί, πολλὲς θὰ
καταπιῆς πίκρες, γιατί μίαν ἡμέρα, στὴ μεγάλη
σου καρδιά, θὰ νᾶθρῃ και τὴ φύση χαμηλή,
κι' ἀνούσεις τὴς χοντρές γλυκαδὲς τῆς ζωῆς·
καὶ τότες, γενναῖε, ἀδύνατο νὰ ζῆς ἀνάμεσα
στοὺς ἄλλους ανθρώπους. Τοῦ ἔχτροῦ ἡ σάϊτα
δὲ θὰ σε κόψη. Γέροντας ἀνέβα σ' ἕνα βουνό,
και ζῆσε κ'εἰ πάνω ὀλομόναχος, και πλήθεψε

τὴν ἐρημιὰν ἀπὸ τὸν ἔαφτό σου.

Τέτοια εἶπεν ὀγέρος, κι' ἐνώπιον σ' ὄλο τὸν
κόσμον ἀγκάλιασε τὸν Ἀβουφείδη κι' ἐρίλησέ τον
κλαίοντας· και ἄν νὰ μὴν εἶχε προοριεῖν στὴ
ζωή του παρὰ τὸ φίλημα τοῦτο, ἔπεσε νεκρὸς
στὴν ἀγκαλιά τοῦ νέου προφήτη.

Τοὺς πολέμους ὅμως, τὰ καμῶματα και τὴς
παλληκαριεῖς τοῦ Ἐπερανθώπου, διηγούνται,
με θαυμασμόν, ἡ ιστοριεῖς και τὰ ποιήματα
των τραγουδιστῶν· και βέβαια σήμερα ἄνθρω-
πος δὲν ὑπάρχει που νὰ μὴν εἶχε ἀκούσει τὰ
ὑψηλὰ φερσιματά του, και προσέφη τὸ τρις-
ἐνδοξο ὄνομα που αἰώνια θὰ μένη στὴ μνήμη
των ανθρώπων.

Κι' ὁ πόλεμος όταν ἐτελείωσε κι' ὁ Ἀβου-
φείδης ἐπίστρεψε στὸ πατριό του σπίτι, νέα
πάθη ἐκίνησαν τὴν καρδιά του, σε τρόπον ὥστε
ἡ ψυχὴ του εἶχεν ἀλλάξει.

ΜΕΡΟΣ ΠΡΩΤΟ

H ΑΝΟΙΞΗ ΤΗΣ ΖΩΗΣ

Von solcher Erkenntniss geht, wie
die Kunst, so auch die Philosophie
aus, ja, wie wir in diesem Buch
finden werden, auch diejenige des
Gemüthes, welche allein zur wahren
Heiligkeit und zur Erlösung von der
Welt führt.

(ARTHUR SCHOPENHAUER: «Die
Welt als Wille und Vor-
stellung». vol. I. pars IV § 53
ad fin.).

I

Τὴν ἡμέρα ἐκείνην ὁ ἥλιος εἶχεν ἔβγη λαμ-
πρότερος στὸν ξάστερον ὀρίζοντα, που μόνο τὰ
βουνὰ ἐθολώναν, κι' εἶχε πλημμυρίσει τὸν οὐρανὸ
με φῶς· και τὰ πουλιὰ πετοῦσαν εὐτυχισμένα
στὸ δροσερὸ τῆς αὐγῆς ἀέρα, και ἡ μέλισσες
και χιλιάδες ἄλλα ἔντομα ἀνακατεβόνταν κι' ἐ-
χρυσόνταν στὴς ἀγτίδες που τῆς ἡμέρας τ' ὀλό-
λαμπρο τ' ἄστρο ἔχυνεν ἄφθονα παντοῦ, χαρί-
ζοντας καινούρια ζωὴ στὰ παλαιὰ βουνὰ, στοὺς
καταπράσινους ὄγκους κάμπους, στὴς κατάσπαρ-
τες ράγες και στὸν οὐρανὸν ὀλάκερο. Κ' ἐφαί-
νονταν ἀπὸ τὸν ψηλὸ θρόνον αὐ ν' ἀγκάλιαζε και
νὰ καταφιλοῦσε τὴ γῆς ὀλάκερη και τὸν ἀέρα,
με τόσο μεγάλη πῆθυμιά, με τόσο μεγάλον ἔ-

ρωτα, που ἡ φύση ὀλάκερη ἔτρεμεν ἀπὸ εὐτυ-
χία, κι' ἐσπαρτάριζε, κι' ἐλάγρευε, κι' ἀπαντοῦσε
στὰ θερμὰ ζωτικώτατα φίλια με τῶν πουλιῶν
τὸ κελάδισμα, με τὸ ρλίγλισμα των φύλλων,
με τὴν ἀργυρῆ δροσιά που ἐστάλαζε στὴ γῆς
ὅμοια με δάκρυα πᾶθους.

Κι' ὁ Ἀβουφείδης περπατώντας ἐνοιώσεν
ἀσπὴν τὴν χαρὰ τῆς γῆς, κι' ἐστάθη στατικὸς
θαυμάζοντας ἀφτὸ τὸ μεγαλεῖο κι' ἐκατάλαβε
στὴν καρδιά του τὴ γλυκιά πνοὴ τῆς ἀγάπης
τῆν στιγμὴν ἐκείνην καθὼς ὁ ἥλιος ἐσηκονότου
πίσω ἀπὸ τὰ θαμπὰ βουνὰ, ἕνα γλυκὸλαμ-
προ ἄστρο ἀνάτειλε στὸ σκοτάδι που περιέλειουσε
τὴν ψυχὴ του, κι' ἦτουν ἡ χρυσὴ ἐλπίδα. Ἐλ-
πίδα νὰ ζήση, νὰ γνωρίσει τὴν εὐτυχία που
ἴσως ροδιστόλισσε τὸν ἐπρόσμενο, για νὰ τὸν
ἐμπάσει ὀλοζώντανον στοὺς ἀνοστούλιστους τοῦ
Παράδεισου κήπους.

Ἡ φύση ὀλη λουμένη στὸ φῶς, στὴ γλυ-
κάδα, στὴν ἠδονὴν ἐχαίροτου, κι' ἐκείνος σκε-
φτικὸς ἐπερπατοῦσεν ἔχοντας εις τὸ νοῦ του τὴ
μάταιη ζωὴ του, που χωρὶς σκοπὸν ἐπεροῦσε
κι' ἀνέφελα ἐτριβότου ἄν ἕνα λιθάρι μύλου,
που δουλεύει δίχως ἄλεσμα. Ἐσυλλογιότου
ὅμως και τὴ σχετικὴν εὐτυχία που ἀπόλαυε
στὴν ἀδιάφορην ὑπαρξὴ του· ἐστοχαζότου τὴν
εὐτυχία που ἡ σπουδὴ και τῆς τέχνης ἡ ἀγάπη
και τῆς πατρίδας ἡ ὑψηλὴ λατρεία τοῦχαν
προβοδίσει, ἐθυμούτου, που ἀγκαλιὰ κι' ἡ ψυχὴ
του δὲν εἶδεινε προτίμησι για ἕνα ἢ ἄλλο ὑ-
ποκείμενο, ἔθρεφεν ὅμως ἀμάλαγην ἀγάπη για
τὸ καλὸ και τ' ὠραῖο, κι' ἐδοκίθη του τότες
πως ἡ ὑπαρξὴ του δὲν θὰ ἔμπορει ποτὲ νὰ γένη
τελειότερη, γιατί ἡ ἴδια ἡ ζωὴ ἦτουν τὸ βαρύ-
τατο φρόντωμα, που δὲν ἐβλεπε τὴν ὥρα νὰ ξε-
φορτωθῆ.

Ὁρολογιότου σ' ἀφτὸ τὸν τρόπο βαδίζοντας,
κι' ἐμπῆκε σ' ἕνα μεγάλο δάσος ἀπὸ παλαιὰ
ἰδρυὰ και λαμπρότατες φράγες που ἐκουβέντια-
ζαν με τὸν κατεβατὸ τῆς αὐγῆς και που ἐνό-
τευαν ἀκόμα ἀμέτρητες σταλοῦλες δροσιάς, και
τότες, λημονῶντας ξάφνης τοὺς πικρούς στο-
χασμούς του, εὐρέθη λουσιμένος σε καθαρῶτατα
νερὰ ἀνήκουστης εὐχαρίστησης κι' ἀναγᾶλλια-
σεν ἡ ψυχὴ του. Τόσο καλὰ εὐρέθη τὸ δάσος
ἀφτὸ που ἀποράσειε νὰ ξεπλωθῆ στὴ γῆς. Ἐτε-
τέριζαν τὰ φύλλα και τὰ πουλιὰ χορεύοντας
ἐκελαδοῦσαν κι' ἐπηδοῦσαν με νοστιμάδα ἀπὸ
κλαρί σε κλαρί, κι' ἀπὸ δένδρο σε δένδρο. Κ'
ἐπειδὴ τὸ δάσος ἀφτὸ ἐσούρουσε με κάποιο χω-
ριο, κρουμένο ἄν ἀητοφωλιά μέσα σε κείνα τὰ
μεγάλα βουνὰ που ἐτείχιζαν τὸ μαγεμένον τό-

πο, μερικὰ πρόβατα ἐκούρευαν τὴν πράσινη
στολὴ τῆς γῆς, μασσώντας με μεγάλην ὑπο-
μονήν. Τὰ δένδρα ἦταν πράσινα και πολὺ ζωο-
γονημένα, ὁ οὐρανὸς ὅμως διακρενότου ἀνά-
μεσα στὰ πυκνὰ φύλλα λαμπρὸς και ξάστερος,
κι' ἡ χρυσὴ ἀγτίδες, που με τέχνην ἐδοξάρευεν
ὁ ἥλιος, ἐτρυπόταν στοὺς ἴσκιους κι' ἐχρῶσανον
—κάνοντας μικρὰ στρογγυλάδια— τὸ πρά-
σινο χορτάρι που ἐσκέπαζεν ἀρμονικὰ τὴ γῆς.

Ὁ Ἀβουφείδης παρατήρησεν ὅτι ἀζαίνειν ἡ
μοναχικὴ του εὐχαρίστησι κι' ἐπέρσευεν ἡ συγ-
κίνησι του.

Και με μίας ἀκούει μίαν ἀσημένια γλυκιά
φωνὴ που ἔβγαине μέσα ἀπὸ τὸ δάσος ἡ κι'
ἀπὸ κάποιο δένδρο, φωνὴ, λέγω, Ναράϊδας ἡ
Ἀμαδρυάδας, νέα και γλυκιά φωνὴ που ἔλεγε·
ἐτοῦτος εἶνε ὁ Ἀβουφείδης.

Ὁ πολέμιστὴς δὲν ἐκίνηθη ἀλλὰ ἐπρόσεξε.
Κι' ἀκούει πατήματα ἑλαφρὰ που ἐρχόνταν·
και σε μία ξανέμιση βλέπει με μίας μίαν ἀ-
σπροντυμένην ὀμορφώτατη παρθένα που ἐστάθη
ὀμπρός του, και χωρὶς ντροπῆς τὸν ἐκύτταξε.
Ἐκείνη ἡ σπιθόβολη ματιὰ τὸν ἔκαμε ν' ἀνα-
τριχιάσει· κι' ἐνῶ τὴν στιγμὴν ἐκείνην ἡ πλάση
ὀλη ἦτουν μαγεμένη, γιατί ἡ αὖρα που ἐρεί-
πιζε με τὰ πτερούγια του ὁ παγκόσμιος Πόθος,
τὴν ἐχάιδευε, ὁ Ἀβουφείδης ἀκούσε νέο χτυπο-
κάρδι μέσα στὰ στήθη του, νέα συγκίνησι ἐ-
τάραξε τὴν καρδιά του, κι' ἐδοκίμασε τότες νέα
γλυκίαν ἐντύπωση που τὸν ἔκανε νὰ ὑποφέρει
και νὰ εὐχαριστιέται.

Τὸν ἐκύτταξεν ἐκείνη σιωπηλὴ μὰ ἡ ματιὰ
τῆς διηγούτου ὄλο τῆς τὸν πόθο· ἐποθοῦσε νὰ
γνωρίσει τὸν Ἀβουφείδην, ἐρολεγότου για νὰ τοῦ
μιλήσει, κι' ἐφανότου νὰ λείει.

Πόσο ὁ κόσμος, πόσο ἡ γυναίκες θαυμάζου-
με τὴν ἀντρέια σου, ἔστησε ὄνομα μεγάλο με
τὰ ὑπεράνθρωπά σου καμῶματα, εἶσαι ὠραῖος
ὦ Ἀβουφείδη στὴν ψυχὴ και στὸ σῶμα. Ὡ
ἐλυθῆκαν σήμερα οἱ πόθοι μου ὄλοι, ἤθελα μὲ-
νον νὰ σε ἰδῶ με τὰ ἴδια μου μάτια, γιατί
ἐσύ, ἀετέ, με τ' ὄνομά σου μούγης μαζέψη τὴν
ψυχὴ! Και σε βλέπω τώρα! εἶσαι ὁμοίος με
θεὸ στὴν ὠραῖότη, ὁμοίος με λιοντάρι στὴν πε-
ρηρᾶνι, στὴ δύναμη, στὴν ἀντρέια, ὦ Ἀβου-
φείδη, Ἀβουφείδη, πόσο ἤθελα νὰ σ' ἀγαπήσω!

Και τότες ὁ πολέμιστὴς ἀνανόθη τί ἐσκε-
φτότου ἡ κόρη, και με συγκίνησι μεγάλῃ,
τῆς λείει.

Ἀλήθεια, ἐγὼ εἶμαι ὁ πολέμιστὴς Ἀβουφεί-
δης, κόρη. Ἐως τώρα μούφλεγε τὴ σάρκα
τούτην, ἀγάπη κι' ἐρωτας θεῖος για τὴν πατρι-

δα, μὰ ἐσήμερα, βλέποντάς σε, νέα πάθη γεννιώνται, κι' ἀνήξερα, στήν ἔρμη μου ψυχή. Ἐσύ, πλάσμα τέλειο, ταράξεις τὰ φυλλοκάρδια μου, κι' ἡ ματιά σου μὲ πνίγει, μὲ μεθάει, παρθένα. Βλέπω ὀρίζοντες νέους· βλέπω ἀγάπης ρωτεινότερες φλόγες, υπεράνθρωπες ἠδονές που δὲν εἶχα ξαγναντίσει, κι' ἂν ὑπάρχει γλυκάδα στὸν κόσμο, ἡ γλυκάδα νὰ πεθάνω γιὰ σέ, εἶνε βέβαια μεγάλη πολύ, ὦ παρθένα. Ἐσύ εἶσαι τ' ἄστρο τούρανοῦ, εἶσαι τὸ πολυχρῶματο φῶς τῆς αὐγῆς, γιατί' τώρα ἀρχινᾷς νὰ δροσίσεις καὶ νὰ λαμπραίνεις μὲ τὴν ἀγνὴ τῆς παρθενιάς σου χάρι, τῆ ζωὴ τοῦ πολεμιστῆ Ἀβουφῆδη.

Καὶ τότες ἀφτὴ ντροπαλὰ ἀπελογήθη, ἐνῶ τὰ μαγουλά της ἐκοκκίνιζαν ὅμοια μὲ τὴ ροδεοχρῶματην αὐγὴ πολεμιστῆ, πόσο γλυκὰ καὶ τρυφερὰ λόγια προφέρουν τὰ χεῖλιά σου· τ' ὄνομά σου, ἀντρειωμένε, πετοῦσε μαζί μὲ τὸν περιφάνον ἀετὸ στὸ γαλάζιον οὐρανὸ ἕψηλά, ψηλότατο, καὶ σ' εἶχα γνωρίσει πρὶν ἀκόμα σὲ ἰδῶ· μὰ ἔλεγα, θέ μου, πῶς ἡ μεγάλη σου ψυχή ἦτον τραγεῖκ ὡσάν τὸν πόλεμον ὅπου λατρεύεις· ποὺ βρασκεῖς, ὦ Ἀβουφῆδη, τῆ γλύκαν ἀφτὴν ὅπου μαγεύει ἀντρειωμένους ἄντρες, ποὺ βρασκεῖς τὴν, ποὺ φλέγει καρδιές σεμνῶν γυναικῶν;

Ὡς τὸσον ὁ ἥλιος εἶχεν ἀνεβῆ ἀρκετὰ καὶ τὸ δάσος ὅπου ἐσυνομιλοῦσαν ζεστάνει, καὶ ἡ αὐρα τῆς αὐγῆς εἶχε πέσει καὶ τὰ πουλιὰ σιωπήσει, κι' ὁ οὐρανὸς εἶχεν ἀσπρίσει, φῶς καὶ ζέστα γιόματος. Κ' ἐφαινόταν ἡ φύση νᾶχε παραδοθῆ πλιὰ ὀλάκερη καὶ νᾶχε λιγοθυμήσει ἔπειτα ἀπὸ τὰ γιγάντια ἀγκαλιάσματα ποὺ στὸ ζύπνημα τῆς εἶχε δώσει ὁ ζωοδότης. Κ' εὐρισκόνταν οἱ δύο τους μοναχοὶ στὴ φωτεινὴ ζεστὴν ἔρμη τοῦ δάσους ἡσυχία τῆς ἡμέρας, κι' ὅλα τρογύρου τους ἐπερίμεναν ζεστὰ ἀγκαλιάσματα τριπόθητα. Τὸ δάσος ἀκίνητο τώρα τοὺς ἔκραζε μὲ τὴ μυστικὴ βοή του, κι' ὁ ἀγέρας ποὺ φίλοσε γλυκὰ γλυκὰ τὰ φύλλα ἔκανε νὰ λαχταρᾷ μ' ἀντάρα ἡ καρδιά τους. Ἐκλέγαν κι' οἱ δύο τους. Κ' ὁ Ἀβουφῆδης τότες ἐσπικώθη ὠραῖος καὶ μεγάλος γιὰ νὰ πλησιάσει ἐκείνη ποὺ ἦτον ἐκεῖ μπροστά του σὰ χρυσὸ δνειρο, κι' ἡ ἀγνὴ παρθένα ἐκίνησε στὸν ἴδιον καιρὸ πρὸς τὸ μέρος του, ὑπάκουη σὲ κάποια φωνὴ ποὺ ἐβγαίνει ἀπὸ τὰ σπλάχνα της.

Μὰ ξάφνωσ' οἱ δύο τους σὰ νᾶχαν ροβηθῆ τὸν ἐκφῶτό τους ἔβρυναν μονομιᾶς τὰ ζάλα τους. Ὁ Ἀβουφῆδης ἔπεσε κατὰ γῆς πίστομα, φωναζόντας, ἐκείνη ἐχάθη σὰν αὐλὴ Νχαρίδα στοὺς

πράσινους ἴσκιους τοῦ παλαιοῦ δάσους ποὺ ἐβογγοῦσαν ἀκόμα προκαλώντας τους σὲ ζεστὰ ἀγκαλιάσματα σ' ἀγάπης φιλιὰ, τριπόθητα.

Κι' ὁ Ἀβουφῆδης ἀνάμεσα στὸ λυθῆτο ποὺ ἐζούλωνε τὸ στήθι του, ρίχνοντας ἀνάβλεμμα πρὸς στὸν καθαρῶτατον οὐρανὸ τῆς ἡμέρας ἐκείνης, εἶπε· — «Γιατί; γιατί;» Κ' ἔμεινε κατὰ γῆς λυπημένος ὦραν πολλὴ καταφρονώντας τῆ ζωὴ του καὶ τὸν ἐκφῶτό του.

Κι' ὡς τόσο τὸ μεσημέρι εἶχε περάσει κι' ὁ ἥλιος ἐτοιμαζόταν τώρα νὰ καθίσει κι' ἡ φύση ὅλη μὲ λιγούρα ἐτρεμολάγγινε καὶ τὸν ἐχαίρετα, κι' ὁ οὐρανὸς πρὸς τὴν ἀνατολὴν εἶχε τελειοτικῶς ἀγνίσει, μόνο στὴ δύση τὰ λίγα σύγνεφα ἐφαινόταν λαμπρὰ καὶ χρυσὰ ντυμένα μὲ φῶς. Κι' ὅταν τῆς ἡμέρας ὁ Ἄγγελος, ὁμοίος μ' ἓνα μεγάλο φεγγάρι, ἀχνός, κοκκινοκίτρινος καὶ δίχως ἀχτίδες, ἀγγίξει μὲ τὸ δίσκο του τὴν ἐπιφάνεια τῆς θαλάσσης ὅπου ἦτον παρτέτοιμος νὰ βουτήσῃ, τὰ λίγα τούτα νέφαλα ἐπῆραν μίαν περιεργὴν ὄψιν οὐρανίας πολιτείας, ποὺ, μίαν μόνη στιγμὴν ἔμεινε λαμπρὴ στὸν ἄερα, κι' ἔφτος μὲ τὸν ἥλιον ἐσθύνει, πολιτεία μάγας ἐλπίδας, ὁμοίος μὲ τὴν ἐλπίδα ποῦχε κυριέψει τὴν μεγάλην καρδιὰ τοῦ ἐρημίτη.

Μὰ ἀπὸ τὸ σούρουπο κ' ἐκεῖ, ὅταν ὁ Ἀποσπερίτης πολυτίμητο πετραδί τούρανοῦ ἐφανίστη, καὶ κατόπι γιὰ ὅλη τὴ νύχτα ὁ Ἀβουφῆδης ἐστεκόταν ἀκίνητος στὸν ἴδιον ἐκείνον τόπο, ὅτε ἡ εὐτυχία εἶχε τόσο πολὺ σιμὰ περάσει ποὺ ἔφτανε μόνο ν' ἀπλώσει τὸ δεῖλό του χέρι γιὰ νὰ τὴν ἀδράξῃ. Καὶ σιμωθροῦσε ἀφοραζόταν μίαν μυστικὴ φωνὴ ποὺ ὁ μαῦρος βαρὺς ἀγέρας ἔφερνε εἰς τ' αὐτιά του, ποὺ κατέβαινε ἴσως, ἀπὸ τὸν ἀστράταν οὐρανὸ τῆς νύχτας ἐκείνης. — «Ἐλεγε· — Μὴ δὲν εἶσαι ἀνθρώπος, ὦ Ἀβουφῆδη; μὴ ἡ ψυχή σου δὲν ποθεῖ τὴν εὐτυχία τῆς ἐρωτικῆς; μὴ θὰ νικήσῃς τὴ Φύση; ὦ Ἀβουφῆδη, Ἀβουφῆδη, γιατί' γιατί' νὰ παραφύγῃς ἀπὸ τὸ τελειότατο κείνο πλάσμα ποῦταν ἐτοιμὸ νὰ παραδοθῆ στὰ χεῖριά σου, σὰ μίαν ἀγνὴν πεταλοῦδα ποὺ κίεταί στὴ λάμψη μεγάλης λαμπάδας;

Κ' εἶται ἀποφάσιεν ὁ Ἀβουφῆδης νὰ μὴν ἀναχωρήσῃ ἀπὸ τὰ μέρη ἐκείνα πρὶν ἰδεῖ ἀκόμα μίαν φορὰ τὴν κόρη ποὺ ἦτον τώρα ἐτοιμὸς ν' ἀγαπήσει περὰ ἀπ' ὅλον τὸν κόσμο.

Ἐπειδὴ λοιπὸν ἡ ἐποχὴ ἦτον γλυκεῖα κι' ὁ ἀγέρας ἡσυχώτατος, ὁ Ἀβουφῆδης εἶχε ξαπλωθῆ στὴ γῆς, καὶ στὸν ἴδιον ἐκείνον τόπον ὅπου τῆς εἶχε τὴν αὐγὴν μιλήσει, κ' ἐπρόσπα-

θοῦσε ν' ἀποκοιμηθῆ. Καὶ ὁ γρύλλος τῆς νυχτός, καὶ τοῦ γκιόνι τοῦ λυπητεροῦ κοκκοῦδίσμα, κι' ἡ αὐρα ποὺ γλυκόπινεγε καὶ κινούσε τὰ φύλλα τοῦ δάσους φιλώντας τα, ἐνανάριζαν τὸν Ἀβουφῆδη τάζοντάς του τὴ γλυκάδα ἐρωτικῆς ἀνοιχῆς κι' ἀτέλειωτου Μαγιάριλου τὲς οὐρανίως ὤμορφδες.

Κι' ἀληθινὰ τὴν αὐγὴ καθὼς ἀνοιξε τὰ μάτια του τὴν εἶδε, 'κεῖ σιμὰ του ποὺ τὸν ἐπαρτηροῦσε μὲ μεγάλη ἔγκληση γύνοντας ἀβάσταχτα δάκρυα. Ἡ μοῖρα τὴν εἶχεν ὀδηγήσει ἐκεῖ καὶ τὴν εἶχε σπεδίσει σιμὰ στὸν ἀποκοιμημένον ἐρωτάρη. Κι' ὁ Ἀβουφῆδης ἐσπικώθη παρτροφύς, λέγοντας· — «Ὁ ἄστρο τούρανοῦ, ἦλιε χρυσὸ τῆς καρδιάς μου, ψυχή τῆς ζωῆς μου! ὦ φρηγῆτο δνειρο ποὺ ἐμάγεψες ὅλο τὸ εἶναι μου καὶ κρατεῖς τὸ στὴ χρυσῆν καρδιά σου, ὦ ἀξέτιμωτη εὐτυχία ν' ἀγαπιέται κανεὶς ἀπὸ 'σένα, παρθένα οὐρανία κι' ἀπὸ τῆς Περῆ τοῦ Παραδείσου ἀνώτερη· γιὰ πῆς μου ξανά πῶς μ' ἀγαπάς, γιατί' τώρα ἡ ζωὴ μου δὲ φελαίει πλιὰ τίποτες χωρὶς τὴν ἀγάπη.

Κι' ἀφτὴ κατακόκκινη καὶ μὲ πολλὰ δάκρυα ἀπελογήθη:

— Ἀβουφῆδη, μεγάλε γιὰ τῆς πατρίδας, ἀντρειωμένε, τὴν ἀγάπη σου ποθοῦν ἡ γυναικίες ὅλες, κι' ἡ εὐτυχιόμηνη ἐγὼ ἐμπόρεσα ν' ἀποχτήσω τὴν καρδιὰ τοῦ καστρομάγου, τοῦ μεγάλου πολεμιστῆ ποὺ τόσες καὶ τόσες ἔχει κἀψη μητέρας καρδιές.

Κι' ὁ Ἀβουφῆδης ἔτρεξε πρὸς ἀφτὴν, κι' ἀμέσως τὴν ἀγκάλιασε καὶ τὴν ἐφιλήσε στὰ μάτια, στὰ μάγουλα, στὸ στόμα· ὦ γλύκα, ὦ ἠδονή, ὦ πόθοι! Μὰ ξάφνωσ' στὸν κρότον ἐνοῦ φύλλου ποὺ ἔπεσε στὴ γῆς, τὴν ἄφθηκε μὲ βία, καὶ πρὶν ἀκόμα δυνηθῆ νὰ τὸν κρατήσῃ ἐφτός τρέχοντας ἐκείνος εἶχεν ἀφανιστῆ στὸ μεγάλο δάσος μέσα στοὺς ἀτρυπτικούς πράσινους ἴσκιους.

Καὶ τότες καὶ πάλι ὁ Ἀβουφῆδης ἐκατάλαβε πῶς ἡ ζωὴ στὸν κόσμο δὲν ἄρμοζε στὸν ὕψηλό κι' ἀγνὸ χαρακτῆρα τῆς ὑπαρξῆς του, κ' ἐβουλήθη νὰ τραβηγῆ τὸ γληγορώτερο σὲ κάποιαν ἐρημίτι καὶ νὰ ζήσει σὰν ἀσκητής, καθὼς εἶχε τὸν συμβολέψῃ ὁ γέρος τῆς τέχνης ἱερέας ποῦχε μείνη νεκρὸς στὴν ἀγκαλιά του, ὅταν ἐκινούσαν γιὰ τὸν πόλεμο.

Ὁ Ἀβουφῆδης ἐβάδισε τὴν ἡμέραν ὀλάκερη πρὸς τὰ μέρη τῆς πατρίδας του σέρνοντας μαζί του τὴν ὕψηλὴ δυσαρρέσκεια καὶ τὴν καταφρονετικὴν ἀπεπιστία. Καὶ τέλος πάντων ἡ μέρα εἶχε τελειώσει. Ὁ ἥλιος εἶχεν ἀφανιστῆ πίσωθ' ἀπὸ τὰ βουνά, καὶ ἡ θέα ποὺ ροβολώντας ἀ-

νοιόγουντο καταφρονητὰ ἀπ' ὅλα τὰ μέρη ἔχανε τὴν καθαρότη. Τὸ γλωκὸ σουρούπιασμα, λείψανο τῆς ἡμέρας, ἐνανάριζε τὴ φύση. Καὶ γλήγορα ἡ νύχτα ἔπεσε ἀπ' τὸν οὐρανὸ βαθεῖα καὶ σκοτεινὴ, σκεπάζοντας τὸν οὐρανὸ μὲ τὸ πολυτίμητο πλουμιστὸ σκουῖ τῆς ποὺ ἐμαυρίζεν ἀπὸ στιγμὴ σὲ στιγμὴ, καὶ τ' ἄστρα, ὅμοια σὲ ματιές ἀγγέλων, ἀναβόνταν ἓνα ἓνα στὰ βαθύτατα ὕψη καὶ σπιθοβολούσαν μὲ κάθε λογῆς ἀναλαμπὴ κ' ἐγενόνταν περσότερα καὶ περσότερα καθὼς τὸ σκούαδι ἐπροχώρει. Καὶ τὰ πράσινα λειβάδια ἐσκοκκίνιζαν κ' ἐβάθηναν, καὶ τὰ βουνὰ ξαπλωνόνταν κ' ἐπλάταναν, κ' ἡ ἀπόστασες ἐγενόνταν στὸ μάτι μικρότερες σκοτισμένες ἀπὸ τ' ὁμοίομορφο καὶ ἰσκιωτικὸ φῶς τῆς νυχτός ποὺ, ὅμοιο μὲ φιλὴ φιλὴ βροχὴ ἀπὸ αὐλὴ μαῦρη σκόνη, ἔπεφτεν ἀπ' τούρανοῦ τὰ θεόρατα ὕψη, περνούσαν εἰς τὸν ἀγέρα καὶ διαχνύτον σ' ὅλη τὴ γῆς. Μὰ τὸ φεγγάρι ἦτον τώρα παρτέτοιμο νᾶβηγε μέσθ' ἀπὸ τὰ μελανά βουνά κ' ἐφωτιζόταν λίγο πρὸς τὴν ἀνατολὴ ὁ χεῖλος τούρανοῦ, κ' ἐφανίστη στὸ ὕστερο, κατακόκκινο, νεραντζάτο βαθύ, καὶ μεγάλο, χωρὶς ἀχτιδοβολία σὰ πνιμένο στὸ σκότος καὶ νικημένο ἀπὸ τὸ σκότος. Ἡσυχὰ ἦσυχὰ ὅμως ξεκόλλησε ἀπὸ τὸν ὀρίζοντα, κ' ἐπλεξε μονάχο· καὶ δίχως βιάσει ἀρμενίζοντας ἀνεβαίνει στὸ διάστημα καὶ, καθὼς ἀνεβαίνει, ἐπέρσειε τὸ φῶς του. Ὁλόγυρά του ἐφάνη τότες μίαν χρυσῆ δόξα ποὺ ἐσθύνε τὰ σιμοτεινὰ ἄστρα, μὰ δὲν εἶχεν ἀκόμα τὴ δύναμη ν' ἀδυνατήσῃ τὸ βαθύ σκούαδι τούρανοῦ ὅπου ἔμεναν ἀκόμα κερφωμένα πολλὰ μικρὰ καὶ μεγάλα ἀστέρια. Τὸ σκότος τοῦκανε τόπο. Τὸ μαγνάδι ποὺ ἐκούκλωνε τὸν οὐρανὸ ἐσκιζόταν κ' ἐγενόταν ἀφαντο· καὶ τώρα τὸ φεγγάρι περπατοῦσε μοναχό, κρεμάμενο στὰ ἕψηλότατα βάθη, ἀγνὸ, σχεδὸν ἀσημένιο, φωτεινὸ, λαμπρὸ, σβύνοντας ὅλα τὰ μικρὰ ἀστέρια. Ὡς τόσο καὶ ἡ ὄψη τῆς γῆς εἶχεν ἀλλάξει μορφή. Κ' ἔβλεπε κανεὶς τώρα φανταστικὰ δένδρα πολὺ μαῦρα καὶ ποὺ ἐφαινόταν μεγάλα τὰ κόνοντας ἓνα κορμὶ μὲ τὸν ἴσκιό τους, καὶ πολὺ ἴσια λειβάδια μεγάλα καὶ ἀχνὰ ποὺ ἐκαθρέφτιζαν τούρανοῦ τὴ γαλάζιον ἀσπράδα, καὶ βουνὰ γαλάζια χωρὶς χόντρο σὰ ζωγραφιστὰ ἀπάνου στὸ μαῖκό μαγνάδι τῆς ὤμορφης ἐκείνης νυχτός. Κι' ὁ Ἀβουφῆδης ἐπαρτηροῦσε μὲ σέψι τὴ μεγαλοπρεπέστατη καὶ μελαγχολικὴ θέα τῆς ὥρας ἐκείνης ποὺ ὅλο ἓνα περνούσε κ' ἐπρόσσειε στοὺς ψιλοὺς ἦχος τοῦ γρύλλου, ποὺ ἐχάραζαν τὴ σιωπὴ, κ' ἔβλεπε νὰ πετοῦν κατὰ χιλιάδες ἡ λαμπυρίδες φωτιζοντας τοὺς

ἀτρώπητος ἴσκιος· κ' ὡς τόσο τὸ φεγγάρι γάλι, γάλι, καὶ χωρὶς νὰ φαίνεται ἀνέβαινε πρὸς τὰ ἤλια τοῦ θόλου, ὅνα ὅνα.

Τώρα ὅλα τὰ μικρὰ καὶ τὰ δεύτερα ἄστρα εἶχαν μπηχτῆ βαθύτατα στὸ μπλάβο σκουτὶ τοῦρανοῦ κ' εἶχαν γένη ἄφαντα· κ' ὁ οὐρανὸς φαινότου ἔρμος σὰ χαλασμένους· μόνο τὰ μεγάλα ἄστρα ἔμεναν στὰ θέσι τους μὰ κ' ἐκεῖνα εἶχαν σμικραίνει πολὺ τὸ φῶς τους, κ' ἐφαίνονταν ταπεινωμένα σὰ σκλάβοι βασιλεῖς ποῦ ντροπαλά ἀκολουθοῦσαν τὸ θριαμβευτικὸ τοῦ φεγγαριοῦ περίπατο.

Κι' ὁ Ἀβουφῆδης βλέποντας ὅλες ἀφτὲς τὲς λαμπρότητες, κ' ἔχοντας ἀκόμα αἰματώσταχτη πληγὴ στὴν καρδιά, μὲ πολλὰ δάκρυα εἶπε:— Ὡμέ, πόσο ὡμορφη ἦτον ἡ ἀγγελικὴ παρθένα ποῦ ἐμάγαψε τόσο τὴν ἀμάθητη τούτην ψυχὴ, καὶ πόσο ἀγνὰ καὶ γλυκὰ λόγια τὸ στόμα ἐκεῖνο, ποῦ ἀκόμα φιλί δὲν εἶχε δώση ἐπρόφερε, καὶ ποῖα πίκρα θὰ βασανίζῃ τώρα τὸ κάτασπρο κείνο κορμί, ποῦ κ' ἡ Περῆ τοῦρανοῦ, ἂν ἐβλεπαν, θένα ζηλέβαν; Ὡ κ' ἐγὼ πόσο πιθὺμῃσα νὰ γνωρίσω τὲς μαχικὲς λαχτάρες ποῦ συντρίβοντας θερμαίνουν γλυκώτατα τὴν καρδιά, πόσο πιθὺμῃσα, μὰ τὰ κἀλλη τῆς νυχτὸς ἐτούτης! νὰ αἰστανθῶ, νὰ γερωτῶ τὴν ἀπειρη γλυκῶτα ποῦ ἀγαπημένους ἐρωτάρης κατέχει, καὶ τί ἀξετίμωτο πρῶμα θὰ ἀνάω τείτοινα κόρης ἡ ἀγνή, καὶ μεγάλη, καὶ πρώτη ἀγάπη, ὡ ποθητὸ μὰ ἀδύνατο μεθύσι γιὰ τὴν ἐρημη τούτη καρδιά. Γιατί ἐγὼ, τοῦ βουνοῦ τὸ λιοντάρι, ἐγὼ τῶν ὑψηλότατων κορράδων ὁ περίφανος ἀγιοῦπας, ἐγὼ ποῦ τώρα ἀκούω μέσα μου μιὰ στία νὰ κρουφοκαίη, καὶ, νὰ ζητᾷ θροσφὴ γιὰ νὰ πετάξῃ λαμπρότατη φλόγα, — φλόγα ποῦ θὰ κἀμη στάχτη τὸ ἀσκημότατο ἀνθρώπινο φλοῦδι τῆς καρδιᾶς μου καὶ θὰ ξεφανερῶσθ τὴν ὑπερ-ἀνθρωπὴν εἰδὴ τῆς ψυχῆς μου, — πρέπει, ναί, νὰ σπουδᾶξω τὸ εἶναι μου στὴν αὐταπάληση, νὰ θυσιάσω καὶ τὲς μεγαλῆτερες ἀπόλαψες καὶ τὲς ἡδονὲς ὅλες, γιὰ ν' ἀφῆκω ἀδειανὸν κ' ἀνοιχτὸν ὅλον τὸν τόπο τῆς ψυχῆς μου, ὅπου τ' ὠραϊότατο λουλουδί τῆς ὑπαρξῆς μου θὰ βλαστήσῃ ἀγνὸν καὶ λαμπρό. Καὶ εἶνε χρεῖα ν' ἀκολουθήσω τὴ σοφὴ συμβουλὴ τοῦ γέροντος ποιητῆ ποῦ ἐβδωσθη σὰ φάντασμα τοῦ μεσάνυχτου στὴν ἀγκαλιὰ μου, νὰ χαιρετῶ γιὰ μιὰς τὸν κόσμον ὀλάκερο καὶ νὰ ζήσω γιὰ πάντα στὲς πέτρινες τῶν βουνῶν ἐρημίαι. Ὡμέ, ἀς ἤμουν κ' ὅλης τώρα νικητῆς τῆς ἀσκητικῆς ὁρμῆς τῆς καρδιᾶς μου, καθὼς ἐβγήκα νικητῆς τοῦ μισημένου ἔχτροῦ τῆς πατριδᾶς, γιὰ νὰ δυνόμουν

νὰ χυθῶ ὅλος στὸ καθαρώτατο ρέμμα τῆς ἀγάπης, ποῦ γλυκορρέει σὰν τὴ βροσση τοῦ ἀθάνατου νεροῦ ἀπὸ τὸ στήθι τῆς ὡμορφῆς καὶ δύστυχης ἐκείνης κόρης:

Ἔτσι ἐμίλησεν ὁ Ἀβουφῆδης καὶ κατακοπιασμένος ἐπλάγιασε κατὰρῖα σ' ἕνα δέντρο ποῦ ἦταν φουτεμῖον στὴ χαρκαμάδα ἐνοῦ βράχου, κ' ἀκουμπώντας τὸ κεφάλι σὲ μίαν πέτρα ἐβᾶλθη νὰ κοιμηθῇ ἔχοντας σκέπη τὸν οὐρανὸ καὶ λύχνο τὸ φεγγάρι. Κ' ἡ ἀχτίδες τῆς στιγμῆν ἐκείνην ἐτρώπησαν τὰ φύλλα τοῦ δέντρου, κ' ὀλόγυρα στὸ κεφάλι τοῦ ἀντρεπωμένου καὶ νικητῆ τῆς ἀνθρώπινης ὁρμῆς, ἐπλεξαν ἕνα ἄλλο καὶ φωτεινὸ δόξας στεφάνι.

II

Κ' ἡ φαντασία τοῦ ὑπέβηκε τότες τοὺς τέρμονες τοῦ μορετοῦ καὶ τῆς ζωῆς, κ' ἐπλανήθη στοὺς οὐρανούς καὶ στὴ γῆς, κ' ἐφανερῶθησαν μπρὸς εἰς τὰ μάτια τοῦ ἀποκοιμημένου προσήτη τ' ἀγνωρίστα μυστήρια τῆς ὑπερφυσικῆς δυνάμεως. Εἶδεν εἰς τὸνεῖρο του τὸ μέγα Θεὸν Ὁρομάζη κ' ὀλοζώντανο τὸν παλαιὸν προσήτη τῆς Περσίας Ζωρόαστρο κ' ὅλα τὰ πνεύματα τοῦ φωτός. Ὅλα τὰ πάντα ἦταν πλημμυρισμένα ἀπὸ τ' ἀπειράγαρο φῶς τῆς θείας μεγχιεύσεως· φῶς ὑπέραμπερο καὶ γλυκὸ ποῦ ἰδιαχυνότου μακρότατα, ἐπέρνα σ' ὅλον τὸν ἀγέρα ἀλλάζοντας τὸ γαλάζιο χρῶμα τοῦρανοῦ σὲ κίτρινο πολὺ φωτεινὸ. Φῶς χρυσό, γλιό, γλυκὸ, σὰν ἕνα μεγαλώτατο ἀχτιδωτὸ στεφάνι, ὀλόγυρα στὴ μεγαλοπρεπέστατη καὶ ἰδανικὴ κεφαλή τοῦ θεοῦ, κεφαλὴ ἄλλη μὲ δίχως κορμί, ποῦ ἐκράτει τὸ μεσαικὸ τοῦρανοῦ, φλεγόμενη ἀπὸ κίτρινη φλόγα ποῦ δὲν ἔκαε κ' ὅμοια μ' ἕνα ἄλλον ἥλιο ποῦ δὲ γνωρίζει βασιλεῖμα. Μοναχὴ στὸ κέντρο τῆς ὑπέραμπερης δόξας ποῦ ἐκούκλωνε τὸν οὐρανὸν ὀλάκερο καὶ ποῦ ἰδιόβαινε παρέκει ἀπὸ τοὺς ὀρίζοντας ἡ ὑπεράνθρωπη κεφαλὴ τοῦ Ὁρομάζη ἀχτιδοβολοῦσεν ἀκίνητη, ἄφρατη, ἀτάραχη καὶ γιομάτη γλυκῶτα ἤρημη καὶ μαρμαρένια ὑψηλότη. Κ' ἦτον πλέον παρὰ ὠραία μὲ ἀκατανόητα, ἀκατάλογιστα, ἀνόριστα σουσοῦμα, καὶ πολὺ μεγαλῆτερη παρὰ ἀνθρώπινο κεφάλι, μὲ λιονταρόχρωμη γήτη, μὲ πλατύτατο μέτωπο καὶ μὲ μισοκλεισμένα ματόφυλλα, σὲ ἡδονικὴν ἀνάπαψι, σὰ σὲ στάση αἰώνιου οὐράνιου ὄνειρου. Καὶ τὸ στόμα τοῦ θεοῦ φαινότου πολὺ ἴλιγο σὰν ἀπροσδιόριστο γραμμὴ σκιᾶς μέσα στὴ λιονταρόχρωμη ἀχτιδοβολία τῆς στολῆς του

καὶ γλυκοχαμογελοῦσεν ἀκοπα τὸ στόμα κείνο τὸ καμωμένο γιὰ νὰ μὴ μιλή. Μὰ τὸ μέτωπο τοῦ περιβλεπόμενου τῆς μηχανῆς τοῦ κόσμου ἦτον πλατὺ πλατύτατο.

Ὁ Ζωρόαστρος ἔπλεε στὸ ἄδολο χρυσάρι τῆς θείας φαντασίας ποῦ ἐστεφανῶνε τὴν πεντάμορφη κεφαλὴ. Ἦτον ἀγνὸς ὅμοιος μὲ κρουσταλένιο φάντασμα, ἀγκαλιὰ καὶ φοροῦσε τὸ μακρὸν ἀσπροχιτῶνα τῶν ψυχῶν, κ' ἐφαίνότου μόνο σὰ μικρὸς ἴσκιος, ὀλάκερος μέσα στὴν κίτρινη φωτιὰ ποῦ ἐπλημμυροῦσε τοῦρανοῦ τὸν ὑπέραμπερο βρόνο, καὶ πολὺ μικρὸς μέσα στὸν ἀκριβὸ μοναδικὸν οὐρανὸ τῆς ἡμέρας ἐκείνης, καὶ μὲ τὰ μάτια του, ποῦ ἐλάμπαν σὰ λαμπρότατα γαλάζια ἄστρα, ἐπαρτηροῦσε μὲ πόθο, μὲ ἔγκαψη, μὲ πάθος, τὸν Ἀποκαράτορα.

Ὅμως ἡ κίτρινη δόξα ποῦ ἔζανε τὴν ὑψηλότατη κεφαλὴ ἦτον κατοικημένη ἀπὸ χιλιάδες χιλιάδων πνεύματα, ποῦχαν ἔβγη δίχως ἄλλο ἀπὸ τὴν ἰδιαν οὐσία τοῦ Ὁρομάζη. Ἦταν ἐτοῦτα ὁ στρατὸς τοῦ φωτός. Καὶ τὰ μικρὰ τρυφερὰ ξανθότατα κεφαλάκια τῶν ἀγνῶν τούτων πνευμάτων ἐγιόμιζαν ὅλον τὸν οὐρανὸ στεκόμενα ἀνάερα στὲς κίτρινες ἀχτίδες. Ἐσυμμαζεβόνταν — ὄχι ὅμως καὶ πολὺ σιμὰ — ὀλόγυρα στὸ ἀγιώτατο κεφάλι, κ' ἐχυνόνταν, ἀρομνικά λιγοστεύοντας, μέγρι: στὲς μακρότατες ἀχτίδες. Φωνὴ ὅμως, ἡ μελωδία τῆς κρότος δὲν ἀκούσταν κανένας· ὅτι βέβαια τὰ καθάρια πνεύματα τοῦ φωτός νογοῦν χωρὶς λόγο, καὶ σὰν ἄλλα ταρχῆ καμιά δὲν κάνουν, καὶ γιὰ τ' ἀνώτερα κείνα ὅτα ἡ μουσικὴ ἀκούεται μὲ τὰ μάτια, καὶ τὰ χρῶματα ἔχουν ἦχους· καὶ ποῖα μελωδία θ' ἀκούσταν στὰ μάτια τους καλῆτερη, ἀγνότερη, τελειότερη ἀπὸ τὴ γαληνὴ καὶ λαμπρὴν ἡρεμία τῆς ἀκίνητης γλιαρῆς φλόγας ἐκείνου τοῦ ἀταίριαστου οὐρανοῦ; Ὅλος λοιπὸν ὁ θόλος, ὅπου τὴν ἡμέρα ἢ τὴ νύχτα λάμπουν τῆς πλάσης τὰ θάμματα, ἦτον τώρα φοριωμένους ἀσπρορόδατα κεφαλάκια ἀγγέλων, κ' ἐστριοφύριζε σιγανὰ ὀλόγυρα στὴν τρισάγια κεφαλὴ σὰ μιὰ χρυσὴ μεγάλη ρόδα, κ' ἀνάδινε ἀναλαμπές ἀπὸ τὰ τρυφερώτερα κ' ἀπαλώτερα χρῶματα ἀφάνταστης ἀγνότης, ὅμοιος μ' ἕνα μεγάλο ροδοκίτρινο ὀρθάνοιχτο ρόδο ποῦ κάθε του φύλλο νὰ ἐβάστα ἀγγελοῦδι.

Κι' ὁ Ἀβουφῆδης, στατικὸς στοῦ παραδείσου τὴν ἔχταχτη στόρηση, ἔσκυψεν ὡς τὴ γῆς γιὰ νὰ προσκυνήσῃ.

Μὰ ἕνα δυνατώτατο ἀστροπελέκι ἐκύλησε τὴν στιγμὴν ἐκείνην μὲ βρόντο μεγαλῆς καταστροφῆς. Κι' ὁ Ὁρομάζης ἀνοῖξε λίγο τὰ θεῖα

τοῦ μάτια, ποῦ ἐθόλωσαν παρφερτὸς μὲ διαμαντένια δάκρυα, καὶ ὁ προσήτης καὶ ὁ στρατὸς τοῦ φωτός ἐβρίκταν λυωτὰ μαργαριτάρια ἀπὸ τοὺς ὀφθαλμούς τους, χωρὶς ὅμως καμμία ταρχῆ. Καὶ τὸ αἰαίόπλουμο ρόδο τοῦρανοῦ ἐσταμάτησε κ' ἐγλώμιανε, κ' ὅλος ὁ ἀρμονικὸς ἀγέρας τῆς ἐπίσημης ἐκείνης ἡμέρας ἐγιόμισε βαρύτατη μυροδιὰ κ' ἀνυπόφερτη. Καὶ καθὼς ἂν ἡ ὑπεράνθρωπη ἐκρηξὴ ἔχεν ἀνοῖξη τὰ σπλάγνα τῆς γῆς, ὁ παραδεισος, ὅπου ὁ Ὁρομάζης ἐθρόνευεν, ἐνώθη μὲ τὴν ὑπόγειαν κλάσι, κ' ἡ γῆς ἐγείνη γενέφι. Ἐνα πλῆθος πολὺ, πολὺ περισσότερο ἀπὸ τὸ πλῆθος τῶν ἀγγέλων, ἀναριθμητο πλῆθος ἀπὸ ἀκάθαρτα δαιμόνια κάθε λογῆς χρῶμα, κόκκινα, χιονᾶτα, μαῦρα, ἐπεταχτήκαν μὲ μίαν κ' ἐγυθῆσαν σ' ὅλο τὸ διάστημα· καὶ τὸ διάστημα ἔβηθε ξάφνος γιομάτο διαβόλους, ποῦ, ἀχόρταστοι ἐλεφτερίας, τρελλὰ ἐπηδοῦσαν καὶ πελελὰ ἐστριοφύριζαν κ' ἐταραζόνταν αὐλακόνοντας τὸν ἀγέρα ἀπὸ τ' ἀνόμοια κ' ἀταχτα χρῶματά τους. Ἐπετοῦσαν μὲ γλιγοράδα, ἐπετιόνταν μὲ λύσσα κ' ὁρμὴ πρὸς τὸ γλυκὸ φῶς τοῦ Ὁρομάζη, κ' ἐφτύς ἐγκρεμιζόνταν στὴ γῆς μὲ μεγάλη γοργότη, σὰν κομμάτια παράξενου ἄστρου, πολλὰ μαζί, καὶ σ' ὅλα τὰ μέρη. Ἄλλα ἀνέβαιναν, ἄλλα κατέβαιναν, ἄλλα ἔτρεχαν ἀπὸ ἕνα σ' ἄλλο τοῦρανοῦ ἄκρος, χωρὶς τάξη καμμία, σούδου-μούδου, ἀγρια κ' ἀταχτα, κ' ἐπηδοῦσαν ἕνα πᾶνου σὲ ἄλλο, ἐσκουνοῦσαν ἕνα μὲ τ' ἄλλο, ἐφώναζαν, ἐβαριόνταν στὴ γενικὴν ἀνακατωσιὰ πανδαιμόνιου οἰκουμένικου.

Ἐφοῦντονε πάντα τὴν πλάση ἢ βαρεῖα τῆς κόλασης ὁσμῆ, καὶ μάλιστα τώρα γενότου δυνατώτερη, κ' ἡ διαολικὴς κραυγὴς ἐκάτεχαν τὸν ἀγέρα, σὰ νὰ φώναζε ὁ ἴδιος ὁ ἀγέρας, κ' ὁ μεγάλος πάταγος ποῦ ἐγιόμιζε τὰ πάντα ὅλα ἔκανε νὰ τρέμη τὸ διάστημα, δίνοντας καταστροφικὴν ὕψη σ' ὅλη τὴ φύση, καὶ τόσο πολὺ ἦτον βαρὺς καὶ ὑπερβολικὸς ὥστε ὑπέβηκε τὸ ἀκατάπατο βαρὺν μουγγητὸ τ' ἀστραποπέλεκου, ποῦ μ' ὁρμὴν ἀκίνητην ἐβρίχοντου τώρα ἀπὸ τῆς γῆς πρὸς τὸν οὐρανὸ, σπαράζοντας τὸν αἰθέρα. Κ' ἦτον θλιβερὴ κ' ἀβάσταχτη, γιὰ τὸν ὄνειρεμένον, ἡ ἀντίθεση τῆς ὑψηλῆς γλυκῶτα ποῦ χρυσοκίτρινο οὐρανοῦ, ποῦ ἡ κλάση ἤθελε μὲ κάθε τρόπο νὰ σκεπᾶσθ, μὲ τὴν ἀγρια λεγεῶνα, ποῦ ἐκρεμότου κ' ἐκυλιότου μὲ τόσο βρόντο καὶ πάταγο στὸν ἀγέρα, λεγεῶνα ἀπὸ δαιμόνους κάθε λογῆς χρῶμα, κόκκινους καὶ χιονᾶτους καὶ μαύρους, ποῦ ἐπιδούσαν, ἐτιναζόνταν, ἐστριοφύριζαν, βαστώντας χάλκινα

σκουτάριζα, κι' ανεμίζοντας κατακκόκινες σιδερένιες φουρκάτες.

Και πάλαι με βροντήν άνήκουστην, σά να τινάζονταν βουνά στον άγέρα, ή γής, πούταν δμοια μ' ένα μεγάλο καυροκόκκινο γνέφι, έσπαράχτη' κι' από μία μεγάλη πύρινη τρύπα, πού άνοιχτη σαν πόρτα μεταξύ του κόσμου και του Άδην, έβήκε, καθισμένος σέ φλογερό άρμα πού ένα πλήθος άγριοι άσπροι πήγασοι έσέρναν, ό μεγάλος τρισένδοξος Βασιληάς του Σκότους.

Η θεά του πεταχτού δάγου των πηγάσων, κι' ή παρουσία του μεγάλου βασιλέα, έπέβαλαν την ήσυγία. Και τó έλεφαντένιο άρμα πούχε τροχούς χρυσούς κι' ήτουν ντυμένο με πορφύρα, ήρθε να σταματήσει στο μεσαικό τής γής. Κι' ό βασιληάς χλωμός, μά ώραιός στο μαύρο του μεγαλειό, εύρέθη περικυκλωμένος από τ' άπειρο πλήθος των δαιμόνων πού με σέβας έσκυλάν μέχρι στα πόδια του κι' έπροσκύνησαν λατρεύοντας.

Κ' έφανίστη τότες και πάλαι ή καταστραμένη έπιφάνεια τής γής πού δεν είχε πλιά πρασινάδα, κι' όπου μόνον οι κορμοί των μεγάλων δέντρων έμέναν όρθοι — μά κι' άφτοι καρδονιασμένοι έχοντας χτυπηθή από τ' άπαισία βόλια των άστραπών πούχε γεννήση ή γής, και πού έρριχνόνταν προς τον κίτρινο ουρανό πού 'Ορομάζη. Άλλά ή γυμνότατη και άσημύοτατη έκείνη γής ήτουν σκεπαμένη από ανθρώπινη ζωντανή σάρκα πού έλάτρευε με φόβο και κατάνυξη τον κραταιότατο κι' ισχυρότατο έχτρο τούρανοϋ.

Ό Βασιληάς είχε κατέβη από τó πλούσιο του θριάμβου άρμα, κι' είχε καθίση σ' ένα πορφυρόν, έλεφαντένιο, πλουμιστό θρόνο πού παρεφτυς οι δορυφόροι του έσηκώσαν, πατώντας την υποκείμενην ανθρωπότητα. Και πολλές γυναίκες νέες και ώραιές έχορέθαν, πατώντας σάρκα, όλόγουρα στον ύψηλότατο θρόνο, φιλόσαρκους χορούς, κι' έτραγουδούσαν τά φλογερά κι' άνήθικα άσματα του Κάτου-κόσμου.

Τά μάτια όμως τούρανοϋ και τής γής ήταν καρφωμένα άπάνου στην περήφανην άρχαγγελική μορφή του άντίθεου, πού φαινότου να περιφρονούσε κάθε πρᾶμα, κυττάζοντας μ' άδιαφορία έμπρός. Κ' ή λιτανεία, μεγάλη συνουδιά κολασμένων πνευμάτων πούχαν πολεμίσει από χτίσεως κόσμου και πού έπρόβλεπαν τώρα τή μέθη τής ύπερφυσικής νίκης και τó χαλασμό και τή χάση τής βασιλείας του 'Ορομάζη, έτρογούρισε με πομπήν όλη τή γής.

Έτιώπαιαν τώρα κι' ήσυχάζαν όλα. Άλλά

ό θεός έπικρόκλαιγε στον ουρανό του, κι' είπε με δάκρυα πολλά του προφήτη— "Ω Ζωρόαστρε, μεγάλη Ζωρόαστρε, κύττα τους ανθρώπους, πού έπλασα στην άγάπη τής ψυχής μου, πόσο είνε κακοί. 'Ο 'Αρειμάνης ενίκησε. Ηρθε τó τέλος, Ζωρόαστρε, έπλάκωσεν ή μεγάλη ή ώρα' ώ προφήτη.

Μά ό Ζωρόαστρος άποκρίθη— Μήν απελπίζεσαι θεέ' οι μεγάλοι νόμοι, πού μου φανέρωσες και πού οι άνθρωποι δεν κυττάζουν πλιά παρά καθώς περίεργα κιτάπια, δεν ήμπορουν να πέσουν' θά στέκουν για πάντα.

Ό θεός έκλεισε τους γλυκούς όφθαλμούς του κι' έχαμογέλασε μ' άνέχρηστα πρικάδα λέγοντας— Μήν τó πιστέψης, ώ προφήτη. 'Ο 'Αρειμάνης θηριάμβησε. Ένίκησε. Κύττα, ή ανθρωπότης όλη προσκυνά τον υποκείμενη' άκουσε τους ανθρώπους πώς φωνάζουν χαρούμενα χαιρετώντας τó μεγάλο θρίαμβο ευτυχημένου για τήν άνέλπιστη νίκη' κύττα' εδώ ό 'Αρειμάν άνεβαίνει και πάλι στο πολύτιμο άρμα, κι' άνοίγουν οι πήγασοι τ' άσημένα φτερά τους' τ' ακάθαρτα πνεύματα σηκώνονται έναντίο μου. "Ω Ζωρόαστρε, θά με σκοτώσουν. Πάει, ή βασιλεία μου.

Και σάλλήθεια ό Βασιληάς είχε ξανακαθίση στο λαμπρότατο άρμα πού ξάστραφεν κι' από τον ήλιο καλύτερα, ενώ όλος ό στρατός του κι' ή ανθρωπότητα όλη, πού γονατιστή θιάμαζε κι' έλάτρευε την ύψηλή του μορφή, αλλάλιαξαν μεθυσμένοι από τή χαρά του θριάμβου. Και παρεφτυς τó πολύχρωμο πλήθος των δαιμόνων έρρίχτη προς τó χρυσόν ουρανό έναντια του θεοϋ, άνοίγοντας τó δρόμο στο πλουμιστό άρμα πού έσέρναν οι γλήγοροι πήγασοι, έχτροι κι' άφτοι θανάσιμοι του ουράνιου 'Ορομάζη.

Ό Βασιληάς του Άδη χαμογέλουσε πάντα με τó χαμόγελο του νικητή, και δεν άναντράνιζε παρά τον άγέρα. Κ' ενώ τó κολασμένο άσκέρι μ' άνυπόμονες άδρασκελιές άνέβαινε προς τους ουρανούς, ή ανθρωπότητα όλη έφώναζε : «Δόξα στον 'Αρειμάν, στο μεγάλο θεό».

Άλλά ό Άβουφείδης άνάσανε βαθούτατα και τά μάτια του εγιόμισαν δάκρυα, κι' είπε στην ψυχή του— "Ω 'Αρειμάν, 'Αρειμάν, πώς έκάντησες την άχάριστη τούτη γής. Είνε λοιπόν δυνατό να σωθής να τελειώσης, θεέ :

Κι' ό Ζωρόαστρος, ως νάχε νοήση τή σκέψη τούτη του άποκοιμισμένου, κι' ενώ τά δαιμόνια έπετούσαν με γληγοράδα προς τούρανοϋ τον άμίαντο θρόνο, κι' οι άνθρωποι έχαιρετούσαν την ένδοξην άνάβαση, και τή μελλουσα λαμπρότατη

νίκη, είπε— "Ενας ακόμη μᾶς μένει πιστός, ώ 'Ορομάζη.

Ό θεός δεν άποκρίθη, αλλά έπικροκούνσε τó μεγάλο κεφάλι.

Τήν ήμέραν εκείνην ό ήλιος έστάθη στο δρόμο του για να θεωρήση τó μεγάλο άγώνα, και τó φεγγάρι και τ' άστρα όλα έφανίστηκαν άπάνου στον κίτρινο ουρανό, κι' ό 'Ορομάζης μέσα στο χρυσό άπέραντο άχτιδοστέφανο πού έσκημάτιζε τó ρόδο των άγγελων, έδειχτη σ' όλη τή γής πλέοντας πάνω' από τ' άστρα σ' έναν ύψηλότατον ουρανόν, όπου, ίσως ό 'Αρειμάνης δε θά μπόρει να πετάξη. Μ' όλον τούτο οι άνθρωποι έβανόνταν με τον Πειρασμό κι' έναντίο του αδύνατου Βασιλέα. Έφώναζαν για τον 'Αρειμάνη— "Από πόσους αιώνες τώρα προσμένουμε διψασμένοι τή βασιλεία σου, ώ ήδονή' από πόσους αιώνες μᾶς άλυσσώσες στη βαρετή καλωσύνη, ώ 'Ορομάζη. Ηρθεν, ήρθεν ό καιρός να πεθάνης. Πέθανε, ώ 'Ορομάζη.

Μά ό Άβουφείδης άκούοντας τούτες τες βλαστήμιες, έτρόμαξε και έκλαψε με δάκρυα πικρά. Άκολουθούσε με τó βλέμμα και συγκινημένος τó σφτερουγητό των άσπρων πηγάσων πού έρριχνόνταν άφροβα προς τον αδύνατον Πλάστη, και καθώς άνέβαιναν, χτυπώντας περήφανα τον άγέρα, άξαιεν ή μεγάλη του λύπη, κι' έμενε χωρίς αίμα και κρύα πολύ, ή καρδιά του. Τώρα ό άγώνας εκρεμότου από στιγμή σέ στιγμή. Ό βασιληάς του Σκότους, όμοιος με ζωντανό άγαλμα στην άπαισία του ώραιότη, έκαστότου όρθός στο πολυτίμητο πορφυρόχρυσο άρμα του, πού άνέβαινε πάντα κινούμενο με γύρους' κι' ήτουν μεγαλοπρεπής' τó άγχό του πρόσωπο έλαμπε φλογερά, πλέον παρά ό σκοτισμένος ήλιος τής έπίσημης εκείνης ήμέρας, και τά μάτια του έσπιθολοούσαν από άνίκητη φλόγα θριάμβου. Τ' άλογα έπετούσαν έναντίο του Πλάστη πού δεν είχεν άλλάξη όψη, άγκαλά κι' έτρεπε τον ύστερο των κινδύνων, και πού έδειχτότου μεγάλος και στην αγωνία του. Τότες τέλος πάντων ό Έχτρος πέρνει στο χέρι τó βαρύτατο αστροπελέκι και τινάζει το έναντίο τούρανοϋ. Ό κόσμος ταραζεται' κι' ό ουρανός γιομίζει σιτά και φλόγες. Ό στρατός του φωτός εκαιότου' αλλά οι άνθρωποι χεροκροτώντας αλλάλιαξαν— ΔΟΞΑ.

Στο έρημο τώρα στερεώμα δεν έμενε παρά ή λαμπρή κεφαλή του 'Ορομάζη, πού έπλεε μέσα στο κίτρινο φως τής, και ό Ζωρόαστρος πού έκλαιγε την άνεπάντηχη καταστροφή. Και ό 'Αρειμάνης, πιάνοντας, με τó χέρι, τó κεφάλι άφρο

τής ύπερφυσικής άγάπης, έθανάτωσε τó Θεό . . .

Στή στιγμήν ό ήλιος και τ' άστρα όλα γινήκαν μαύρα' κι' ό ουρανός κατακόκκινος, σά νάχε πλημμυρίσει φεγγόβολο αίμα. Όλα ήσυχασαν ξάφνου' και μία νέκρα άνήκουστη εκύριεψε την πλάση.

Κι' ό Άβουφείδης απελπισμένος ουρλιαξε φωνάζοντας— "Ό θεός άπέθανε' ό θεός άπέθανε ! Και δεν έπαψε κλαίοντας, ενώ έπρόφερνε και τά λόγια τούτα. Ποιός τώρα πιά θά φουσηση τής άγάπης τó αίσθημα στην καρδιά του πατέρα για τó παιδί του, ποιός θά κάνει να γυρίξη ό ήλιος ζεστός και ύπερλαμπρος, σύμβολο του φωτός σου, τώρα πού πέθανες ώ 'Ορομάζη ; Ποιός θά όρμηνήψη τά χελιδόνια να ξανάρχονται στες φωλιές τους, ποιός θά καταλαβαίνει τó κελάδημα του νυχτικού άηδονιού και του ρουβελου, γλυκόφωνο του χινοπόρου ψάλτη, άφου άπέθανες έσύ, ώ 'Ορομάζη, ώ θεέ μου ; Τώρα τó μίσος θά πάρη τής άγάπης τον τόπο, τής άγάπης εκείνης πούχες στήση στη θαυμάσια σου πλάση. Παύουν τώρα πλιά ό γλυκός άχος των φιλιών, ή γλυκειά μελωδιά των τραγουδιών, ή μεγάλη ποίηση τής τέχνης, παύουν ή άπαράβλητες μέθες τής έρωτιάζ κι' ή παραδεισιακές λιγοψυχίες, κι' άντηχάει σέ κάθε χώρα, χωριό και τόπο, τó τρομερό βουγγητό τής κολασμένης ήδονής, γιατί έσύ, ώ τελείο αγαθό, ώ άμέτρητη άγάπη, Θεέ σιχτιρμού, έλεημοσύνης, και καλωσύνης, έσύ άπέθανες, ώ 'Ορομάζη, ώ Θεέ μου.

(άκολουθεί)

Κ. ΘΕΟΤΟΚΗΣ

ΚΑΛΛΙΠΑΤΕΙΡΑ

«Αρχόντισσα 'Ροδίτισσα πώς μπήκες ;
Γυναίκες διώχνει μιά συνθήεια άρχαία
'Εδᾶθε.» «Έχω ένα άνήπι, τον Ευκλέα,
Τρία άδέρφια γιού πατέρα 'Ολυμπιονίκης.
Νά με άφήσετε πρέπει, Έλληνοδικές,
Και έγώ να κμαρωσω μες τά ώραία
Κορμιά, πού για τó άργίλι του 'Ηρακλέα
Παλαίθου, θιαμαστές ψυχές άντροικές.
Με τες άλλες γυναίκες δεν είμαι όμοιου.
Στον αιώνα τó σοί μου θά φαντάξη
Με τής άντριάς τά άμάραντα προνομία.
Με μάλαμα γραμμένως τó δοξάξει
Σε άστραφτερό κατεβατό μαρμαφου
"Γμνος χρυσός του άθάνατου Πινδάρου.»

Μ.

ΠΡΟΣΕΥΧΗ

Η ΦΙΛΟΣΟΦΙΑ ΤΟΥ ΝΙΤΣΕ *

Ἄναξιος τροφίμος τόπων πού ἐκλεί-
σαν τὴν ἀνθρωπότητα ἀνεβαίω στὸν τε-
λευταῖο σου βωμό. ὦ Πνεῦμα, καὶ γονα-
τίζω μεταρσιωμένος.

Δέξου τὴν προσευχή μου, ὦ μεγάλη
ἀπόγωνα, τῶν μεγάλων δικῶν μου προ-
γόνων.

Ἀνέβασέ με στὰ ὕψη πού καθολικὰ τὸ
πνεῦμα ἐνώνεται.

Εἰσχώρησέ με στὰ βάθη πού ῥιζοβολεῖ
τοῦ πνεύματος τὸ ἐνιαῖο δέντρο.

Κάμε με νάτενίσω τὰ πρόσωπα γελα-
στὰ τῶν προγόνων μου.

Πότισέ με τὸ δροσινέρι τῆς νιότης καὶ
βγάλε μου ἀπὸ τὰ φυλλοκάρδια τῶν αἰώ-
νων τὴν πίκρα.

Γονατισμένους στὸν τελευταῖο βωμό σου,
ὦ Πνεῦμα, μεταρσιωμένος προσεύχομαι.

Μὲ ἁμαρτίας ἄλλων ἁμαρτωλὸς δὲν
τολμῶ νάντικρίζω τὴ λάμψη σου.

Ἐλεφτέρωσέ με ἀπὸ τὰ δεσμὰ τῆς ἁ-
μαρτίας, ὅτι ἐγὼ δὲν ἐγνώρισα πατέρα.

Πηγὴ τῆς ζωῆς γλύκανε τὰ δάκρυά
μου πού τοῦ θανάτου τὸ φάσμα γεννάει
μου.

Γιοθῆτσέ με, ὦ μεγάλη ψυχὴ, καὶ δεῖ-
ξε μου ἀπὸ μακριὰ τὴ γῆς τῆς ἐπαγ-
γελίας.

Ὅτι βαθὺς ὑπνώττει ὁ ἥμερος καὶ δε-
μένος μάλυσίδες βαρβάρων σπαράζει.

Γονατισμένους στὸν τελευταῖο βωμό σου,
ὦ Πνεῦμα, προσεύχομαι μεταρσιωμένος.

Μεσσία, πού προφήτες δὲν ἀνάγγειλαν
τὸν ἐρχομό σου πρόδεδεξε τὸ φτωχὸ διά-
κοκο στῶν ἀποστόλων τὸ σημεῖο.

Χιτῶνα δὲν ἐφόρεσα καὶ τὴ προσευχὴ
μου τοῦ Σωκράτη τὸ δαιμόνιον δὲν μοῦ
ὑπαγόρευσε.

Ὅτι ὁ Ζεὺς εἶναι Ὀλύμπιος καὶ τοῦ
Ὀλύμπου τὰ ὕψη ἀπόσιτα.

Χειροτόνισέ με, ὦ πανάγιε, ἵνα καὶ
τῆς πύλης ἢ εἰσόδος μὴ κλεισμένη μοῦ
εἶναι.

Ραίνει ἢ ψυχὴ μου μὲ δάκρυα τὸ χῶμα
σου κ' ἐπικαλοῦμαι σε λυτρωτὴ μου, ὦ
Πνεῦμα.

Βάμαρ 1-1-99.

Γιάννης Α. ΚΑΜΠΥΣΗΣ

Καὶ εἶνε γιὰ τὸν Νίτσε ὁ *ἱερεὺς*, αὐτὸς εἶνε
ὁ φυσικὸς ἀρχηγὸς τοῦ κοπαδιοῦ τῶν σκλάβων
στὶς νεώτερες κοινωνίες. Καὶ ὁ *ἱερεὺς* ἔρχεται
ὄχι γιὰ νὰ γιαιτρέψῃ, ἀλλὰ γιὰ νὰ παρηγορήσῃ,
κρατώντας ψηλά στὸ χέρι του τὸ ποτήρι τῆς
λησμονισιᾶς τῶν πόνων, προσφέροντας τὰ ὅπια
καὶ τὸ χάσις τῆς λήθης καὶ τῆς παρηγορίας,
χωρὶς νὰ βάζῃ ποτὲ τὸ χέρι του στὰ ἥρωικὰ
φάρμακα, στὸ μαχαίρι πού κόβει σύρριζα τὸ
κακὸ ἢ στὴ φωτιὰ πού τὸ καταστρέφει. Ἄλλὰ
κοντὰ στὰ ψυχικά αὐτὰ καταπλάσματα, πού
ἔχει πάντα στὸ χέρι του ὁ *ἱερεὺς*, κρατεῖ καὶ
ἓνα φοβερὸ δηλητήριο γιὰ τὸν ὀργανισμό «τὸ
αἶσθημα τῆς ἁμαρτίας». Τὸ αἶσθημα αὐτὸ στη-
ρίζεται, κατὰ τὸν Νίτσε ἀπάνω σὲ δύο ἄλλες κα-
ταστάσεις τῆς ψυχῆς, τίς ὁποῖες ἐκμεταλλεύε-
ται ἡ θρησκεία, στὴν ἀρρωστημένη συνείδηση
καὶ «στὴν ἰδέα τοῦ χρέους», τὸ ὁποῖον κάθε
ἄνθρωπος νομίζει πῶς ἔχει συνάψει μὲ τὸ θεῖον.
Ἡ συνείδηση τοῦ ἀνθρώπου ἀρρώστησεν, ἀπὸ
τὴν στιγμή πού ἀπ' τὴν ἀγρία κατάστασή του
ἐμπῆκε μέσα στὸν κοινωνικὸν ὀργανισμό καὶ
ὑποδουλώθηκε στὴν τυραννία τῶν νόμων, πού
ἔπλασαν οἱ ἰσχυρότεροι, γιὰ νὰ καταπιέσουν
τοὺς πλείον ἀδύνατους. Ἀπὸ τὴ στιγμή αὐτὴ
τὸ ἐνοστικὸ ἄρχισε νὰ καταπνίγεται καὶ νὰ ὑ-
ποχωρῇ στὴν ψυχρὴ καὶ στρεβλωμένη σκέψη.
Ὁ περιορισμὸς αὐτὸς τοῦ ἐνοστικου, μιᾶς με-
γάλης δυνάμεις, πού ἔχει ἀνάγκη νὰ ξεσπάσῃ
καὶ νὰ φανερωθῇ μὲ ἰδιαίτερες ἀντιδράσεις, με-
ταμορφώθηκε σὲ μιὰ ἐνέργεια ἐσωτερικὴ, καὶ
ἔπλασε τὴν «ἀρρωστη συνείδηση» τοῦ σημερινοῦ
ἀνθρώπου, τοῦ σκλάβου τῆς κοινωνικῆς νομο-
θεσίας. Αὐτὸ εἶνε τὸ ἓνα στοιχεῖο, πού ἐκμε-
ταλλεύτηκε ἡ θρησκεία. Τὸ ἄλλο εἶνε ἡ ἰδέα
τοῦ «χρέους», ἐνὸς χρέους γιὰ τὸ ὁποῖον φαν-
τάζεται ἓνα ἄγραφο συμβόλαιον ὁ ἀνθρώπος,
μεταξὺ σ' αὐτὸν καὶ τὸ θεῖον. Ὁ παλαιότερος
ἄνθρωπος ἐπίστευε, λέει ὁ Νίτσε, πῶς τὴν εὐ-
τυχία του τὴ σημερινὴν τὴν ἐχρεωστοῦσε στὶς
προηγουμένως γενεές, στοὺς μακρυνοῦς του προ-
γόνους, οἱ ὁποῖοι μὲ τὴ νέα τους παντοδύναμη
πνευματικὴ μορφή, τὸν ἐπροστάτευαν καὶ τὸν
εὐεργετοῦσαν. Καὶ κρίνοντας μὲ τὴ στενὴν ἀν-
τιληψὴ τῆς καθημερινῆς ζωῆς, μὲ τὴν ἀντιληψὴ

* Συνέχεια ἀπὸ τὸ προηγούμενο φύλλο.

τῆς συναλλαγῆς, τοῦ «δῶσε μου νὰ σοῦ δώσω»,
ἔπλασαν μιὰ ὑποχρέωση γιὰ τοὺς νεκροὺς καὶ
ἑθεσπισαν θυσίες. Ἡ λατρεία αὐτὴ ζευτυλίχθη-
κε μὲ τὸν καιρὸν. Ἀπὸ λατρεία τῶν προγόνων
ἔγινε λατρεία τοῦ ἀρχαιότερου προγόνου, τοῦ
ἀρχηγοῦ τῆς φυλῆς. Ὁ ἀρχηγὸς τῆς φυλῆς
μεταμορφώθηκε σὲ Θεόν. Ἡ ἰδέα τοῦ χρέους
αὐτοῦ ἐφθάσε τὸν μεγαλύτερον βαθμόν, ἀπέ-
ναντι στὸ Θεὸ τοῦ Χριστιανισμοῦ, ὁ ὁποῖος
ἐνίκησεν ὅλους τοὺς ἄλλους θεοὺς. Τὸ χρέος
ἔγινε ἀνεκπλήρωτον. Ἡ θέση τοῦ ἀνθρώπου
μπροστὰ στὸ Θεὸ, ἔγινε θέση ἐνὸς ζητιάνου, ὁ
ὁποῖος θὰ ὑπόγραφεν ἓνα χρέος ἀπὸ ἑκατομμύ-
ρια σ' ἓναν ἀφέντη. Ὁ ζητιάνος δὲν ἔχει νὰ
δώσῃ ἄλλο ἀπὸ τὸ τομάρι του. Καὶ τὸδῶκε.
Ἡ θυσία τοῦ Χριστοῦ, τοῦ *αἵφοτος τὴν ἁμαρ-
τίαν τοῦ κόσμου*, ἔχει τὴν ἀρχὴ τῆς στὴν ἀγω-
νία αὐτὴ τοῦ ἀνθρώπου μπροστὰ στὸ τεράστιον
χρέος του, στὴν ἰδέα ὅτι μόνον ἓνας θεὸς θὰ
εἰμποροῦσε νὰ πληρώσῃ ἓνα θεόν. Ἡ ἰδέα
τῆς ἁμαρτίας, τὸ δηλητήριο αὐτὸ τοῦ ὀργανι-
σμοῦ, μὲ τὸ ὁποῖον ποτίζει ὁ *ἱερεὺς* τοὺς πι-
στούς, ἔβγηκε λοιπὸν ἀπὸ τὴν ἀρρωστημένη
συνείδηση» τοῦ κοινωνικοῦ ἀνθρώπου καὶ ἀπὸ
τὴν «ἰδέα τοῦ χρέους πρὸς τὸ θεῖον». Καὶ μὲ
τὸ δηλητήριο αὐτὸ ἐποτίσθηκε ἡ ἀνθρωπότητα
καὶ ἐσύρθηκε σκλάβος πίσω ἀπὸ τὸν *ἱερέα*, σ'
ἓνα ἀτελείωτο ξέσχισμα τοῦ στήθους, σ' ἓνα
σπαραχτικὸ μαλλιοτράβηγμα μπροστὰ στὸ εἰ-
δωλο ἐνὸς ὠργισμένου δανειστοῦ, ὁ ὁποῖος ψηλά
ἀπὸ τὸν οὐρανὸ, δείχνοντας τὰ μαρτύρια τῶν
αἰώνιων βασάνων, ἐζήτοῦσε τὰ κεφάλαια καὶ
τοὺς τόκους του.

Τῆς σκλαβιάς αὐτῆς τοῦ ἀνθρώπου, ἡ ὁποία
ἐλάττωσε τὴ ζωτικὴ του δύναμη καὶ τὸν ἐκρά-
τησε μακριὰ ἀπὸ ἓνα ἰδανικόν, πού πλάττει ὁ
Νίτσε, ὡς ἓναν ἀπὸ τοὺς κυριώτερους *παράγον-
τες* θεώρησεν ὁ γερμανὸς φιλόσοφος τὴ χρι-
στιανικὴ θρησκεία. Ἡ σφοδρότερη πολεμικὴ
του ἐγίνηκε γιὰ τὴν θρησκεία αὐτή. Ἐνα ἀπὸ
τὰ κυριώτερα δόγματα τῆς θρησκείας αὐτῆς τὸ
«ἀγαπάτε ἀλλήλους», τὸ δόγμα τῆς εὐσπλαγ-
χνίας ἤρην ἀμείλικτον τὸν μεγάλο φιλόσοφο.
Ποτισμένος ἀπὸ τίς ιδέες τῆς σημερινῆς ψυχο-
λογίας καὶ ξεδιαλύνοντας τὰ πραγματικὰ στοι-
χεῖα τοῦ *ἀλτρουισμοῦ* καὶ τὴν ἐπίδρασή του στὸ
γενικὸ συμφέρον τῆς ἀνθρωπότητας, ἐκήρυξε τὸν
πλέον σφοδρὸ πόλεμον ἐναντίον τῆς *κατ' ἐξοχὴν*
χριστιανικῆς αὐτῆς ἀρετῆς. Ἡ πολεμικὴ αὐτὴ
τοῦ Νίτσε, δὲν εἶνε προῖον μιᾶς ποιητικῆς ἀν-
τιληψῆς. Ἐχει ἐντελῶς θετικὴ βάση. Ὁ γάλλ-
λος φυσιολόγος Φερέ, σ' ἓνα χωρίο πού ἐμνη-

μόνευσα σὲ μιὰ ἄλλη μελέτη μου,* ἐξηγώντας
τὰ ἀλτρουιστικὰ αἰσθήματα μὲ τὸ νόμο τῆς
σθενικῆς ἢ ἀσθενικῆς ἐπίδρασης τοῦ πόνου καὶ
τῆς ἡδονῆς, ἐξηγεῖ ἀπάνω κάτω μὲ τὰ λόγια
αὐτὰ τὸ αἶσθημα τῆς εὐσπλαγχνίας, ἀναγνωρί-
ζοντας ὁ ἴδιος τὴν βλαβερὴ ἐπίδρασή του στὸ
κοινωνικὸ σύνολο. Ἡ εὐσπλαγχνία καὶ οἱ
πράξεις τοῦ ἑλέους, πού πηγάζουν ἀπ' αὐτήν,
λέει, εἶνε φαινόμενα φυσιολογικὰ καὶ ἐπομένως
ἀναγκαστικά. Οἱ πράξεις ὅμως αἵ τες ἐμποδίζουν
τὴ φυσικὴν ἐξέλιξη, ἐπιτρέποντας στὰ ἐφυλι-
σμένα καὶ ἄγωνα στοιχεῖα τῆς ἀνθρωπότητας νὰ
διατηροῦνται καὶ νὰ διακρινίζωνται, μὲ βλάβη
τοῦ εἶδους. Οἱ πράξεις τοῦ ἑλέους εἶνε βέβαια
ὑποχρεωτικῆς, ἐξαιτίας ἀπὸ τὴν ἄνιση διανομή
τῶν κεφαλαίων. Ἄλλ' εἶτε δημόσιες εἶνε εἶτε
ιδιωτικῆς, εἶτε ὑποχρεωτικῆς εἶτε ἐθελούσιες
δὲν εἰμποροῦν νὰ συντελέσουν στὴ λύση τοῦ
κοινωνικοῦ προβλήματος, πού ἡ λύση του κρέ-
μεται ἀπὸ τὴν ὑπόσθαψη τῶν παραγωγικῶν
στοιχείων. Ἡ φτώχεια εἶνε ἀναπόφευκτη ὅπως
καὶ ἡ ὀργανικὴ κατὰπτωση. Στὶς κοινωνίες τῶν
ζώων ἡ δυστυχία καὶ ὁ πρόωρος θάνατος χτυ-
ποῦν ἀποκλειστικὰ σφεδρὸν τὰ ἐφυλισμένα στοι-
χεῖα καὶ σὲ τοῦτο τὰ ζωολογικὰ εἶδη χρω-
στοῦν τὴ διατήρησή τους, μὲ ὅλους τοὺς χαρα-
κτῆρες καὶ τὴ ζωικότητά τους... Εἶνε τὰ λό-
για τοῦ φυσιολόγου Φερέ καὶ τὰ συνοψίζω ἐ-
πίτηδες ἐδῶ, ὄχι γιὰ νὰ δείξω πῶς οἱ φιλοσο-
φικῆς θεωρίες τοῦ Νίτσε στηρίζονται ἀπάνω στὰ
στερεὰ θεμέλια τῆς θετικῆς ἐπιστήμης, ἀλλὰ
γιὰ νὰ σημειώσω κάποια διαφορὰ μεταξὺ στὸν
καθαρὸ φυσιολόγο καὶ στὸν φιλόσοφο, πού θὰ
μοῦ χρησιμέψῃ στὴ διατύπωση τῆς ἀντιληψῆς
πού ἔχω γιὰ τὸν Νίτσε, τὸν ὁποῖον ἐχαρακτή-
ρισα προπάντων ὡς ποιητὴν. Ὁ φυσιολόγος
μολονότι ἀναγνωρίζει τὴ σκληρὴ ἀνάγκη τῆς
καταστροφῆς τῶν ἀδυνάτων στοιχείων, παρα-
δέχεται ὡς μίαν πραγματικὴν ἀνάγκη τὴν φι-
λωνθρωπία, ἀνάγκη φυσιολογικὴ. Ὁ φιλόσοφος
—ποιητῆς ζητώντας παντοῦ τὴν τέλεια ὁμορ-
φία, πού βρίσκειται σφιχτοδεμένη μὲ τὴν τέ-
λεια ὕγεια καὶ τὴ δύναμη, τὸ ὠραῖον, πού ὁ
γάλλος φιλόσοφος Γκυγιώ τὸ ὀρίζει: «ἀντιληψὴ
σθενικὴ εἶτε τονωτικὴ», ζητώντας, λέει, ὁ φι-
λόσοφος παντοῦ τὴν ὁμορφίαν καὶ βάζοντας
τὴν ὡς κέντρο τῆς φιλοσοφίας του, δείχνεται
πιο ἀμείλικτος ἀπ' τὸν φυσιολόγο, ἀλλὰ γι'
αὐτὸ δείχνεται ἴσα—ἴσα ποιητῆς προπάντων,
ἱεροφάντης τῆς θρησκείας τοῦ ὠραίου ἀπ' ἄκρη

* Πέτρ. Ἀποστολίδου: «Ἡ Φυσιολογικὴ Ψυχολογία».

σ' άκρη, σαλαπατώντας και αυτήν την άλλη-θια όταν παρουσιάζεται άσχημη στά μάτια του—αυτό δηλαδή του πασχίζω να υποστηρίξω στην σύντομη αυτή μελέτη.

Ο χριστιανισμός είναι για τον Νίτσε υπεύθυνος και για μίαν άλλη άσχημία του ευρωπαϊκού πολιτισμού, για τα δημοκρατικά ιδανικά των καινούριων κοινωνιών. Η θυσία του άτόμου για την ομάδα, ή παγκόσμια αδελφοποίηση, ή συμπάθεια του ενός για όλους, εξασθενεί το άτομο και ελαττώνει την προσωπικότητα του ανθρώπου. Τάντιδημοκρατικά φρονήματα του Νίτσε φθάνουν έως την ισότητα που θέλουν να δημιουργήσουν οι νεώτερες κοινωνίες μεταξύ των δύο φύλων. Ο Νίτσε σκάβει βαθύτατην τάφρον ανάμεσα στον άνδρα και τη γυναίκα και την ανισότητα αυτήν την στηρίζει στη διαφορά της σημασίας που έχει ο έρωτας στα δύο φύλα. Την αντίληψη αυτή του Νίτσε ανάπτυξεν ωραιότατα σ' ένα του άρθρο (Κοσμολογία 1897 (τό όποιον θα συνοψίσω με όλίγα λόγια, ο Λιχτεμπερξέ.

Ο έρωτας στη ζωή του άνδρος είναι ένα απλό επεισόδιο, όπως ελέγηθη πολλές φορές ως τώρα. Τη δύναμη όνειρεύεται ο άνδρας και την κατάκτηση γυρίζει, παλεύοντας όλόενά με τις εναντίες δυνάμεις της φύσης και των όμοίων του. Καί αν άφιέρωσαν όλη του τη ζωή στη λατρεία μιας γυναίκας θά ήταν ένας σκλάβος, ανάξιος και να λέγεται άνδρας και να αγαπηθί από τη γυναίκα. Έξεναντίας ο έρωτας και το παιδί είναι το πάλν στη ζωή της γυναίκας. Η τιμή και ή δόξα της γυναίκας είναι να ήνε «πρώτη στον έρωτα» και να παραδίνεται σώμα και ψυχή σ' εκείνον που διάλεξε γι' άφέντη της. «Η εύτυχία του άνδρος, λέει ο Ζαρατούστρας, έχει τόνομα: θέλω. Η εύτυχία της γυναίκας έχει τόνομα: θέλει.» Αυτό ήνε ο νόμος του έρωτα, ένας νόμος τραχικός και ίδουνηρός κάποτε. Η σημερινή κοινωνία δέν θέλει να παραδεχθί τον φυσικόν αυτόν ανταγωνισμό των δυο φύλων, όπως δέν παραδέχεται την αντίθεση μεταξύ άφέντη και σκλάβου και, όπως έδόξασε τη σκλαβιά έπροσπάθησε να θεοποιήση και τη γυναίκα. Ο Νίτσε είναι κήρυκας του αιώνιου γυναικείου. Λέει κάπου ο Ζαρατούστρας: «Ο άνδρας είναι πλασμένος για τον πόλεμο και ή γυναίκα για την ανάπαυση του πολεμιστή. Όλα τάλλα είναι τρέλλα.» Η χειραφέτηση λοιπόν της γυναίκας είναι το αντικείμενο των άγριωτέρων σαρκασμών του γερμανού φιλοσόφου.

Μιά τέτοια γενική εικόνα της σημερινής κοινωνίας παρουσιάζει μπροστά στα μάτια του Νί-

τσε όλη την άσχημία του σημερινού πολιτισμού. Τα μεγάλα ιδανικά της όμορφιάς έφυγαν μακριά. Η Ευρώπη έγεινεν ένα μεγάλο λαζαρέτο, μέσα στο όποιον βογγάει χωρίζεμεγάλους πόνους και μεγάλες χαρές, ένα πλήθος αδιάφορο από ανθρώπους ίσους στη μετριότητα και στην άδυναμία. Ο χριστιανισμός έτραβήξε όλη τη χολή του άπογοητευμένου φιλοσόφου και ο Αντί-χριστός του θά μείνη μία από τις σφοδρότερες και πρωτοτυπότερες διαμαρτυρήσεις εναντίον της θρησκείας της αγάπης και της ταπεινώσης, μία διαμαρτυρηση που μοιάζει στη δύναμη με παραλήρημα μαυικού. Στην πολεμική αυτή του Νίτσε κατά του χριστιανισμού δέν ήυραν χάρη και οι άνθρωποι της σημερινής επιστήμης, γιατί αυτοί έστάθηκαν άνικανοι να γκρεμίσουν τα χριστιανικά είδωλα, με τη ψυχρή και άρητική τους εργασία. άνικανοι ν' αντίτάξουν στο θρησκευτικόν ιδανικόν ένα καινούριο ιδανικό, ένα δικό τους ιδανικό, διαφορετικό από τα ιδανικά του άσκητισμού και της ιερωσύνης.

Το νέο αυτό ιδανικό ανάμεσα στον άρρωστημένο κόσμο, ανάμεσα στην κουρασμένην άνθρωπότητα, ανάμεσα στην κατάρπωση και τον εκφυλισμό και την άποσύνηση της φυλής, μίαν άποσύνηση που κρύβει τον κερπερό σπόρο μιας νέας ζωής, το νέο αυτό ιδανικό φέρνει ο Νίτσε, με το πλάσμα του Ύπερανθρώπου. «Ο άνθρωπος είναι, λέει ο Ζαρατούστρας, ένα σχοινί τενωμένο μεταξύ του ζώου και του Ύπερανθρώπου. Δέν είναι το τέρμα, είναι το γεφύρι.» Το τέρμα είναι ο Ύπερανθρώπος.

IV

Στη διδασκαλία του Ζαρατούστρα έναρκώνεται ή φιλοσοφική σύλληψη του Ύπερανθρώπου. Όταν ο Ζαρατούστρας έβησε τα τριάντα του χρόνια άφησε την πατρίδα του και τη λίμνη της πατρίδας του—λέει ο Νίτσε—και ανέβηκε στο όρος. Έκει επάνω έβρησε τη ψυχή του μέσα στην έρημία και την άπομόνωση δέκα χρόνους. Στο τέλος ή καρδιά του μεταμορφώθηκε και τότε ένα πρωί, ζυπνώοντας με την αύγή, προχωρεί μπροστά στον ήλιο και κάνει την περίφημη εκείνη άποστροφή, που σηκώνει μπροστά στα μάτια μας την αύλακα του μεγάλου έσωτερικού θεάτρου, της πνευματικής σκηνής μέσα στην όποια θά περάση το όραμα της πολιτείας του Ύπερανθρώπου:

«Ω! μεγάλο άστρο! Πόσο εύτυχιμένο θά ήσουν αν δέν είχες αυτούς που φωτίζεις!...»

«Ο Ζαρατούστρας είναι βρειετισμένος απ' τη σοφία του, σαν τη μέλισσα που έμάζεψε πολύ μέλι. Ζητεί τη χέρια που άπλώνονται να δεχθούν το μέλι της σοφίας του.» Ο Ζαρατούστρας εκατέβηκε μόνος του απ' το όρος και δέν άπάντησε κανένα. Μά όταν έβησε κάτω στο δάσος ένας γέρος προβάλλει μπροστά του, που άφησε το άγιο καλύβι του και ήρθε να μαζέψη ρίζες στο δάσος μέσα. Ο γέρος ο σφοδρός κάνει τραγούδια και τα τραγουδεί, γελά, κλαίει και μουμουρίζει. Και με τα γέλια, τα κλάματα και τα μουμουρητά του δοξάζει το Θεό. Και ο Ζαρατούστρας, όταν άποχωρίζεται απ' τον γέρο, μιλεί και λέει: στην καρδιά του: «Είνε λοιπόν δυνατό; Ο γέρος αυτός μέσα σ' αυτό το δάσος δέν άκουσεν άκόμα πως πεθανε ο Θεός!»

Ύστερ' απ' το συναπάντημα αυτό—το συναπάντημα με τον παλιόν άνθρωπο—έβησε στην γειτονική πόλη, όπου ήυρε το πλήθος μαζεμένο στην πλατεία. Το πλήθος έπερίμενε να ιδί ένα σχοινοβάτη. Και ο Ζαρατούστρας μιλεί προς το πλήθος: «Ερχομαι να σας διδάξω τον Ύπερανθρώπο. Στα όλίγα ύψηλα λόγια που λέει ο Ζαρατούστρας στο πλήθος μάς δίνει την πρώτην ιδέα του Ύπερανθρώπου. Ο άνθρωπος είναι κάτι τι που πρέπει να ξεπερασθί. Ο πίθηκος είναι μία θλιβερή ντροπή για τον άνθρωπο. Το ίδιο πρέπει να ήνε ο άνθρωπος για τον ύπερανθρώπο. «Εκάματε το δρόμο απ' το σκουλήκι: ως τον άνθρωπο, λέει στο πλήθος ο Ζαρατούστρας, και σας έμειναν άκόμα πολλά χαρακτηριστικά του σκουληκιού.» Άλλοτε είσατε πίθηκοι και τώρα άκόμα ο άνθρωπος είναι πιό πίθηκος από κάθε πίθηκο.» Ο πιό σφοδρός απ' τους ανθρώπους είναι ένα πλάσμα νόθο, φυτό και φάντασμα. Ο ύπερανθρώπος είναι το παιδί της γής, ή αντίθεση του νόθου πλάσματος που φυτρίζει και όνειρεύεται. Και γι' αυτό ο Ζαρατούστρας έξορκίζει το πλήθος: «Μείνετε πιστοί, ώ αδέρφια μου, στη γή, και μήν πιστεύετε σ' εκείνους που σας μιλούν για ύπεργίεις έλίπιδες. Είναι δηλητηριασταί... Άλλοτε ή βλαστήμια του Θεού ήτανε ή μεγαλύτερη βλαστήμια. Τώρα ο Θεός επέθανε και μαζί μ' αυτόν οι βλάστημοι. Το τρομερότερο πράγμα τώρα είναι ή βλαστήμια της γής.» Με άνάλογα λόγια διδάσκει στο πλήθος τον Ύπερανθρώπο ο Ζαρατούστρας. Το πλήθος—ώ, το αιώνιο πλήθος—ένόμιε πως ο Ζαρατούστρας μιλεί για το σχοινοβάτη. Κ' ένας απ' αυτούς επετάχτηκε και είπε: «Άρεταί μάς είπες για τον σχοινο-

βάτη. Δείξε μάς τον τώρα.» Και το πλήθος έγελασε με τον Ζαρατούστρα. Και ο σχοινοβάτης, που ένόμιε πως μιλούν γι' αυτόν άρχισε τα παιχνίδια του.

Ο Ζαρατούστρας εκύτταξε μ' έκπληξη το λαό. Έπειτα είπε τα περίφημα εκείνα λόγια, που μάς δίνουν σε λίγες λέξεις τον όρισμό του Ύπερανθρώπου: «Ο άνθρωπος είν' ένα σχοινί τενωμένο μεταξύ του ζώου και στον Ύπερανθρώπο—ένα σχοινί άπάνω απ' την άβυσσο.» Και παρ' κάτω ύστερ' από τα θαυμάσια εκείνα άρθρα της αγάπης—ας μου συχωρεθί να τα ονομάσω έτσι—του Ζαρατούστρα: «Άγαπή όλους εκείνους, που μοιάζουν τις χονδρές σταλαματιές, που πέφτουν μία—μία απ' το σκοτεινό σύννεφο, το κρεμασμένο άπάνω απ' τους ανθρώπους. Αυτές μνηούν την άστραπή που φθάνει, και χάνονται σαν όπτασιασταί. Και να! έγω είμαι ο όπτασιαστής του κεραυνού, μία χονδρή σταλαματιά, που πέφτει απ' το σύννεφο.

Τόν κεραυνόν αυτόν τόν λένε Ύπερανθρώπο. Όταν είπε τα λόγια αυτά ο Ζαρατούστρας—λέει ο Νίτσε—εκοίταξε πάλι το πλήθος κ' έσώπασε. Και είπε στην καρδιά του: «Κοίτα τους που κάθονται και γελούν. Δέν καταλαβαίνουν τίποτε. Δέν είμαι το στόμα που χρειάζεται σε τούτα ταυτιά.» Και τότες άποφασίζει ο Ζαρατούστρας να τους μιλήση για τον τελευταίο άνθρωπο. Και το πλήθος άποζητάει να γίνη όμοιο με τον τελευταίον αυτόν άνθρωπο, χαρίζοντας του τον Ύπερανθρώπο. Και ο Ζαρατούστρας πάλι μελαγχολικός είπε στην καρδιά του: «Δέν με καταλαβαίνουν. Δέν είμαι το στόμα που χρειάζεται σε τούτα ταυτιά.» Μά τη στιγμή εκείνη κάτι τι έγινε που έκαμε να σωπάσουν όλα τα στόματα. Ένας άλλος παλιάτσος άκολούθησε τον πρώτο άπάνω στο σχοινί και άρχισε να τόν βρίζη. «Εμπρός, κουτσέ, του έλεγε, κάμε τόπο να περάση ένας καλύτερός σου.» Κ' έπροχωρούσε κατά τον πρώτο. Μά όταν έβησε δυό βήματα κοντά του, έμπηξε μία διαβολική κρούση και πήδησε απ' πάνω του. Ο πρώτος βλέποντας τη νίκη του αντίπαλου του, έχασε το κεφάλι του και το σχοινί κ' έγκρεμίστηκε στο χάος, σαν άνεμοστρόβιλος από χέρια και ποδάρια. Η πλατεία και το πλήθος έμοιαζαν με θάλασσα, όταν ξεσπάη ή μπόρα. Όλοι έσκορπίστηκαν κ' έφυγαν από το μέρος που έπεσε το σώμα. Ο Ζαρατούστρας μόνο δέν έκουνήθηκε και σιμά του ίσα-ίσα έπεσε το κορμί συντριμμένο μ' ζωντανό άκόμα. Όταν συνήρθε λιγάκι και είδε το Ζα-

ρατούστρα γονατισμένο μπροστά του, είπε : «Τὸ ἤξερα πῶς ὁ διάβολος θὰ μὴ ἔβαζε τρικλοποδιά μιά μερά. Τώρα με πέρνει στὴν κόλαση. Μπορεῖς νὰ τὸν ἐμποδίσῃς». Καὶ ὁ Ζαρατούστρας τοῦ εἶπε : «Στὴν τιμὴ μου, φίλε, σοῦ λέω, πῶς τίποτε δὲν ὑπάρχει ἀπ' αὐτὰ ποῦ λές. Οὔτε διάβολος οὔτε κόλαση. Ἡ ψυχὴ σου θὰ πεθάνῃ πρὶ γρήγορα ἀπ' τὸ σῶμα σου. Μὴ φοβᾶσαι λοιπὸν τίποτε.» Τὸ πλῆθος τότε διαλύθηκε. Ὁ Ζαρατούστρας ἔμεινε καθισμένος κοντὰ στὸ πτώμα, βυθισμένος σὲ σκέψεις καὶ ξεχνώντας τὸν καιρὸν. Ὅταν ἐνύχτωσεν ἕνας ψυχρὸς ἀνεμὸς ἐθύσσε καὶ ὁ Ζαρατούστρας σηκώθηκε καὶ εἶπε στὴν καρδιά του : «'Αλήθεια ὁ Ζαρατούστρας ἔκαμε σήμερα μιὰ ὁμορρῆ ἀμαρτία. Ἄντι νὰ πιάσῃ ἕναν ἄνθρωπο, ἔπιασεν ἕνα πτώμα». Κ' ἐσυλλογίζονταν πῶς βρίσκεται ἀκόμα μακριὰ ἀπ' τοὺς ἀνθρώπους καὶ πῶς τὸ πνεῦμα του δὲν μιλεῖ στίς αἰσθήσεις τους, ἐσυλλογίζονταν πῶς γιὰ τοὺς ἀνθρώπους ἦταν ἀκόμα κάτι ἀναμεταξὺ πτώματος καὶ τρελλοῦ. Καὶ εἶπε : «Οἱ δρόμοι τοῦ Ζαρατούστρα εἶνε σκοτεινοὶ ὡς τὴν νύχτ' αὐτῆ. Ἐλα ψυχρὸ καὶ ἀλύγιστε σύντροφε ! Θὰ σὲ φέρω ἐκεῖ ποῦ θὰ σὲ θάψω μὲ τὰ χέρια μου.» Ἐφοριώθηκε ὁ Ζαρατούστρας τὸ πτώμα στὸν ὄμο του καὶ ἐτράβηξε τὸν δρόμο του. Μὰ σὲ λίγο κάποιος ἐγλύστρησε σιμά του καὶ τοῦ κρυφομιλοῦσε. Ἦτον ὁ παλιότσος. Καὶ τοῦ εἶπε : «Φύγε ἀπ' αὐτὴ τὴ πολιτεία, Ζαρατούστρα, γιατί πολλοὶ σ' ἐθρῆνουνται ἐδῶ πέρα. Οἱ κκαλοὶ καὶ οἱ δίκαιοι σὲ βλέπουν ὡς ἐθρῶ τους καὶ ὡς νικητὴ τῆ τους' οἱ πιστοὶ σὲ θεωροῦν ἐπικίνδυνον γιὰ τὸν ὄχλο... Φύγε ἀπὸ δῶ γιατί αὔριο θὰ πηδήσω ἀπὸ πάνω καὶ ἀπὸ σένα, ἕνας ζωντανὸς ἀπάνω ἀπὸ ἕνα νεκρό». Εἶπεν αὐτὰ κ' ἐγάρθη καὶ ὁ Ζαρατούστρας ἀκολούθησε τὸ δρόμο του μέσα στὰ σκοτάδια. Ἄμα ἐμπῆκε στὴν πολιτεία ἀπάντησε τοὺς νεκροθάφτες, κ' ἐκεῖνοι τοῦ ἐφώτιζαν τὸ πρόσωπό του μὲ τὰ δαδιά τους καὶ τὸν περιγελοῦσαν : «Ὁ Ζαρατούστρας φέρνει τὸ ψόφιο σκυλί.» Μὰ ἐκεῖνος ἐτραβῆξε τὸ δρόμο του. Ὅταν ἀπομακρύνθηκε ἄκουε τοὺς λύκους ποῦ οὐρλιάζανε ἀπὸ τὴν πείνα μὲς τὰ δάση καὶ τὰ τέλματα, καὶ ἄρχισε νὰ πεινάῃ καὶ αὐτός. «Περίεργον πρᾶγμα, εἶπε ὁ Ζαρατούστρας, ἡ πείνα μου εἶνε παράξενη, κάποτε μοῦρρεγαί ὡστερ' ἀπὸ τὸ φαγί καὶ σήμερα δὲ μοῦ ἦρθε καθόλου ὄλη τὴν ἡμέρα.» Λέγοντας αὐτὰ χτυπήσε τὴν πόρτα ἐνὸς ἐρημόσπιτου καὶ ζήτησε φαγί. Ἐνας γέρος ἐβγήκε στὴν πόρτα νὰ ἰδῆ ποῖός τὸν ζητάει. «Ἐνας ζωντανὸς καὶ ἕνας πεθαμένος» ἀποκρίθηκεν ὁ Ζαρατούστρας. «Δόστε μου νὰ φάω καὶ νὰ πιῶ

γιατί ξέχασα νὰ τὸ κάνω ὄλη τὴν ἡμέρα.» Ὁ γέρος ἔφερε ψωμί καὶ κρασί. «Πές καὶ τοῦ συντρόφου σου εἶπε νὰ φάῃ καὶ νὰ πιῇ, γιατί φαίνεται πρὶ κουρασμένος ἀπὸ σένα.» Ὁ Ζαρατούστρας ἀποκρίθηκε : «Ὁ σύντροφός μου εἶνε πεθαμένος». «Μοῦ εἶνε ἀδιάφορο, εἶπε ὁ γέρος, ὅποιος ἔρχεται στὴν πόρτα μου πρέπει νὰ πᾶρῃ ἐκεῖνον ποῦ τοῦ προσφέρω. Φάτε καὶ πηγαίνετε στὸ καλό...» «Ἦστερ' ἀπ' αὐτὰ ὁ Ζαρατούστρας ἐπεριπάτησε ἀκόμη δύο ὥρες. Ὅταν ξημέρωσε εὐρέθηκε σ' ἕνα ἀδιέξοδο δάσος. Ἐβαλε τότε τὸ πτώμα στὴν κουφάλα ἐνὸς δένδρου ψηλὰ ἕνα μπόι γιὰ νὰ τὸ προφυλάξῃ ἀπ' τοὺς λύκους κ' ἐξαπλώθηκε ὁ ἴδιος στὴ γλῶσση, κουραμένος καὶ ἡσυχός. Ἐκεῖ κοιμήθηκε ὡς τὸ πρωί. Ὅταν ξύπνησε ἔβαλε μιὰ χαρούμενη φωνή, γιατί εἶχε δῆ μιὰ καινούρια ἀλήθεια καὶ εἶπε στὴν καρδιά του : «'Ανοίξανε τὰ μάτια μου. Ἐχω ἀνάγκη ἀπὸ συντρόφους ζωντανούς, ὄχι ἀπὸ πτώματα ποῦ τὰ κουβαλῶ ὅπου θέλω. Ἀπὸ συντρόφους ποῦ νὰ μ' ἀκολουθοῦν, γιατί οἱ ἴδιοι θέλουν ν' ἀκολουθοῦν τὸν ἑαυτὸ τους.»

Ζωντανούς συντρόφους ζητάει ὁ Ζαρατούστρας. Δὲν θέλει πλέον πτώματα. Δὲν θέλει τὸν τυφλὸν ὄχλο. Δὲν θέλει νὰ ἦνε ὁ βοσκὸς καὶ τὸ σκυλί ἐνὸς κοπαδιοῦ, τοῦ κοπαδιοῦ τῶν πιστῶν. Θέλει συντρόφους καὶ δημιουργοὺς ὡς αὐτόν. Καὶ ἀποχαιρετᾶται τὸν παλιὸ τοῦ σύντροφο, ποῦ τὸν ἔθαψε στὴν κουφάλα τοῦ δένδρου, ψηλὰ ἀπ' τὰ στόματα τῶν λύκων. Ἄνάμεσα σὲ δύο αὐγὲς μιὰ καινούρια ἀλήθεια ἀνάτειλε μέσα του. Δὲν θέλει πιά νὰ ἦνε οὔτε βοσκὸς οὔτε νεκροθάφτης. «Δὲν θὰ ξαναμιλήσω πιά στὸν ὄχλο,» λέει. «Γιὰ τελευταία φορὰ ἐμίλησε μ' ἕναν πεθαμένο». Θέλει νὰ μιλήσῃ τώρα στοὺς δημιουργοὺς καὶ νὰ τοὺς δεῖξῃ τὸ εὐράνιο τόξο καὶ ὅλες τίς σκάλες ποῦ ὀδηγοῦν στὸν Ὑπεράνθρωπο. Ὅταν ὁ Ζαρατούστρας ἐμιλοῦσεν ἔτσι στὴν καρδιά του εἶχε μεσημεριάσει. Καὶ τότε τὰ δύο συμβολικὰ ζῶα τοῦ Ζαρατούστρα ἐμφανίσθησαν. Ἐνας ἀετὸς ἐπετοῦσεν ἀπὸ πάνω του κ' ἕνα φεῖδι ἐτυλίχθηκε στὸ λαίμωτό του. «Εἶνε τὰ ζῶα μου, εἶπεν ὁ Ζαρατούστρας, χαρούμενος. Τὸ πρὶ ὑπερήφανο καὶ τὸ πρὶ πονηρὸ ζῶο ποῦ ζοῦν κάτω ἀπ' τὸν ἥλιο.» Τότες ἐθυμώθηκε ὁ Ζαρατούστρας τὰ λόγια τοῦ γέρου μέσα στὸ δάσος καὶ ἀναστέναξε. «Ἄς γίνω πρὶ σοφός, εἶπε. Ἄς γίνω πονηρὸς ὡς τὸ ἐρπετό μου. Μὰ ζητῶ τάδύνατα. Εἶθε λοιπὸν ἡ πονηρία μου νὰ συντροφεύῃ πάντα τὴν ὑπερηφάνειά μου. Καὶ ἂν ἡ σοφία μου μ' ἀρίσῃ καμμὴν ἡμέρα—ἀλλοίμονο ! τῆς ἀρέσει : νὰ ξεπετάῃ—εἶθε τοῦλά-

χιστον ἡ ὑπερηφάνειά μου νὰ πετάξῃ μαζί με τὴν τρέλλα μου...»

Ἔτσι τελειώνει ὁ μεγαλοφάνταστος πρόλογος τοῦ «Τὰδε λέγει Ζαρατούστρας», ποῦ μὲ λίγα λόγια προσπάθησε νὰ τὸν συνοψίσω ἐδῶ πέρα. Μέσα στὸν πρόλογο αὐτό, ποῦ μόνον μὲ τὴν σοφὴ αἰσθήση εἰμπορεῖ ν' ἀγκαλιάσῃ κανεὶς τίς ἀλήθειες του καὶ ποῦ κάθε σχολαστικὴ ἐρμηνεία θάσχημιζε τὸ μεγαλεῖο του, στὸν πρόλογο αὐτὸν γλυκοχαράζει ὑπέροχον τὸ φιλοσοφικὸ πλᾶσμα τοῦ Ὑπεράνθρωπου, στίς γενικὲς του γραμμές.

Ἡ διδασκαλία τοῦ Ζαρατούστρα εἶνε τὸ εὐχυμο καὶ πλοῦσιτο καὶ συγκεντρωμένο ἀνθρώπινο ἀλάγμια ὅλης τῆς φιλοσοφικῆς ζωῆς τοῦ Νίτσε, τῆς ὁποίας τὴν πρώτη ἐπίσημη καὶ ἰσχυ-

ρὴ ἐκδήλωσις μᾶς ἐπαρουσίασε στὴ «Γέννησι τῆς Τραγωδίας». Τὸ ἴδιο τραγικὸ ἰδανικὸ ξεχωρίζει καὶ ἀπ' τὴ διδασκαλία τοῦ Ὑπεράνθρωπου, μολονότι στὸ διάστημα αὐτό, μεταξὺ τῶν δύο ἔργων τοῦ Νίτσε, μεσολαβεῖ μιὰ ἀνησυχητικὴ περίοδος τῆς φιλοσοφικῆς του ζωῆς, μιὰ περίοδος ἀρνητικῆς, ἡ περίοδος ποῦ ἔγραψε «Ἄνθρώπινα πράγματα», τὸν «Ταξειδιώτη καὶ τὴ σκιά του», τὴν «Αὐγὴ», ἡ περίοδος ποῦ ἀρνήθηκε τὸν Σοπεργάουερ καὶ τὸν Βάγνερ καὶ ἔδωκε τὰ πρῶτα χτυπήματα τῆς εὐσπλαχνίας καὶ τῆς κλασικῆς ἠθικῆς.

(Τὸ τέλος στὸ ἄλλο φύλλο.)

Haῦζος NIPBANAS

ΧΑΙΡΕΤΙΣΜΟΣ

ΠΡΟΣ ΤΟΝ ΓΑΒΡΙΗΛ ΝΤΑΝΟΥΝΤΣΙΟ

«... Καὶ μοῦ εἶνε τὴν παρθένα καὶ φιλογερὴ ψυχὴ τῶν ἀντρεωμένων ἀγαπητικῶν ποῦ, μὲς' στὰ παραμύθια, καθάλλληρδες πρόβαιναν πρὸς εἰς ἀποκοιμισμένους Πεντάμορφους...»

... ὦ Ποιηταί, κατέχευε τὴν ὑπέρτατην ἐπιστήμη, τὴν ὑπέρτατην τοῦ κόσμου δύναμη' τὸ λόγο.»

(Ἀπὸ εἰς «Παρθένες τῶν βράχων».)

Στὴ χώρα τῆς Ἡλιόκαλης μαρμαρωμένης (Χαῖρε, ἱερὴ Κορφή καὶ ἰσοπέφανα πλάγια !) Ἦρθες, Ὑπέροκαλε, κ' ἐστάθης καὶ διαβαίνεις, Καὶ ρίχνεις τὸ χρυσόλογο ποῦ λεί τὰ μάγια.

Στὸ νικητήριον ἄρμα τοὺς βαρβάρους δένεις, Μὲ νέα μοσχοβολιά πέρα στὴ γῆ τὴν ἅγια Τοῦ Βιργιλίου τὰ κρίνα τὰ γοργασταίνεις, Καὶ τὴν πολύτροπν Ὠμορφιά μ' ἀφθάρτα βᾶγια

Στέφεις· καὶ τὰ βουβά ὦ ! τὰ βύθη τῶν μνημάτων, ὦ ! καὶ τοὺς ὕπνους τοὺς λευκοὺς τῶν ἀγαλμάτων Κάποιο ταραίζει σιγομίλημα· διαβαίνεις,

(Ἀπόμακρα μὲ θάμπωσες!) καὶ λίγο Μαιῶν γλυκοξημέρωμα σὰ νὰ ξανοίγῃ Στὴν ὄψη τῆς Ἡλιόκαλης μαρμαρωμένης !

ΑΝΑΤΟΛ ΦΡΑΝΣ

Φαίνεται περισσότερο από ποτέ επίκαιρον να μιλήσει κανείς διά τόν 'Ανατόλ Φράνς. Είπε πρό πολλού ακαδημαϊκός, τὸ τελευταῖον του ἔργον «Τὸ ἐξ ἀμεθύστου δακτύλιον» πρόκειται να ἐκδοθῆ καὶ ὅλον τὸ ἐκλεκτὸν τῆς γαλλικῆς φιλολογίας τὸν ἀνεκέρυξε σχεδὸν μιᾶς χρονῆς πρίγκηπα τῶν Γάλλων πεζογράφων. Εἶπε χαρακτηρισμένον ἀπὸ δόξαν καὶ ἂν ὁ ἀστὴρ τῆς γεννήσεώς του δὲν ἐχόρευεν εἰς τὸν οὐρανὸν ἀπὸ παιδικῆς του ἡλικίας, καὶ ἂν ἔτη δοκιμασιῶν καὶ ἔτη πικριῶν καὶ ἔτη δυστυχίας τοῦ ἦνοιξαν τὴν ζωὴν, — ἀπαραίτητα ἄλλως τε ὅπως τοῦ δημιουργήσουν τὰ νεῦρα ἐκεῖνα τὰ λεπτά, τὰ ὅποια ἀποτελοῦσι τὸ εὐαίσθητότερον *clavier* τῆς διυλισμένης νεοτέρης ψυχῆς — ἦδη ὅμως ἀπολαμβάνει μίαν δόξαν καὶ μίαν ἐκτίμησιν τῆς ὁποίας τὸ πανθομολογούμενον ἀποτελεῖ κατὰ τι ἐξαιρετικὸν εἰς ὅλην ἰσως τὴν παγκόσμιον φιλολογίαν.

Ἀπὸ τὰ πρῶτα του βιβλίου ἐκέρδισε τὴν δόξαν, ἀπὸ τοὺς πρώτους τόμους τῶν ποιημάτων του, ἀπὸ τὸ πρῶτον μυθιστόρημα ἀκόμη, τὸ ὅποιον ἦτο μόνον μία ὑπόσχασίς τοῦ τί ἠδύνατο νὰ κάμῃ, τοῦ τί μαγείας ἠδύνατο νὰ ἐκτυλίξῃ καὶ τί θεσφαυροῦς μαθήσεως καὶ τί θησαυροῦς παρατηρήσεως καὶ τί θησαυροῦς εἰρωνίας καὶ ποίαν ψυχὴν πλασμένην ἀπὸ τὸ θαυμασιώτερον μίγμα ἑλληνικοῦ καὶ λατινικοῦ αἵθερος καὶ δυναμένην ν' ἀντικατοπτρίσῃ τὰς κόνεις ὄλων τῶν λαῶν τῶν πεθαμένων.

Ἐνας φίλος του, ὁ Ἐθράρ, τοῦ ἔδωκε τὸ μέσον πρώτως νὰ δεῖξῃ ὅτι ὄχι μόνον ἤξευρε νὰ κάμῃ βιβλία ὑπερόχως, ἀλλ' ἐγνώριζε νὰ ὁμιλῇ ὑπερόχως καὶ δι' ἐκεῖνα τῶν ἄλλων καὶ τὸν ὤθησε — διότι εἶνε ὀλίγον νωχελῆς — νὰ δημιουργήσῃ τὴν «κριτικὴν τῶν ἐντυπώσεων», μίαν κριτικὴν μάγυρα καὶ βενεδικτίνου, μίαν κριτικὴν ὑποθέτουσαν βιβλιοθήκας καὶ ὑποθέτουσαν ταξείδια καὶ ὑποθέτουσαν ἐκδρομὰς πολλὰς εἰς τὴν ἀνθρωπίνην ψυχὴν καὶ τὴν ἀνθρωπίνην ἱστορίαν, μίαν κριτικὴν ὑποθέτουσαν πνεῦμα δυνάμενον νὰ μὴ ἐκπλήσσειται ἀπὸ κανὲν βιβλίον καὶ δυνάμενον νὰ μὴ εὐρίσκειται εἰς ἀγνωσίαν πρὸ οὐδενός. Καὶ ἐδημιούργησε αὐτὸ τὸ νέον εἶδος τὸ ὅποιον ἐνεκολλώθη ὄχι ἕνας κατόπιν καὶ τὸ ὅποιον εἶνε τὸ ἀληθὲς ἄνθος τοῦ διλετταντισμοῦ τοῦ δεκάτου ἐνάτου αἰῶνος, μίαν κριτικὴν ἀνεκδοτικὴν καὶ παιγνιώδη, περιπατοῦσαν

τριγύρω τῶν ἔργων, ἀντλοῦσα ὡς μέλισσα τὸ μέλι μᾶλλον ἐκ τῶν ἰδίων ἀναμνήσεων παρὰ ἀπὸ ἐκείνων τοῦ βιβλίου, ἀρεσκομένη εἰς ὄλα, ὀμιλοῦσα πολλὰς διὰ τὸν τίτλον ὅπως μὴ ταραχῇ τὴν κενότητα τοῦ ἐσωτερικοῦ, ἐπεικὴς ὡς γνωρίζουσα ὅτι τίποτε δὲν εἶνε νέον εἰς τὴν ἀνθρωπότητα καὶ ὅτι ὄλα αἱ προσπάθειαι εἶνε ἐπίσης ἀξίεπαινοὶ καὶ ὄλα ἐν σχέσει μὲ τὸν Σείριον ἐπὶ τέλους, ἔχουν τὴν αὐτὴν ἀξίαν. Βεβαίως οὔτε ὁ Νιζάρ μὲ τὸ μέτρον καὶ τὸν πῆχυν του οὔτε ὁ Σαίντ Μπέβ, ὅστις δὲν ἦτο ὀπισθοδρομικὸς καθόλου, οὔτε ὁ καλὸς Σαρσαί, δὲν ἠδύνατο νὰ προῖδον μίαν τοιαύτην κριτικὴν εἰς τὴν ὅποιαν μόνος ὁ Ρενὰν θὰ ἠδύνατο νὰ μειδιάσῃ — πρῶτον ἐπειδὴ ἐμειδιά εἰς ὄλα τὰ πράγματα καὶ δεύτερον διότι ἐσυγγένευε τὸσον αὐτῆ μὲ τὸ πνεῦμα του, ἦτο ὡς ἐν ἀπώτατον προῖον τῆς ἰδίας του μεθοδου καὶ τῆς σφραγίδος τὴν ὅποιαν ἀφῆκε τὸ ἔργον του εἰς τὸ τέλος αὐτοῦ αἰῶνος.

Καὶ τοιουτοτρόπως ὁ 'Ανατόλ Φράνς ὑπῆρξε κριτικὸς — ὑπῆρξε τῶνόντι κατὰ χρονολογικὴν σειρὰν πρῶτον κριτικὸς — καὶ ποιητῆς ἔπειτα, ποιητῆς γεμᾶτος ἀπὸ μεγαλοπρέπειαν καὶ χάριν συγγρόνως, ποιητῆς τῶν «Κορινθιακῶν γάμων», ὅπου ἡ αὐστηρότης ἢ ἀρχαία τοῦ Λεκόντ Δελιλ συνεννοῦται μὲ ὅλην τὴν παίζουσαν λεπτότητα τοῦ Μπανβίλ — ἀντῶν τὰ θέματα τῶν στίχων του ἀπὸ τὴν ἀρχαιότητα τὴν ἑλληνικὴν, εἰς τὴν ὅποιαν εἶχε πῖσι μὲ ἀνοικτὸν τὸ στόμα καὶ ἀπὸ τὴν ἐποχὴν τὴν σκοτεινὴν καὶ τὸσον περιέργων τῶν πρώτων χριστιανικῶν αἰῶνων, οἱ ὅποιοι δίδουν τὸ θέαμα τὸ μᾶλλον παραδόξον τῆς ἀδυναμίας τῆς ἀνθρωπίνης ψυχῆς ἀλλὰ καὶ τῆς μεγαλοπρεπείας τῆς καὶ οἱ ὅποιοι διὰ τὰς ἀντιθέσεις καὶ τὴν τραγικότητά των καὶ τὴν φιλοσοφικὴν των σημασίαν βραδυτέρον καὶ πάντοτε τὸν προσήλκυσαν.

Καὶ ἔπειτα ἔγραψε μυθιστορήματα, ἀφοῦ πρέπει νὰ τὰ ὀνομάσωμεν μὲ τὸ ὄνομα αὐτὸ τὸ ὅποιον ἔγινε πρὸ πολλοῦ στενόχωρον ὅπως περιλάβῃ ὀλόκληρον τὴν πεζὴν φιλολογίαν καὶ τοῦ ὁποίου τὴν ἀνεπάρκειαν ἀπὸ δεκαετίας ἤδη ὁ Γκονκούρ ἀνεκέρυξε, χωρὶς ὅμως νὰ εὐρη οὔτε αὐτὸς οὔτε κανένας ἄλλος ἀρμοδιώτερον ὄνομα.

Ὁ 'Ανατόλ Φράνς ἔγραψε λοιπὸν μυθιστορήματα, μυθιστορήματα τὰ ὅποια εἶνε ὅσον δύναται νὰ φαντασθῆ κανεὶς ὀλιγώτερον τοι-

αῦτα, τὰ ὅποια ὀλίγον κατ' ὀλίγον καὶ περισσότερο ἐλευθεροῦνται ἀπὸ κάθε κανόνα συνθέσεως ὀρατῆς καὶ ὑποθέσεως καὶ μυθοποιήσεως καὶ τὰ ὅποια εἰς τὴν τελευταίαν σειρὰν τῆς «Συγγρόνου ἱστορίας» ἵδρυσαν, ὡς τὸ εἶπε πρῶτον προχθὲς ὁ Μπαρρές, μίαν νέαν μορφήν μελέτης ἠθῶν καὶ ἀποτελοῦν μίαν ἀνασύστασιν τῶν χρονικῶν καὶ μίαν ἀνασύστασιν τῆς σατύρας καὶ τὰ ὅποια μετέχουν τῶν διαλόγων τοῦ Πλάτωνος.

Εἰς τὰ μυθιστορήματα ὄλα αὐτά, ὄχι μόνον ἢ μυθοποιήσις εἶνε ἐλαχίστη, ἀλλὰ καὶ ὁ 'Ανατόλ Φράνς εὐρίσκειται διαρκῶς ἐντὸς αὐτῆς καὶ καταλαμβάνει ὅλην τὴν θέσιν. Αὐτὸς ὀμιλεῖ, αὐτὸς ἐνεργεῖ, αὐτὸς σκέπτεται, ἀπ' αὐτὸν νομίζει κανεὶς ὅτι ἀκτινοβολοῦν τὰ πρόσωπα τὰ δευτερεύοντα.

Καὶ ἐπιμένω τώρα περισσότερο ὅτι ὁ 'Ανατόλ Φράνς κάμνει μυθιστορήματα διότι οἱ διάλογοι εἶνε εἶδος πεπαλαιωμένον καὶ φιλοσοφικώτερον καὶ διότι τὸ μυθιστόρημα εἶνε ἀκόμη ἢ μορφή ἢ μᾶλλον εὐλύγιτος, εἰς τὴν ὅποιαν ἡμπορεῖ νὰ εἴπῃ κανεὶς τὰ πράγματα τὰ μᾶλλον διαφορητικά. Τὸν ἀφορισμὸν τοῦ Φλωμπέρ, ὅστις ἐπρέσβευεν ὅτι ὁ συγγραφεὺς πρέπει νὰ εἶνε ἀπὸν τοῦ ἔργου του, νὰ μὴ παρουσιάζεται πουθενά, νὰ εἶνε ὡς ἀπαθὴς καὶ ἀσυγκίνητος θεατῆς, τὸν τηρεῖ κατ' ἐπιφάνειαν ὁ Φράνς καὶ δὲν ὑπάρχουν καθόλου εἰς τὰ μυθιστορήματά του παρεμβάσεις καὶ παραινέσεις καὶ διδαχαὶ καὶ μονόλογοι τοῦ συγγραφέως.

Καὶ μολταῦτα ὁ συγγραφεὺς εἶνε ὀλόκληρος ἐκεῖ, κριαρχεῖ ὄλος τοῦ ἔργου, ὑπάρχει εἰς κάθε φράσιν καὶ εἶνε αὐτὸς οἰονδήποτε καὶ ἂν λαμβάνῃ ὄνομα, εἴτε Σιλβέστρος Μπονάρ λέγεται, εἴτε Ἰερώνυμος Κοκνιάρ, εἴτε Μπαρζέρε, καὶ εἴτε ὡς ἐκκλησιαστικὸς τοῦ κολλεγίου τοῦ Μπωβῆ, εἴτε ὡς μέλος τοῦ Ἰνστιτούτου, εἴτε ὡς διδάσκαλος εἰς τὸ λύκειον τοῦ Μάιλ παρουσιάζεται.

Εἶπομεν ὅτι τὰ μυθιστορήματά του δὲν ἔχουν καμμίαν ὑπόθεσιν καὶ δι' αὐτὸ εἶνε εὐκόλως νὰ διηγηθῆ κανεὶς τὸν ἄψυχον σκελετὸν των εἰς ὀλίγας λέξεις.

Αἱ «Ἐπιθυμίαι τοῦ Ἰωάννου Σιρβέν», τὸ πρῶτον χρονολογικὸν μυθιστόρημά του, εἶνε ἢ ἱστορία ἢ θλιβερὰ ἐνὸς νέου ὅστις ἔχει ὄνειρα ὕπερτερα καὶ ζωὴν ταπεινωτάτην καὶ ὁ ὅποιος ἀπὸ εἰρωνίας εἰς εἰρωνίαν τοῦ βίου κατανατᾷ νὰ ἀγαπήσῃ μίαν ἡθοποιὸν καὶ νὰ φρονεθῆ εἰς μίαν συμπλοκὴν.

Ἡ «Ἰοκάστη» πάλιν εἶνε ἢ ἱστορία μιᾶς γυ-

ναϊκὸς πολὺ τρυφερᾶς καὶ πολὺ ρωμαντικῆς φρονουμένης διὰ τὸ τίποτε καὶ περιστρέφεται ὀλόκληρος εἰς τὸν στίχον ἐκείνον τοῦ «Οἰδίποδος» τοῦ Σοφοκλέους, εἰς τὸν ὅποιον περιγράφεται ὁ θάνατος τῆς συζύγου τοῦ Λαίου.

Ὁ «Ἰσχνὸς Γάτος» εἶνε ἢ ἱστορία ἐνὸς σπουδαστοῦ, ὁ ὅποιος ἀπὸ μακρὰν ἐρχόμενος, λαμβάνει ὄλας τὰς ἐκπλήξεις εἰς τὸ Παρίσι: τὸ πολύμορφον καὶ τρικυμιώδες, ὅπου συναναστρέφεται τὸν κόσμον τὸν μᾶλλον τρελλόν, τοὺς σπουδαστὰς καὶ τοὺς ρατέ, ἐκείνους τοὺς ὁποίους τόσον καλὰ καὶ ὁ Δωδὲ περιέγραψεν εἰς τὸν «Τζάκ.»

Τὸ μυθιστόρημα τὸ ὅποιον κατέστησε περίφημον τὸν Φράνς «Τὸ ἔγκλημα τοῦ Σιλβέστρου Μπονάρ» εἶνε ἢ ἱστορία μιᾶς ἀφελούς ἀπαγωγῆς ἐνὸς ἀγαθοῦ φιλολόγου καὶ μέλους τοῦ Ἰνστιτούτου, ὅστις ἀνακαλύπτει τὴν θυγατέρα τῆς γυναικὸς τὴν ὅποιαν ἠγάπα, ἐγκαταλείπει μὲν καὶ μαρτυροῦσαν εἰς ἕν σχολεῖον. Ὁ φιλόλογός μας θέλων νὰ τὴν λυτρώσῃ πηγαίνει ἀφελέστατα ἄνευ ἀδείας τὴν κλέπτει καὶ τὴν νυμφεύει μὲ ἕνα του μαθητὴν.

Τίποτε ἄλλο.

Ἡ «Θαῖς», μυθιστόρημα ἀληθῶς ἀθάνατον, ὅπου ἀναζῆ ἢ ἱστορία τῶν ἀρχῶν τοῦ χριστιανισμοῦ, διηγείται τὸν ἔρωτα ἐνὸς ἀσκητοῦ τῆς Τιβεριάδος, ὅστις πηγαίνει νὰ προσηλυτίσῃ μίαν ἑταίραν εἰς τὴν θρησκείαν τοῦ Ἰησοῦ καὶ ὅστις κατανατᾷ νὰ γίνεταί θύμα τοῦ ἔρωτος, ἀνανήρον εἰς τὴν ζωὴν καὶ εἰς τὴν χαρὰν καὶ ἀπολακτιζῶν τὰ δεσμὰ τοῦ σκότους, τῶν στερήσεων καὶ τοῦ θανάτου.

Καὶ ὀλίγον κατ' ὀλίγον καθόσον ἐρχόμεθα εἰς τὰ μυθιστορήματα τὰ νεώτερα αἱ ὑποθέσεις εἶνε ἐπὶ πλέον ἰσχυρότεραι.

Τὸ «Ψηστῆρι τῆς βασιλίσσης Πεδὸν» εἶνε πᾶ λόγια καὶ αἱ ἀσήμαντοι πράξεις ἐνὸς ἱερέως φιλοσόφου, ὅστις τελειώνει νὰ φρονεθῆ ἀπὸ ἕνα Ἰουδαίου εἰς τὴν ὁδὸν τῆς Λυῶν.

Μία μελαγχολικὴ ἱστορία δύο ἑραστῶν, οἱ ὅποιοι νομίζουν ὅτι θὰ εὐρουν τὴν εὐτυχίαν εἰς τὴν ἀγάπην καὶ οἱ ὅποιοι ἀποχωρίζονται διότι τὸ φάσμα ἐνὸς ἄλλου ἔρωτος τοὺς ἀποξενώνει, εἶνε ὀλόκληρον τὸ «Ἐρυθροῦν Ρόδον» ὅπου δοξολογεῖται καὶ ὑψοῦται μὲ σελίδας ἀμμήτους ἡγορηταῖς ἢ νεκρὰ καὶ μελαγχολικῆς τῆς Φλωρεντίας.

Ἡ τελευταία σειρά τῆς «Συγγρόνου ἱστορίας» ἀπὸ τὴν ὅποιαν ἐξεδόθησαν μέχρι τοῦδε «Ἡ πετέλα τοῦ Μάιλ», καὶ «Τὸ ἐκ λύγου ἀνδρείκειλον» θὰ ἐκδοθῆ δὲ κατ' αὐτὰς τελειούμενον

ἤδη «Τὸ ἐξ ἀμέθυστου δακτύλιον» — ἔχομεν ἤδη ὑπ' ὄψιν τὸ δοκίμιον, εὐμενῶς ἀποσταλέντα ἀπὸ τὸν συγγραφέα—δὲν ἔχουν πλέον καμμίαν ὑπόθεσιν, εἶνε διάλογος, γεγονότα καθημερινὰ ἄνευ τέλους καὶ ἄνευ ἀρχῆς, πλαίσιον εἰς τὰ ὅποια κινεῖται ὀλίγα ὠριμένα πρόσωπα ἀντιπροσωπεύοντα κοινωνικὰς τάξεις, ἀντίθετα πρὸς ἑαυτὰ τὰ ὅποια δημιουργοῦν καὶ ἀναλύουν ἐπὶ ὧν τῶν πραγμάτων καὶ δίδουν τὴν γνώμην τῶν ἐπὶ ὧν τῶν ζητημάτων πρὸ τῶν ὁποίων ἀγωνιᾷ ἡ σημερινὴ ψυχὴ καὶ ἡ σημερινὴ κοινωνία.

Τὰ διηγήματά του δὲν εἶνε περισσότερον πλούσια εἰς ὑποθέσεις καὶ ἔν τῶν τελειότερων ὁ «Τοποτηρητὴς τῆς Ἰουδαίας» ἀποτελεῖται ἀπὸ ἓνα διάλογον μεταξὺ τοῦ Πιλάτου καὶ ἐνὸς φίλου του.

* *

Ἄν ὅμως δὲν ὑπάρχουν συμβάντα καὶ πλοκαὶ εἰς τὰ μυθιστορήματα αὐτά, ὑπάρχει τὸ σύμπαν ὁλόκληρον καὶ ὅλοι τοὺ αἱ τραγῳδαὶ αἰ αἰώνια, καὶ ὅλοι τοὺ αἰ ἀντιθέσεις, καὶ εἰς τὰ ὀλίγα πρόσωπα τὰ ὅποια κινεῖται ἐντὸς τῶν βιβλίων αὐτῶν, ἀντικατοπτρίζεται ἡ σημερινὴ κοινωνία, καὶ ἡ κοινωνία ἡ χριστιανική, καὶ ἡ κοινωνία ἀκόμη ὧν τῶν αἰώνων. Εἰς τὴν «Θαΐδα» εἶνε ὁλόκληρος ὁ εἰδωλολατρισμὸς τοῦ ὁποίου εἶνε τέκνον καὶ ὁ Φράνς, καὶ ἡ ψυχὴ ἡ ἑλληνικὴ καὶ εἶνε τὸ φῶς ὁλόκληρον τῆς ζωῆς τοῦ ἡλίου, καὶ τῆς χαρᾶς τῶν μαρμαρίνων θεῶν, καὶ τῆς θρησκείας τῆς καλλονῆς, ἀντιτιθέμενα εἰς πάλιν τραγικὴν μὲ τὴν θρησκείαν τῶν ταπεινῶν, μὲ τὴν θρησκείαν τῆς ἀσχημίας, καὶ τῶν κλαυθμῶν καὶ τῶν βασανιστηρίων. Καὶ εἶνε ἀκόμη μέσα εἰς τὴν «Θαΐδα» τὸ αἰώνιον μυστήριον τῆς γυναικός, καὶ ὁ οἶστρος ὁ ὁποῖος συμπαρασύρει εἰς τὸν στρόβιλον τῆς ἀγάπης καὶ τῆς γονιμοποιήσεως τὰ φύλα καὶ εἶνε καὶ ὅλοι αἱ ἀδυναμίαι τῆς ἀνθρωπίνης ψυχῆς, καὶ εἶνε καὶ ὁλόκληρος ἡ νεωτέρα κωμῳδία τῶν ψευδῶν καὶ τὰ ὅποια προσπαθοῦν οἱ ἄνθρωποι νὰ δικαιολογήσουν πρὸς τὴν συνειδησίαν τῶν τὰς πράξεις τῶν, καὶ εἶνε καὶ τὸ καταστρεπτικὸν ὧν τῶν πεποιθήσεων. Καὶ ἀκόμη ἐντὸς τῆς «Θαΐδος» εὐρίσκειται ὡς σπέρμα ἡ σφαγὴ τὴν ὅποιαν ἐπρόκειτο νὰ ἐπιβάλλῃ εἰς τὴν ἀνθρωπίνην ψυχὴν ὁ χριστιανισμὸς εἰσερχόμενος.

Διότι αὐτὸ ἔχουν ἀκριβῶς τὰ μυθιστορήματα τοῦ Φράνς, ὅτι ἐναγκαλιζέται ἕκαστον, τὸ ἄπειρον ὅλης τῆς ἱστορίας, καὶ ὅλον τὸν κό-

σμον καὶ ἀντικατοπτρίζουν ἐν πνεύμα εὐρύ, εἰς τὸ ὅποιον διήλθον καὶ ἀφῆκαν μίαν σφραγίδα καὶ μίαν εἰκόνα, καὶ ἔν συμπέρασμα, ὅλοι αἱ πράξεις τῶν ἀνθρώπων, καὶ αἱ σκέψεις τῶν, ἡ ἀνθρωπίνη ψυχὴ καὶ ἡ ἀνθρωπίνη ἱστορία.

Τὰ πρόσωπα τῶν πράττουσιν ὀλίγα, διότι ἄλλως τε εἶνε ναυελῆ καὶ ἔχουν πλήρη συναίσθησιν τῶν ἀνυπολογίστων συνεπειῶν τὰς ὁποίας δυνατὸν νὰ λάβουν καὶ τὰ ἐλάχιστα κινήματα. Εἰς ἔν τεμάχιον τοῦ «Κήπου τοῦ Ἐπικούρου», ὁ Φράνς μᾶς παρουσιάζει ἓνα ἄνθρωπον ὅστις πρεσβεύει ὅτι διὰ νὰ ζῆσιν κανεὶς ἀθῶως καὶ ἡρέμα, πρέπει νὰ ἀπαρνηθῆ πᾶσαν σκέψιν καὶ πᾶσαν γνώσιν καὶ νὰ ἔχη ὡς μόνον τὸ ἡδονὴν τὴν ἡδονὴν τῶν ἀσκητῶν, ἀπεχώρησε εἰς ἔν ἐρημητήριον. «Ἐγὼνα σχεδὸν ἡλίθιος, λέγει. Μὴ σκεπτόμενος τίποτε δὲν ἐνοχλοῦμαι. Μὴ κινούμενος δὲν φοβοῦμαι νὰ κἀμω κακὸν εἰς κανένα. Δὲν κωλυιερῶ καὶ τὸν κῆπον μου ἐκ φόβου μήπως ἀποτελέσω πρᾶξιν τῆς ὁποίας δὲν δύναμαι νὰ ὑπολογίσω τὰς συνεπείας».

Τὰ περισσότερα πρόσωπα τῶν μυθιστορημάτων τοῦ Φράνς ἔχουν αὐτὴν τὴν ἐπιφυλακτικὴν, καὶ πράττουσιν ὀλίγα καὶ κατόπιν πολλῆς σκέψεως, καὶ ἀγαποῦν τὴν ζωὴν τὴν ἡρεμον, τὴν ῥέουσαν ἐν ἐναντίει τῶν πραγμάτων, πιστεύουσιν περισσότερον εἰς τὸ κακόν, παρὰ εἰς τὸ καλόν, παρατηροῦντες τὸ θέαμα τῆς ἀνθρωπίνης κωμῳδίας, μὲ ἔν ζευγὸς ὀμματοῦ αἰώνων εἰρωνίας καὶ μακροθυμίας, οἰκτιρμονες ἐξ ὑπεροχῆς καὶ δειλοὶ ἐκ πολυμαθείας καὶ σωφροσύνης.

Ἄν ὅμως πράττουσιν ὀλίγα, λέγουσιν ὅμως πολλὰ καὶ εἶνε ἐν θαῦμα αἱ ὀμιλίαι τῶν, ἐν θαῦμα διαλεκτικῆς καὶ λεπτότητος καὶ εὐστροφίας, ἐν θαῦμα εἰς τὸ ὅποιον ἡ φιλοσοφικὴ παρατήρησις ἐνοῦται μὲ τὴν εἰρωνείαν, ἡ πολυμαθεὶα μὲ τὴν ποίησιν, τὸ πνεῦμα μὲ τὴν βαθύτητα, καὶ ὅπου ὑπάρχουν δάκρυα καὶ γέλωτες ἡνωμένα.

Καὶ τὰ πρόσωπα τοῦ Ἀνατόλ Φράνς ὀμιλοῦν, καὶ αὐτὸ εἶνε ὅλον τὸ ἔργον, καὶ δὲν θὰ δυνηθῆ κανεὶς ποτὲ νὰ ἀναλύσῃ τὴν γοητείαν τὴν βαθείαν, τὸ μυστήριον τὸ ὅποιον καθιστᾷ τὰς ὀμιλίαις αὐτάς, τὸ βαθύτερον καὶ συγχρόνως οὐμοριστικώτερον ἐντύπωμα τὸ ὁποῖον ἔδωκε ὁ δέκατος ἔννατος αἰὼν, καὶ καθιστᾷ τὰς ὀμιλίαις αὐτάς νὰ μὴ δύναται τις νὰ τὰς παραβῆ παρὰ μόνον μὲ τοὺς διαλόγους καὶ τὰ φιλοσοφικὰ δράματα τοῦ Ρενάν, μόνον μὲ τὰς σατύρας τοῦ Γρενδὸρζ τοῦ Ταιν, μόνον μὲ ὀλίγας τινὰς σελίδας τοῦ Ἀμποῦ, καὶ ὀλί-

γας σελίδας τοῦ Κνούτ Χάμσου, καὶ ὀλίγα εὐρήματα τοῦ Χάινε.

Τὰ πρόσωπα τοῦ Ἀνατόλ Φράνς ὀμιλοῦν, καὶ διὰ τὸ ἐλάχιστον ἀντικειμενικὸν ἀνοίγουν ὀρίζοντας ἔμπροσθεν τοῦ ἀναγνώστου, καὶ σαγηνεύουσιν μὲ τὴν μουσικὴν τῶν λέξεων, μὲ τὴν ἀπρόοπτον ἀποκαλυπτικὴν τῶν ἐνοιῶν, μὲ τὰς παρομοιώσεις, τὰς ἀντιθέσεις, τὰ ἀνέκδοτα, τὰς παραβολὰς τὰς ὁποίας εὐρίσκουν μὲ τὴν εὐκολίαν μὲ τὴν ὁποίαν ἀπὸ ἕκαστον κλάδον τῶν ἀνθρωπίνων φαινομένων, καὶ τῶν φυσικῶν φαινομένων, ἐξικινεῖται καὶ φθάνουν μέχρι τῶν πηγῶν τῆς ζωῆς καὶ μέχρι τῶν τελικῶν αἰτιῶν καὶ μέχρι τῶν μυστηρίων τῶν ἀγωνιωδῶν, μὲ τὴν βαθείαν ἀλλὰ ναρκωτικὴν καὶ ὀξυτάτην ὡς δηλητήριον ἡδύ, καὶ παρασύρουσαν εἰρωνείαν, μὲ τὴν ὁποίαν παίξουν εἰς τὴν ἐπιφάνειαν τῶν ἀντικειμένων, μὲ τὴν ὁποίαν σαθάνωσιν κάθε γέλωτα, καὶ ἐξυψώνουν καὶ ἐξωραίζουν κάθε πόνον καὶ κάθε λύπην.

* *

Διὰ νὰ εἰσδύσῃ καλλίτερον κανεὶς εἰς τὰς πολλαπλὰς ἐκφράσεις τοῦ πνεύματος τοῦ Ἀνατόλ Φράνς, καὶ εἰς τὰ θέματα τὰ ὅποια ἐκλέγει, καὶ ὅπως δυνηθῆ ἐπὶ τέλους κανεὶς νὰ προσεγγίσῃ περισσότερον εἰς τὴν γοητείαν τοῦ πνεύματός του, θὰ ἦτο καλὸν νὰ προσδιορίσῃ τὴν φιλοσοφίαν του.

Συγγραφεὺς γράφων βιβλία διαλόγων, ὅπου αἱ ἰδέαι συγχρόνως καὶ γράφων βιβλία διαλόγων, ὅπου θίγονται ὅλα τὰ ζητήματα τὰ αἰώνια καὶ τὰ παροδικὰ, τὰ ζητήματα τὰ ὅποια ἔθεσε πρὸς ἑαυτὸν ὁ ἄνθρωπος ἀφ' ὅτου ἦνοιξε ὀφθαλμούς ἐκ συνειδήτους ἐπὶ τῆς γῆς καὶ τὰ ζητήματα τὰ ὅποια ἔθεσαν αἱ κοινωνία: περὶ τῶν θεσμῶν τῶν, πρέπει νὰ εἶχε ἀπ' ἀρχῆς, ἡ τοιλάχιστον νὰ ἐσηματίσῃ φιλοσοφίαν ὠριμένην, ἐν σύστημα ὁπωσδήποτε τὸ ὅποιον δυνατὸν νὰ ἔχη κενὰ, δυνατὸν νὰ εἶνε κυματώδες ὅπως τὸ Ρενάν, νὰ ἀρνήται ἔστω καὶ ἕκαστον βιβλίον τὸ προηγημένον εἰς τὰς λεπτομερείας ὅπως καὶ ἐκεῖνα τοῦ φιλοσόφου τοῦ «Μέλλοντος τῆς Ἐπιστήμης», ἀλλὰ τὸ ὅποιον θὰ τρέφεται ὁπωσδήποτε ἐπὶ τινος ἄζουτος καὶ θὰ ἔργῃ μίαν οἰκονομικὴν ἀντιλήψιν τοῦ κόσμου καὶ τῶν ἐκφράσεών του.

Καὶ τῶντι ὅπως δὲν συμβαίνει διὰ πρώτην φοράν εἰς μυθιστορήματα, τὸ ἔργον τοῦ Ἀνατόλ Φράνς, ἄν προσέξῃ κανεὶς στριχίζεται ἐπὶ ὁλόκληρον ἀπόψεις φιλοσοφικῆς τοῦ κόσμου.

Ὅπως εἰς τριάκοντα σελίδας τοῦ «Μαθητοῦ» τοῦ Βουρζὲ ὑπάρχει μία ἐξελίξις τῆς φιλοσοφίας τοῦ Ταιν ἀρκετὰ πρωτότυπος καὶ ἀρκετὰ χωριστῆ, ὅπως εἰς τὰ ὀλίγα μυθιστορήματα τοῦ Στενδάλ, ὑπάρχει ἐν σύστημα σαντουαλιστικόν, ἀπήχημα τῶν τολμηροτέρων ιδεῶν, ὑπὸ τὰς ὁποίας ἔζη καὶ ὑπεβάλλετο ὁ συγγραφεὺς τοῦ «Ἐρυθροῦ καὶ Μέλανος», τοιοῦτοτρόπως καὶ εἰς τὰ μυθιστορήματα τοῦ Ἀνατόλ Φράνς ὑπάρχει μία ρενανικὴ φιλοσοφικὴ ἐπιρροή, διαφέρουσα ὅχι ὀλίγον ἀπὸ τὰς σκέψεις τοῦ διδασκάλου, μᾶλλον χονδροειδῆς εἰς τὰς γενικὰς γραμμὰς καὶ ὀλιγώτερον πρωτότυπος, ἀλλὰ πλήρως μολταῦτα, συνεπῆς πρὸς ἑαυτὴν καθ' ὅλην τὴν ἐξελίξιν τῶν ἔργων του καὶ χαρακτηριστικῆ.

Τὴν φιλοσοφίαν αὐτὴν θὰ ἡδύνατό τις νὰ ἀντλήσῃ εἰς ὅλα τὰ ἔργα τοῦ Ἀνατόλ Φράνς, ἀλλὰ ἰδιαίτατα καὶ μᾶλλον συγκεντρωμένη εἰς τὸν «Κῆπον τοῦ Ἐπικούρου» εἰς τὸ μικρὸν αὐτὸ βιβλίον σκέψεων, τὸ ὅποιον ἐξέδωσε καὶ τὸ ὅποιον δὲν εἶνε παρὰ τὸ τριπλοῦν ἐκχύλισμα τοῦ γενικοῦ τρόπου τοῦ σκέπτεσθαι τοῦ συγγραφέως τῆς «Θαΐδος».

Ὁ Ἀνατόλ Φράνς, ὅστις ὡς εἶπομεν ἐκληρονόμησε πολλὰ ἀπὸ τὸν Ρενάν, ἐκληρονόμησε πολὺ καὶ τὸν ἐλαφρόν του μηδενισμὸν, πεσιμιστικώτερον ὅμως, μᾶλλον ἀπελπισμένον, μὲ μειδίωμα στυγνότερον ἐκεῖνο τὸ ὅποιον εἶχε ὁ συγγραφεὺς τῶν «Φιλοσοφικῶν διαλόγων». Ἀνέχεται καὶ αὐτὸς τὴν ζωὴν καὶ προσπαθεῖ μάλιστα νὰ ἀτενίσῃ διασκεδάζων, τὴν μασκαρατάν τῆς ἀνθρωπίνης κωμῳδίας καὶ ἔχει μειδίωμα καὶ ἔχει εὐπλαγχνίαν, καὶ ἔχει εὐλογίας δι' ὅλον τὸν κόσμον, καὶ ἔχει εὐλογίας διὰ τὴν φύσιν καὶ διὰ τὰ πλάσματα. Ἐχει ὅμως περισσότεραν συμπάθειαν εἰς τὰ ἀνόργανα παρὰ τὰ ὀργανικὰ καὶ ἐκεῖνο κυρίως τὸ ὅποιον τὸν κάμνει ἀπελπιστικώτερον ἀπὸ τὸν Ρενάν, εἶνε ὅτι δὲν ἔχει τὴν χροσὴν πίστιν τοῦ τελευταίου πρὸς τὸ μέλλον δὲν ὀμιλεῖ μὲ τόσον σεβασμὸν δι' αὐτὸ δὲν πιστεύει παραπολύ ὅτι ὑπάρχει παγκόσμιος συνειδήσις καὶ ὅτι ὑπάρχει κεκρυμμένος παράγων προσδοκῶν. Εἶνε ὀλιγώτερον φιλόθρησκος καὶ χριστιανικὸς—μὴ σὰς φανῆ παράδοξος ἢ ἐκφρασις—ἀπὸ τὸν Ρενάν.

Τεμάχια πεσιμιστικὰ πλημμυρεῖ ὁ «Κῆπος τοῦ Ἐπικούρου» καὶ ἀπ' αὐτὰ εἶνε εὐκολον νὰ ἀποτελέσῃ κανεὶς σχετικὸν καὶ πυρηνῶδες σχέδιον τῆς ὅλης ἀντιλήψεως τοῦ κόσμου τὴν ὁποίαν ἔχει.

«Δὲν γνωρίζω ἂν ὁ κόσμος αὐτὸς εἶνε ὁ χεῖρό-

τερος όλων τῶν κόσμων. Θὰ ἦτο κολακία δι' αὐτὸν τὸ τοῦ φαντασθῆ κανεὶς οἰανδήποτε ὑπεροχὰν ἔστω καὶ εἰς τὸ κακόν. Ὁ, τὴν δυνάμειά νὰ φαντασθῶμεν περὶ τῶν ἄλλων κόσμων εἶνε ἐλαχιστον καὶ ἡ φυσικὴ ἀστρονομία δὲν μᾶς πληροφορορεὶ καθόλου σχεδὸν περὶ τῶν συνθηκῶν τῆς ζωῆς οὔτε κἂν εἰς τοὺς πλησιέστερους μᾶς πλάνητας. Γνωρίζομεν μόνον ὅτι ἡ Ἀφροδίτη καὶ ὁ Ἄρης ὁμοιάζουν πολὺ μὲ τὴν γῆν. Αὕτη μόνον ἡ ὁμοιότης μᾶς ἐπιτρέπει νὰ πιστεύωμεν, ὅτι τὸ κακὸν βασιλεύει καὶ ἐκεῖ καὶ ὅτι ἡ γῆ δὲν εἶνε παρὰ μία ἐπαρχία τῆς μεγάλης τοῦ αὐτοκρατορίας. Δὲν ἔχομεν κανένα λόγον νὰ πιστεύωμεν, ὅτι ἡ ζωὴ εἶνε ἀνεκτοτέρα εἰς τὴν ἐπιφάνειαν τῶν γιγαντιαίων κόσμων τοῦ Διός, Κρόνου, Οὐρανοῦ καὶ Ποσειδῶνος, οἱ ὁποῖοι γλιστροῦν σιωπηλοὶ εἰς τὰς ἐκτάσεις, ἐκεῖ ὅπου ὁ ἥλιος ἀρχίζει νὰ ἐξαντλή θέρμην καὶ φῶς. Ποῖος ἠξέσκει τί εἶνε τὰ πλάσματα εἰς τὰς σφαίρας αὐτὰς τὰς κεκαλυμμένας ἀπὸ νέφη τὸσον παχῆ καὶ ταχύτατα. Ἄλλὰ ὅτι ἡμπορεῖ κανεὶς νὰ φαντασθῆ, εἶνε ὅτι τὸ ἡλιακὸν μᾶς σύστημα εἶνε γένηνα, ὅπου τὸ ζῶον γεννᾶται διὰ τὴν ὀδύνην καὶ τὸν θάνατον. Καὶ δὲν μᾶς μένει κἂν ἡ ἐλπίς ὅτι οἱ ἀστέρες φωτίζουν κόσμους εὐτυχέστερους, διότι ὁμοιάζουν παραπολύ μὲ τὸν ἰδικὸν μᾶς ἥλιον. Ἡ ἐπιστήμη ἀπεψύθησε τὴν λεπτὴν ἀκτίνα τὴν ὅποیان μετὰ ἔτη ἡ αἰῶνας κατορθῶνουν νὰ μᾶς στείλουν καὶ μᾶς ἐπληροφόρησε, ὅτι αἱ ὕλαι τῆς εἶνε ὁμοίαι μὲ ἐκεῖνας τοῦ ἀστέρος, ὁ ὁποῖος ἀφ' οὗτου ὑπάρχουν ἄνθρωποι, φωτίζει καὶ ζεσταίνει τὰς ἀθλιότητάς των, τὰς παραφροσύνας των καὶ τοὺς θανάτους των...

«Καὶ νομίζω ὅτι ἡ ἀντιλήψις μᾶς περὶ τοῦ κόσμου εἶνε ἀπλῶς ἀποτέλεσμα τοῦ ἐριάλτου, τοῦ ὕπνου αὐτοῦ, ὁ ὁποῖος ὀνομάζεται ζωὴ. Καὶ αὐτὸ εἶνε τὸ χειρότερον. Διότι εἶνε προφανὲς ὄντως ὅτι τίποτε δὲν δυνάμει νὰ γνωρίζωμεν, ὅτι τὰ πάντα μᾶς ἀπατοῦν καὶ ὅτι ἡ φύσις παιζει σκληρῶς μὲ τὴν ἄγνοϊαν καὶ τὴν ἡλιθιότητά μᾶς.»

Ἡ ἰδέα περὶ τῆς ζωῆς δὲν εἶνε καλλιτέρα.

«Ὅσον ἀναλογίζομαι τὴν ἀνθρωπίνην ζωὴν, τὸσον πεθίβομαι ὅτι πρέπει νὰ τῆς δώσω τις ὡς μάρτυρας καὶ κριτὰς τὴν Εἰρωνείαν καὶ τὸν Οἶκτον, ὅπως οἱ Διγύπτιοι ἐπεκαλύφον ὡς μάρτυρας ἐπὶ τῶν νεκρῶν των τὴν Ἴσιδα καὶ τὴν Νέφθην. Ἡ Εἰρωνεία καὶ ὁ Οἶκτος εἶνε δύο καλοὶ σύμβουλοι. Ἡ πρώτη μειδιώσα μᾶς κάμνει ἀνεκτὴν τὴν ζωὴν. Ὁ ἄλλος κλαίων μᾶς τὴν καθιστᾷ ἱερὰν. Ἡ Εἰρωνεία τὴν ὅποیان ἐ-

πικαλοῦμαι δὲν εἶνε καθόλου σκληρὰ. Δὲν περιγελάει οὔτε τὸν ἔρωτα οὔτε τὴν καλλονήν. Εἶνε γλυκεῖα καὶ καλόβολος. Ὁ ὄγελως τῆς κατευνάξει τὸν θυμὸν καὶ μᾶς διδάσκει νὰ παραβλέπωμεν τοὺς κακοὺς καὶ τοὺς ἡλιθίους, τοὺς ὁποῖους ἄνευ αὐτῆς, ἴσως θὰ εἴχαμεν τὴν ἀδυναμίαν νὰ μισῶμεν».

Ὁ ἄνθρωπος ὡς ζῶον σκεπτόμενον δὲν δίδει πολλὰς ἐλπίδας εἰς τὸν Φρᾶνς.

«Εἶμαι πεπεισμένος ὅτι ἡ ἀνθρωπότης αἰετὶ εἶχε τὸ αὐτὸ ποσὸν τρέλλας καὶ ἡλιθιότητος πρὸς ἐξόδουσαν. Εἶνε κεφάλαιον τὸ ὅποιον τοκίζεται μὲ ἕνα ἢ μὲ ἄλλον τρόπον. Τὸ ζήτημα εἶνε νὰ μάθῃ κανεὶς ἂν ὅλα τὰ κακὰ καὶ τὰ ἄτοπα τὰ καθιερωθέντα εἰς τὴν ἐποχὴν μᾶς δὲν ἀποτελοῦσι τὴν ἐπιχείρησιν, τὴν μᾶλλον φρόνιμον εἰς τὴν ὅποیان πᾶς ἄνθρωπος ἡμπορεῖ νὰ καταθέσῃ τὸ κεφάλαιον τῆς ἡλιθιότητός του. Μακρὰν τοῦ νὰ χαιρομαι ὅταν βλέπω διαλυμένην παλαιὰν πρόληψιν, φαντάζομαι τὴν νέαν ἢ ὅποια θὰ ἔλθῃ νὰ τὴν ἀντικαταστήσῃ καὶ ἔρωτᾷ ἐμαυτὸν μὲ ἀνησυχίαν ἂν αὕτη δὲν θὰ εἶνε ἐπικινδυνωδεστέρα καὶ ἐνοχλητικώτερα τῆς ἄλλης. Καλῶς ἐξεταζόμενον τῶν πραγμάτων, αἱ παλαιαὶ πρόληψεις εἶνε ὀλιγώτερον καταστρεπτικαὶ τῶν νέων. Ὁ χρόνος γράσκαων αὐτὰς, τὰς ἀπεστίλθωσεν καὶ τὰς κατέστησε σχεδὸν ἀβλαβεῖς.»

Καὶ διὰ τὴν ζωὴν ἀκόμη :

«Ὅταν λέγωμεν ὅτι ἡ ζωὴ εἶνε καλὴ ἢ ὅταν λέγωμεν ὅτι εἶνε κακὴ λέγομεν κἂτι τι ἀνόητον. Πρέπει νὰ εἴπῃ κανεὶς ὅτι εἶνε καλὴ καὶ κακὴ συγχρόνως, διότι ἐξ αὐτῆς καὶ μόνον ἐξ αὐτῆς, ἔχομεν σχηματίζει τὴν ἰδέαν τοῦ καλοῦ καὶ τοῦ κακοῦ. Ἡ ἀλήθεια εἶνε ὅτι ἡ ζωὴ εἶνε γλυκυστάτη, φρικτὴ, γοητευτικὴ, ἀπαίσια, ἡρεμος, ζοφερά, καὶ ὅτι αὕτη εἶνε τὸ πᾶν...»

Θὰ ἠδύνατο κανεὶς νὰ παραθέτῃ ἐπὶ πολὺ καὶ θὰ ἠδύνατο νὰ ἐξαγάγῃ ἕνα σύστημα τὸ ὅποιον θὰ ἦτο πλήρες καὶ θὰ ἦτο βεβαίως πεσιμιστικώτατον, μηδενιστικώτατον μᾶλλον, μολονότι ὀλοκλήρον θὰ ἐμεδίεια.

Καὶ σημειώσατε ὅτι περιέργως ἐνῶ τὸ γῆρας ἐρχόμενον γλυκαίνει τοὺς ἀνθρώπους, εἰς τὸν Ἀνατὸλ Φρᾶνς δὲν συνέθετο τὸ ἴδιον. Ἐφ' ὅσον εἶδε τὴν ζωὴν κατὰ πρόσωπον ἐπὶ τοσοῦτον τοῦ ἐφ' ἡρᾶν περισσότερο εἰδενθῆς καὶ ἐφ' ὅσον ἀνέγνωσε τὰς καρδίας τῶν ἀνθρώπων ἐπὶ τοσοῦτον εἶδε τὸ πρόσωπόν των κρυμμένον ἀπὸ βαρεῖαν προσωπίδα ὅπισθεν τῆς ὁποίας κρύπτεται ἕν μηδενικὸν γεμάτον ἀπὸ ἡλιθιότητος, ὅταν δὲν εἶνε γεμάτον ἀπὸ ὀρεξίν καταστροφῆς καὶ κακίας,

Καὶ ἡ σειρὰ τῶν πλείστων μυθιστορημάτων τῆς «Συγγρόνου Ἱστορίας» μᾶς παρουσιάζει μιαν εἰκόνα γιγαντιαίου θεάματος, μιᾶς κοινωνίας γηρασσῆς εἰς τὸ ψεῦδος, τῆς ὁποίας αἱ βάσεις κλονίζονται καὶ τὴν ὅποیان ὁ Φρᾶνς ἐκπλήσσει ἀλίγον βλέπων ἱσταμένην εἰς τοὺς πόδας τῆς. Καὶ ἀπὸ «Τὸ ἐκ λύγου ἀνδρείκειλον» ἐξέρχεται μία πνοὴ μηδενισμοῦ καὶ ἀναρχίας—διὰ τὴν νὰ εἴπωμεν τὴν λέξιν ἢ ὅποια ἐξεστομίσθη ὄχι ἀπὸ ὀλίγους κριτικούς—ἢ ὅποια τρωῖντι κρύπτει κάτω ἀπὸ λέξεις μειλιχίας, κάτω ἀπὸ διαλόγους ἐπιστημονικούς, ἰδεολογικούς καὶ ἀφηρημένους, κάτω ἀπὸ ὀμιλίαν ἀστρονομικὰς ἢ παλαιοντολογικὰς ὅπου ἀνακινούνται ὁ Σείριος, ὁ Ἄλδεδάρν, αἱ ἀρχαιοτέρες τῆς Πομπηίας καὶ ὁ Βιργίλιος, μίαν καταδικὴν τῆς κοινωνίας καὶ τῆς ἠθικῆς, ἕνα πρόγραμμα ἀναρχισμοῦ, ἥπιον καὶ βίαιον συνάμα, ὅσον μόνον ὁ Φρᾶνς ἠδύνατο νὰ συλλάβῃ.

Καὶ θὰ ἦτο φυσικώτερον συνθέτων κανεὶς ὅλα τὰ διάφορα στοιχεῖα τῶν ἔργων τοῦ Φρᾶνς νὰ ὀμιλήσῃ τὸρα διὰ τὴν γοητείαν τὴν ὅποیان ἡ ἀνάγνωσις τοῦ ἀφίνει, διὰ τὸ δηλητηριον εἶναι τῆς ἡδονῆς τὸ ὅποιον τὸν ἔκαμε νὰ ἔχῃ ἀναγνώστας φανατικούς, τὸν ἔκαμε νὰ ἔχῃ ἐξμνηστὰς ἀλύτους, τὸν κατέστησε μάγον, τὸν κατέστησεν ἀνυπέριθτον, τὸν κατέστησε μοναδικόν. Θὰ ἔπρεπε νὰ ἀναλύσῃ κανεὶς τὴν ἐντύπωσιν τῆς διαρκούς ἐκπλήξεως, τῆς διαρκούς καλλιτεχνικῆς ἀπολαύσεως τὴν ὅποیان ἡ εἰρωνεία του, αἱ ἀπρόοπτοι παραβολαὶ τοῦ διαλόγου του, κἂτι τι τὸ μελισταγῆς τὸ δροσοβόλον τὸ ἐπιτηδευμένον, ἀλλὰ ἄβυλον τὸ ὅποιον ἔχει τὸ ὕψος του, κατορθῶνουν.

Θὰ ἔπρεπε κανεὶς νὰ εἴπῃ τὸ μυστήριον διὰ τοῦ ὁποῖου ἡ μάθησις, ἡ πολυγνωσία, ἡ πολλαπλῆ πείρα, ἡ βιβλιοφιλία τοῦ Φρᾶνς μετατρέπεται εἰς εὐρήματα εἰρωνείας, εἰς λέξεις τὰς ὁποίας κανεὶς δὲν εἶρε, εἰς γάμους φράσεων καὶ εἰρωνείας λέξεων καὶ φιλήματα ἰδεῶν τὰς ὁποίας μέχρι τοῦδε οὔτε ἐφ' ἡμεῶν, οὔτε ἐτόλμησε, οὔτε ἐπραγματοποίησε τὸσον ἐπιχαριτῶς τὸσον ἑλαφρῶς, τὸσον μαγικῶς, συγγραφῆς ποτέ.

Ἄλλ' ὄχι, θὰ ἦτο μάταιον νὰ τὸ προσπαθῆσῃ κανεὶς αὐτὸ καὶ ὁ μόνος τρόπος θὰ ἦτο νὰ παραθέσῃ, νὰ ἀνοίξῃ ἕνα τόμον καὶ νὰ ἀποσπάσῃ σελίδας ὀλοκλήρους οἰασθήποτε καὶ νὰ τὰς μεταφέρῃ. Διότι τί νὰ κάμῃ κανεὶς μὲ τὴν γλώσσαν εἰς τὴν ὅποیان εἶνε πρίγκηψ, τὴν ὅποیان ἐπέριμωσε νὰ διατηρήσῃ καθαρὰν,

νὰ διατηρήσῃ ἀπλῆν ὡς τοῦ δεκάτου ὀγδοῦ αἰῶνος καὶ τὴν ὅποیان μὲ λέξεις ὀλίγας—εἶθιασε διότι δὲν μεταχειρίζεται νεολογισμούς—εἶθιασε νὰ εἴπῃ τὰ λεπτότερα τὰ μᾶλλον ἀφηρημένα τῶν πραγμάτων, εἰς τὴν γλώσσαν τέλος τὴν ὅποیان μαζὺ μόνον μὲ τὸν Ρενὰν ὑπεράνω πλέον ὅλων ἀνεξαρτέτως τῶν νεωτερικῶν τῶν κενοτομούντων, τῶν συστρεφόντων τὰς φράσεις, τῶν τολμηρῶν καὶ ρηξικειλεύων ἀλλὰ κακοῦχων πάντοτε, κατέχει τὰ σκήπτρα.

Καὶ διὰ τοῦτο προτιμᾷ τὸ ἄβρον αὐτὸ νὰ εἶνε προτροπὴ μᾶλλον εἰς ἀνάγνωσιν, νὰ μὴ ἔχῃ ἀξίωσιν καμμίαν καὶ προτιμᾷ νὰ εἴπῃ ὅτι εἶπε πρὸ πολλῶν, πολλῶν ἐτῶν ἕνας διδάσκαλος: ὁ Ἰούλιος Λεμαίτρ ὅστις ἀφοῦ ἔγραψε μακρὸν ἄβρον διὰ τὰ μυθιστορήματα τοῦ Φρᾶνς τὰ ὅποια ἦσαν πρωτόλεια—μόλις εἶχε δημοσιεύσει τότε τὸ «Βιβλίον τοῦ φίλου μου»—ἀνωμολόγει ἔπειτα ταπεινῶς ὅτι δὲν εἶπε τίποτε, ὅτι δὲν εἶχε κατορθῶσει νὰ περιγράψῃ τὰς ἐντυπώσεις του καὶ ἐξεστόμισε μίαν φωνὰν διὰ παντός ἐκεῖνο τὸ ὅποιον ἄλλοι κατόπιν ἔβεβαίωσαν καὶ τὸ ὅποιον τελευταῖος ἔρχομαι νὰ εἴπω ὅτι ἡ μαγία τοῦ Φρᾶνς εἶνε ὑπεράνω ἀναλύσεως, ὑπεράνω κριτικῆς ὑπεράνω περιγραφῆς καμμίαν.

Πᾶσα περιγραφή εἶνε ὄχρα καὶ πᾶσα ἀνάλυσις νομίζει κανεὶς ὅτι ταράσσει, ὅτι κάμνει νὰ σβύνουν, ὅτι εἶνε παραπολύ βίαια καὶ παραπολύ βαρεῖα διὰ τὴν αἰθεριότητα τοιοῦτου ταλάντου καὶ τοιαύτης γραφίδος.

Συμβαίνει καὶ ἔδω ὅτι συμβαίνει μὲ τὴν ἰριδόκονιν τῶν χρυσαλλιδῶν, ὅτι συμβαίνει μὲ ὅλα τὰ πράγματα τὰ φευγαλέα, μὲ ὅλα τὰ πράγματα τὰ ἐξαρτώμενα ἀπὸ πολυπλόκους συνδυασμούς χρωμάτων, μὲ ὅλας τὰς πολυσυνθέτους ἀποχρώσεις τῶν ἀνθέων καὶ τοὺς ποικιλοσυνθέτους ἤχους τῶν δασῶν, διὰ τὰ ὅποια νομίζει κανεὶς ὅτι ἡ φύσις ἐξαντλεῖ τοὺς συνδυασμούς καὶ τὴν καλαισθησίαν τῆς, βάζει ὅλα τῆς τὰ δυνατὰ, καταναλίσκει ὅλην τῆς τὴν συνθετικὴν δύναμιν ὅπως προσεγγίσει τὸ ὑπερφυσικόν.

Καὶ τρωῖντι τὰ βιβλία τοῦ μάγου αὐτοῦ τὰ αἰσθανόμεθα μᾶλλον ὡς ναρκωτικὸν ἡδύ, ὡς ἄγνωστον ἄρωμα, ὡς μακρινὴν δύσιν τῆς ὁποίας τὰ χρώματα φευγαλέα, ἀερῶδη καὶ ὅλα εἰς ἀποχρώσεις, ἀντανακλάσεις καὶ σκιὰς διαφεύγουν χρωστῆρα καὶ γραφίδα καὶ εἶνε μολαταῦτα ὑπέροχα καὶ εἶνε μεθυστικὰ καὶ εἶνε ἀλησμόνητα.

N. ΕΠΙΣΚΟΠΗΘΗΤΟΣ

Η ΚΑΚΟΓΛΩΣΣΗ ΛΥΓΑΡΙΑ

— Μιχαλάκη μου νά με χαρῆς, κόψε μου αὐτὸν τὸν κλώνο τῆς λυγιάς γιατί εἶδες πὼς λέει κ' ἡ παροιμία

«ἂν περάσῃς καὶ δὲν πιάσῃς
τὴν ἀγάπην σου νὰ χάσῃς»,

(μοῦ εἶπεν ἡ Λενιώ ἡ ἀγαπημένη μου) κ' ἐγὼ δὲν θέλω νὰ με χάσῃς.

— Σιχαμένη, τῆς εἶπα, πὼς ξέρεις νὰ χαί-
δεύσαι μοναχὴ σου' καὶ πῆγα νὰ τῆς κόψω
τὸ μορφο γαλανὸ κλωνάρι. Ἐσείστηκε κ' ἐβού-
ξισε τὸ δενδράκι ὡς ἂν νῆθελε ν' ἀναστεινῆ καὶ μὲ
μιὰ φωνὴ παραποινιερικὴ μοῦ εἶπε: γιατί ἦτανε
παλιὰ μου φιλαινάδα κι ἐγνώριζα τὴ γλώσσά
της καλά.

— Ἀχ! πὼς εἶστε οἱ ἄνθρωποι ἐγώισται!
ἄδικα κι ἀλύπητα μαδάτε τὰ λουλούδια καὶ
βρίσκετε καὶ κᾶτι νὰ λέτε' ἄκου με καὶ μὲνα
Μιχαλάκη.

«Πιάσῃς δὲν πιάσῃς
τὴ Λενιώ θὰ τὴ χάσῃς»

— Σώπα φειδόγλωσση λυγιά κι ἡ Λενιώ μου
μ' ἀγαπάει.

— Εἶδα κι ἄλλους ἀπὸ σᾶς περισσότερο ἀ-
γαπημένους, μ' ἄδικα μὲ μᾶθησαν κι αὐτοί.

— Μὴ λὲς ψέμματα, λυγιά, σὺν κ' ἐμᾶς ἀ-
γαπημένους δὲν εἶδες ποτέ σου.

— Σὺν καὶ σᾶς καὶ πῶς ὁμορφους ἀπὸ
σᾶς ἦτανε ἐκεῖνος ἓνα παλληκάρι εἰκοσι χρονῶν
κ' ἐκείνη ἦτον δεκατεσσάρων. Πεύκος ἀλήθεια
καὶ τριανταφυλλιά, κρῖνος καὶ μπουμπουκάκι·
περνοῦσαν κάθε πρωὶ καὶ μάζευαν τὴ δροσιά καὶ
στολιζόνταν μὲ λουλούδια, ὅλοι τοὺς βλέπαμε
καὶ τοὺς χαϊρόμαστε, κ' ἡ βᾶτος ἡ γειτόνισσά
μου ἔσκαζε ἀπὸ τὴ ζήλεια καὶ τῆς τιμποῦσε
συνὰ τὰ δάχτυλά της· ἐγὼ μὲ χαρὰ τῆς ἔδινα
τὰ λουλούδια μου μὴν τύχη καὶ χαθὴ τέτοιο
ζευγάρι.

Μὰ ἦρθε καὶ μιὰ μέρα φαρμακερὴ τοῦ θερι-
στῆ κ' ἡ κοπέλλα ἀπλωσε νὰ κόψῃ ἓνα μου
κλωνάρι· κέχωσε τὸ χέρι της βαθειά κ' ἐκεῖ ἦ-
ταν ἓνας κακὸς μου νοικιαστής, ἓνα φαρμακερὸ
κονάκι καὶ μιὰ τῆς τσίμπησε τὸ κρινένιο δά-
χτυλό της.

— Ὦχ! ἔκαμην ἡ κοπέλλα καὶ τίναξε τὸ
χεράκι καὶ πάγωσε ὅλη καὶ γαλάζωσεν ἀπ' τὸ
φαρμάκι, ὁ νεῖος τὸ χάιδεψε, τὸ φίλησε γλυκά,
τὸ φαρμάκι δὲν περνοῦσε. ὦ!

«ἂν σὲ φᾶν τᾶκονάκι
τὸ τσαπὶ καὶ τὸ φικαίρι»

Τὴν πῆρε στὴν ἀγκαλιά του καὶ τὴν πῆγε
μέσα στὴ χώρα· ὕστερα ἔμαθα πὼς οἱ γιατροὶ
ἔλεγαν νὰ τῆς τὸ κόψουν ἂν θέλῃ γιὰ νὰ ζήσῃ·
μὰ κείνη δὲν ἤθελε νὰ μείνῃ κουλχογέρα.

— Κάλλιο στὸ χῶμα τοὺς ἔλεγε παρὰ στὸν
ἥλιο καὶ νὰ μὴ φελάω, νὰ μὲ συχαίνεται κι ὁ
ἀγαπητικός μου». Τότε τῆς εἶπαν νὰ πάῃ στὴν
Ἀθήνα γιὰ νὰ γλυτώσῃ· ἐκεῖ ἦτανε γιατροὶ
βασιλικοὶ καὶ θὰ τῆς ἔσωζαν τὸ χέρι.

Καλὰ ἦταν στὴν Ἀθήνα, μὰ πὼς νὰ πάῃ ἡ
λυγερὴ ποῦγε μονάχα τὴν ὁμορφιά της κι ὁ
νεῖος μονάχα τὴν παλληκάρια! ποῖος θὰ πλή-
ρωνε τοὺς γιατροὺς καὶ ποῖος γιὰ τὰ ταξείδια;
Ἐνας γέρος βρέθηκε νὰ πληρώσῃ. Ἐνας καρ-
μίρης ἀμαρτωλὸς ποῦθελε νὰ λῶσῃ τὰ κριμα-
τά του.

— Ἐγὼ, εἶπε, τὰ πληρώνω· δόστε μου τὴν
κόρη νὰ τὴν γλυτώσω.

Σχίσθηκε ἡ καρδιά τ' ἀγαπημένου μὰ τάπο-
φάσισε νὰ τὴν ἀφίση· καὶ πῆγε στὴν Ἀθήνα
μὲ τὸ γέρο.

Ἐκεῖ τὴν ἔθαψαν ὡς τὸ λαϊμὸ καὶ τὴν ἔκλα-
ψαν σαράντα πρωτοστέρανες καὶ γιαιτρεῦθη·
κ' ἔστειλε ἓνα γράμμα στὸν ἀρχαιωναστικό
της· τί χαρὰ ποῦταν ἐκείνη τοῦ φτωχοῦ παλ-
ληκαριῦ! ἦρθε σὲ μένα νὰ τὸ διαβάσῃ καὶ μὲ
πότισε μὲ δάκρυα χαρᾶς κ' ἐγὼ ἐσείστηκαν ἂ
τὸν δροσίσω κ' ἔβαλα τὴ μυρωδιά μου νὰ τ' ἀνα-
στήσῃ τὴν καρδιά.

Μὰ πέρασε καιρὸς καὶ δὲν ἔρχονταν ἡ ὁμο-
μορφη κοπέλλα· κ' οἱ διαβάτες ἔλεγαν γι' αὐτὴ
λόγια κακά κι ὁ νεῖος ἔκλαιγε νύχτα μέρα
ὅταν ἐδιάβαινε ἀπὸ δῶ. Καὶ ἦρθε μίαν αὐγὴ
κ' ἔβγαλε ἀπ' τὸν κόρφο του ἓνα χαρτί· καὶ
τὸ χαρτί ἦταν τῆς λυγερῆς· κ' ἔκλαιγε κ' ἔ-
κλαιγε κέκυτταξε τὸ χαρτί.

Ὁ γέρος τὴν εἶχεν ἀγαπήσει· τῆς ἔδινε ὅλον
τὸν παρὰ του κ' ἤθελε νὰ ζεστάνῃ μὲ τὴ γλυ-
κειά της ὁμορφιά τὰ κρῦα του γηρατεῖα· καὶ
τοῦ γράφει ἡ κόρη νᾶχη ὑπομονή, γιατί ὁ γέρος
θὰ πῆθαινε σὲ λίγο καὶ θὰ ζοῦσαν ἔπειτα αὐτοὶ
πλούσιοι κ' εὐτυχισμένοι· ἔτσι τὸν ἔνοιωθε τὸν
ἔρωτα αὐτὴ κῆπαίρνε τὸ γέρο ἄνδρα· μὰ κείνος
δὲν τῶθελε αὐτὸ κῆκλαιγε καὶ χτυπιούνταν ξα-
πλωμένος στὶς ρίζες μου κοντά· κ' ἔλεγε.

— Γιατί κονάκι δὲν ἔτρωγες ἐμένα; γιατί
καὶ τώρα δὲ βγαίνεις νὰ μὲ φᾶς νὰ γλυτώσω
ἀπ' τὸν τόσο της καὶ μῦμό;

Μὰ τὸ κονάκι εἶχε μετανοιώσει· ποῦφαγε τὴ

νεῖα καὶ δὲν ἔβγαίνε νὰ τὸν δαχμάσῃ κι ὁ νεῖος
ἀπάνω στὴν πλάκα ποῦναί διπλα μου ἔδω. Μιὰ
ὄγιά βγῆκε τότε νὰ τὸν φᾶ, μὰ ἡ πλάκα τὴν
εἶδε καὶ τῆς εἶπε:

— Ἄς τοσε καὶ θὰ τὸν φᾶω ἐγὼ· καὶ τὸν
ἔφαγε ἀλήθεια· ὁ νεῖος ἐχτίκισσε ἀπ' τὸν καὶ μ-
μὸ κι ἀπὸ τὴν ποῦνα κῦστερα ἀπὸ λίγον καιρὸ
τὸν πέρασαν νεκρὸ ἀπὸ μπροστά μου· τὸν ἔκλα-
ψα ἀπ' ὅλη μου τὴν καρδιά κ' ἐρώτησα γιὰ
τὴν ἀπιστὴ κοπέλλα· μοῦπαν πὼς εἶχεν ἄλ-
λους ἀγαπήσει καὶ ζητοῦσε ἀπ' ὅλους μιὰ λυγιά
νὰ μὴ τὴν χάσουν· καὶ εἶπα:

— «Λόγια εἶναι κι αὐτά· εἶμαι γρηᾶ καὶ
ξέρω ἀπ' ἀγάπες».

— Σώπα φειδόγλωσση λυγιά κ' ἡ Λενιώ
μου δὲ μοιάζει τὴν ἀπιστὴ κοπέλλα· πᾶμε, γλυ-
κοῦλα μου Λενιώ, νὰ μὴ μᾶς πιάσουν τὰ λόγια
τῆς λυγιάς.

Χρόνος δὲν πέρασε ἀπὸ τότε καὶ πέρασα πάλι
ἀπ' τὴ λυγιά καὶ στάθηκα νὰ κόψω ἓνα κλω-
νάρι· ἐσείστηκε καὶ πάλι τὸ κλαδί καὶ θροῦξε
ὡς ἂν νὰ γελοῦσε καὶ μοῦπε μὲ μιὰ φωνὴ περι-
γελάστρα.

— Κῦτταξε πίσω ἓνα ζευγάρι. Καὶ γύρισα

καὶ εἶδα τὴ γλυκειά μου τὴ Λενιώ στὸ μπράτσο
τοῦ ἀνδρός της· καὶ δὲν ἐχτύπησε ἡ καρδιά·
μου δυνατὰ καὶ γέλασα ὡς ἂν νάταν ζῆνη καὶ εἶπα:
— Ἡ Λενιώ.

Κ' ἐγέλασε κ' ἡ λυγιά καὶ μοῦπε.

— Τί σοῦκαμαν λοιπὸν τόσα κλωνιά ποῦ
μοῦγεις μαθημένα; ἄχ! ἡ ἀγάπη δὲν εἶναι στὰ
κλαδιά εἶναι στὴν ἀπιστὴ σας τὴν καρδιά!»

Καὶ μ' ἓνα βούισμα γλυκὸ ἄρχισεν ἓνα τρα-
γουδάκι.

— Ἀλθμοσιούονται κ' ἡ φιλιὰς
ἐξεχνιούονται κ' ἡ ἀγάπες.

Συναπαντιούονται καὶ μιλοῦν
ὡς ἔνοιον ὡς διαβάτες.

Κ' ἐγὼ ἐπανάλαβα τὸ τραγοῦδι· γελαστός καὶ
πέρασεν ἡ Λενιώ ἀπὸ μπροστά μου καὶ τὴν χαί-
ρέτησα πολὺ εὐγενικά· κι ὁ ἄνδρας της μοῦ-
βγαλε τὸ καπέλλο καὶ χαϊρέτησα καὶ τὴ λυγιά
καὶ τῆς εἶπα.

— Καυμένη λυγιά, ἂν ἰδῆς κάμμιὰ ἀγάπην
πιὸ βασταγερὴ νὰ μοῦ τὸ πῆς.

Κ' ἐκείνη μοῦ εἶπε.

— Δὲν θὰ ἰδῶ.

Πῆγος 1899

TURIDU

Ο ΘΑΝΑΤΟΣ ΤΟΥ ΗΛΙΟΧΑΡΟΥ

(Μνημόσυνο 'ς τὸν Ἄλκι Παλαμᾶ)

Κάποτε, 'ς ὦρα μυστικὴ κι ἀλάλητη, τὸν εἶδα,
τὸν εἶδα ν' ἀλαφροπατῆ, διαβάτης ἀργοπλάνος
κι ἀθώροτος ὁ Βασιλιάς, ζητώντας τὴν Καλή του.
— Κ' ἡ Νύχτα, ποῦ γιὰ χάρι της, θαρρεῖ, παλαίβει ὁ νοῦς του,
μὲ τὰ χλωμὰ δαχτύλια της μαῦρη στολὴ τοῦ πλέκει
κι ἀπὸ τ' ἀγιόφραστα προικιά φλοκάτα, γιὰ νὰ κρύψῃ
τὴ λαμπερὴ κορόνα του καὶ τὸ χρυσοῦ σπαθί του,
κανεῖς μὴ τὸν ἀφοκρασθῆ, κανεῖς μὴ τὸν γνωρίσῃ.—
Κ' ἐνῶ περνᾶ, κ' ἐνῶ μισεῖ τ' ἀπόξερο, τὸ στεῖρο
λαγγάδι, ποῦ 'ς τὸ δρόμο του ξανθοὺς ἀνθοὺς δὲ στρώνει,
τὸ μονοπάτι, πάφωρα, πικρὸν τὸν φέρνει κάπου
'ς αὐλιά, ποῦ λὲς τὸν ἴσκιο του γροικᾶ μὲς τ' ὄνειρό της,
σὲ θύρα, ποῦ τὸν χαίρεται κρυφὰ καὶ τοῦ διανεύει.
Ὦ, πὼς ν' ἀράξῃ θάτρεχε 'ς τὴν ἀγκαλιά σου πάντα,
λιμάνι, κ' ἡ ἀγάπη του μαζί, ποῦ τὸν τρομάζει!
Στέλνουν φιλιὰ τὰ μάτια του κ' εὐχὲς οἱ λογιμοὶ του·
κ' ἐνῶ μὲ ζήλεια, φεύγοντας, τ' ἀγνοῦ τὸ βῆμα σῦνει
ἡ Νύχτα ἡ κακοπρόσωπη, χίλιοι τοῦ ψέλλουν ἡχοὶ
νὰ τρέξῃ πίσω ὀλόχαρος ὅπου ποθεῖ καὶ ξερεῖ...

Καὶ νὰ χρυσόφτερες ψυχές, παρθένες φτερουγιάζουν

ἔς ἕνα λουλοῦδι ποῦ ἀγαποῦν κ' Ἡλιόχαρο τὸ λένε,
ποῦχε ἀπαλὰ σὰν τῆς Αὐγῆς τὸ ξύπνημα προβάλλει.

Τ' ἀστέρι τ' ἀποβραδινὸ κ' ὀλάρφανο ἀγαποῦσες,
ποῦ τρέμει, πρὶν τὰ κάλλι του ἔς τὸν κόσμον διαλαλήσει,
μὴν τὸ προσμένουν μάγισσες κακὲς νὰ τὸ μαράνουν,
μαῦρες καρδιὲς μὴν τὸ καλοῦν νὰ φέξῃ ἔς τὴ μονιά τους·
περὶφανὸς ὁ δρόμος του, τρανὸς ἐμπρὸς του φεύγει,
κ' ὡς σὲ ὑπνωμένα κύματα κ' ὡς σὲ γαλίγια δάση
νὰ πλανηθῇ, κ' ἀντίπλωρο γοργὰ νὰ πελαγίσῃ
—σὰν τὸ πουλὶ ποῦ λαχταρᾷ κ' ἡ ὥρα τ' ἀνακράζει
νὰ γύρῃ ἔς τὴν ἀγάπην του—πάλι νὰ στρέψῃ θέλει
κ' ἐκεῖ ποῦ, νειό, ροδόβλησε θλιμμένο νὰ φωλιάσῃ.

Πές μου, ἄπλερε κορδαλέ, ποῖα μαγεμένη τάχα
φλογέρα, ποῦ τὸν ἦχο τῆς κανεὶς δὲν τὸν θυμάται,
ἦρθε ἔς τὸ παραθύρι σου τρελὰ νὰ κελαδίσῃ
κ' εἶπε γιὰ 'κεῖνα τ' ἄπλαστα, ποῦ τὰπλαθε ἡ λαλιά τῆς,
τὰ κρίνα, ποῦ ἔς τὰ πόδια σου ζωγραφιστὰ καὶ πλήθια
ἀλόι! σὲ κρυφανάβλεπαν, διψώντας τὰ φιλιὰ σου;
Κ' ἐκεῖ ποῦ τὰ φτερούγια σου ποθοῦσες μὲ λαχτάρια
τριγύρω ἔς τὸ τραγοῦδι τῆς ἐρωτικὰ ν' ἀπλώσῃς,
μαζὶ του πέρα νὰ διαβῆς ἔς ἄγνωρον περιβόλι
κ' ὅπου σὰς φέρῃ ὁ πόθος σας τὰ δυὸ καὶ τ' ὄνειρό σας,
γιατί τὰ χάρδια τ' ἄφωνα καὶ τ' ἀπαλὰ σὰ χνοῦδι
φιλιὰ καὶ τῆς ἀγάπης σου καὶ τῆς χαρὸς ν' ἀφήσῃς;
Κι' ὅσα βαθεῖα μουρμουρητὰ, κ' ὀλόδορσα γιὰ σένα
χρυσοπλεγμένα στέφανα μὲ σύρμα ἀπ' τὰ μαλλιά σου,
κ' ὅσα σὲ γλυκοκοίμιζαν καὶ σὲ μυροφθοροῦσαν
πνεύματα, ποῦ σὲ κλαίγονται ἔς τὴν ἐρημίαν τους τώρα,
γιατί τ' ἀρνήθῃς, ἀγοῦρε ξενιτεμένε κρίνε,
κ' ἔφυγες μὲ τὸ σύννεφο καὶ μὲ τὸ κύμα;

Πές μου

τ' ἀραχνιασμένα τ' ἄραματα, γιὰ ψέμα ποῦχε τάξῃ
τῆς λεβεντιάς σου φυλαχτὰ, καὶ τ' ἄφταστα παλάτια,
ποῦ θάστελνε ἔς τοὺς ὑπνοὺς τῶν σμιάδι, γιὰ ν' ἀνοίξουν,
τὸ βροντερό σου πᾶντα καὶ τὸν μακρὸν ἀχὸ του,
πές μου τὰ κρυφομίλητα στολίδια καὶ παιγνίδια,
τὰ μύρια κίτροδύσσινα χαρίσματα τῆς δύσης,
ποῦ ἐκεῖνο τὸ νεραϊδικὸ σὲ μέθυσε τραγοῦδι
κ' ἐκλεψε ἀπὸ τὰ χεῖλιν σου τῆς ὀμορφίης ποῦ ἀνθοῦσαν,
κ' ἐπῆρε, γιὰ νὰ καυχηθῇ ἔς τὸν κόσμον ὅθε περάσῃ,
καὶ τὰ χρυσὰ σου κλάματα καὶ τ' ἄργυρὰ σου γέλοια
καὶ κάθε λάλημα κ' ἀχάραγον σκοπὸ, ποῦ λαχταροῦσε
ψηλά, βαθεῖα νὰ φτερωθῇ κ' αἰθέρια ν' ἀντηχήσῃ!

Ὁ νειὸς ἀγοστολιζέται κ' ἡ νύφῃ, λάμμα χήρα,
μὲ φεῖδι ἀνάπλεγα μαλλιά καὶ πυρωμένα νύχια,
ποῦ ἀκοίμητη ἔς τοὺς πύργους τῆς, τοὺς καταχωνιασμένους,
φρονιάζει νὰ τὸν καρτερῇ κ' ἡ λαύρα νὰ τὴν τρώγῃ,
στέλνει ἀμετρο συμπεθερειὸ νὰ πᾶν νὰ τῆς τὸν φέρουν.

Σὰν ὄργισμένα σύννεφα, ποῦ λὲς κοπάδι ἐμπρὸς του
ἄγριος βοριάς τὰ σαλαγεῖ, περνοῦν κ' ἀχολογοῦνε
κ' ἀπὸ ψηλὰ τὸ βῆμα τους ἀνατρομάζουν τ' ἄστρα...
Γόοι κ' ἀλόι! τὴν πόρτα σου καὶ τὴν καρδιά σου κλείσει
καὶ μὴ λαλεῖς καὶ μὴ φιλεῖς τὸν ἀκριβὸ σου, μάνια!
Ἥλιε, πατέρα βασιλιά, κ' ἂν νοιώθουν τὸ θυμὸ σου
αὐτοῖ, ποῦ μαῦρος σίφουνας οὐρλιάζουν μανισμένοι,
μύριοι μ' ἀλόγων ἀστραπὲς κ' ὀρμάτων καβαλάροι,
πρόφτασε τὸ δοξάρι σου ν' ἀπλώσῃς! Τὸν Καλὸ σου
βόθη, γιὰ τὴν ἀγάπην του, καὶ σὺ, Κυρὰ Σελήνη!

Γιάννης ΕΠΑΧΤΙΤΗΣ

ΣΚΟΡΠΙΑ ΦΥΛΛΑ

ΑΠΟ ΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ

ΤΟ ΕΡΕΧΘΕΙΟΝ

Ἀπὸ δύο χιλιάδες χρόνια καὶ παραπάνω οἱ
μαρμαρόπλαστες παρθένες στέκονται ἀποκάτω
ἀπὸ τὴ στέγη τοῦ ναοῦ, ἀπάνω στὴν Ἀκρόπολι
καὶ κυττάζουν κατὰ τὴ θάλασσα. Τὰ Πανα-
θήνια περᾶσαν ἀπὸ μπροστά τους μὲ τοὺς ἡ-
γους τῶν αὐλῶν, περᾶσαν κ' οἱ μεγαλύτεροι ἄν-
δρες τοῦ μεγαλύτερου αἵματος· οἱ φωτιὲς ἀπὸ
Γότθους στρατιῶτες ἀνάβαν ὀλόγυρα, κ' οἱ
φρόγκικοι δοῦκες ἔκαμαν ἵππικούς ἀγῶνες...
αὐτὲς δὲν τὰ ψηφούσαν. Κι' ὅταν τὸ Ἐρέ-
χθειον, ποῦ τὸ φύλαζαν, ἔγεινε χαρέμι τοῦ
Πασᾶ, δὲν ἐκοκκίνησαν· ὅταν τὸ τρομερὸ ἐκείνο
χινοπωριάτικο βράδυ πέταξε ἡ μπόμπα μὲς
τὸν Παρθενῶνα, ὅταν τριζοκόπησαν τὰ δοκάρια
καὶ γκρεμίστηκαν οἱ κολόνες... αὐτὲς δὲν
ἐσπάραξαν.

Ἡμερὰ χαμογελῶντας καὶ ἀρχοντοπρεπῶς
στέκονται· κ' εἶ. Ἀποπάνω τους ἡ γαλανάδα τοῦ
ἐλληνικοῦ οὐρανοῦ, ποῦ εἶνε πιδὶ τρεμόφεγγη,
πιδὶ λαμπερῇ, πιδὶ διάφανῃ καὶ ὁμως πιδὶ μαλακῇ
παρὰ κάθε ἄλλη, στὰ πόδια τους ἀσπρουλά
λουλοῦδια, ποῦ μὲ τὴν μοναδικὴ γλυκομοσχάτη
τους μυρωδιὰ περιγύρουν τὰγάμματα σὰν ἕνα
θυμιατῆρι ποῦ μόνον γι' αὐτὰ ταιριάζει.

Μὲ τὸ ἡλιοβασιλεῖμα ὁ ναὸς φωτοβολᾷ μὲ
κατάρχωση λάμψι· ἀνάμεσα στὰ ζηλευτὰ κορ-
μιά τρεμοπαίζουν κίτρινορόδινες ἀντανάκλασες,
ποῦ μὲ τὸ φῶς τους λυώνουν τοὺς σκοτεινοὺς
ἴσκιους. Γαλανὰ φεγγεβολοῦν μακρυὰ τὰ νησιά
τῆς Σαλαμίνος καὶ τῆς Αἴγινας, ὁ Ὑμηττὸς
λαμποκοπᾷ ἀπὸ ροδοκόκκινον φῶς κ' ἀποπίσω
στὸν πορφυροβαμμένον Τάμη ὁ ἥλιος γάνεται
μέσα σὲ πυρωμένο ἀχνό. Γλυκοὶ ἴσκιαι ζαπλώ-
νονται ἀπάνω στὲς μαρμαρόπλαστες παρθένες,

καὶ σὰν ἄλλοτε αὐτὲς ἀκόμα κυττάζουν σιω-
πηλὰ κατὰ τὴ θάλασσα.

Η ΔΗΛΟΣ

Ἡ Δῆλο μοιάζει τὴν ἀνοιξὶ μ' ἕνα ὄνειρο
ἀνθοπλασμένο. Ἡ βάρκα γλυστρᾷ ἀπάνω στὰ
διάφανα νερά, καὶ κατὰβαθα φαίνονται γαλα-
ζοπερηγμένοι οἱ θαλασσοβραχοὶ καὶ τὰ φύκια.
Ἄραζεις μέσα σ' ἕνα βραχόφρακτον κόρφο
κοντὰ σὲ παλιὰ μάρμαρα. Θρύβαλα ἀπὸ κολόν-
νες μουλιάζουν ὀλόγυρα. Ἐπειτα ἔρχονται τὰ
λουλοῦδια, ποῦ σκεπάζουν τᾶγχο καὶ παντέρημο
νησί.

Χρυσοκίτρινα χρυσάνθεμα, γαλανὰ κυάνια,
ἀσπρολούουδα, ροδόχρωμες ἀνεμώνες καὶ πε-
ριπλοκάδια, ἔλω λογῶ λουλοῦδια, πυκνοφυτρώ-
νουν ἀκόρπια στὰ μαρμαρένια συντρίμματα, μὰ
ὅλα τὰ κατακυριεύει σὰν ὀλολάμπρη καὶ νικη-
φόρα συνωδία χρωμάτων ἡ μεστὴ ὀμορφιά τῆς
κατακόκκινης παπαρούνας. Ὅπου κ' ἂν κυτ-
τάξῃς, ὅπου κ' ἂν πατεῖς, φεγγεβολαὶ τὸ ἄ-
λικο τοῦτο καὶ μεθυσιτικὸ χρῶμα, ποῦ σοῦ
χτυπᾷ τὰ νεῦρα καὶ ἔχει κἀτὶ φοβιστικὸ. Ἀν-
θίζει ἡ παπαρούνα τριγύρω στὸ θεώρατο στυ-
λοβάτη τοῦ Ἀπόλλωνος, ἐκεῖ ποῦ ἐφεύτρωσε
κοντὰ του ἡ λυγερὴ φοινικιά, ποῦ μὲ αὐτὴ
παρόμοιαζε ὁ Ὀδυσσεύς τὴν Ναυσικᾶ, κ' ἀν-
θίζει τριγύρω στὸ σπήλαιον τῆς Λητώ, τριγύρω
στὸ κορφοβοῦνι, τριγύρω στὴν ἱερὰ λίμνη, ὅπου
κολυμποῦσαν μιὰ φορὰ στὰ νερά τῆς οἱ ἀφιε-
ρωμένοι κύκνοι, κ' ὅπου στὰ κύματά τῆς μέσα
καθρεφτίζονται ὡς τὰ σήμερα σκορπισμένες κο-
λόνες.

ΔΥΟ ΝΗΣΙΑ

Βρίσκονται καὶ τὰ δύο τους σ' ἕνα καὶ στὸν
ἴδιον κόρφο, στὸν κόρφο τῶν Φαιάκων, κ' εἶ ποῦ
ξεγύνεται ἡ ρεμματιά, ὅπου τῆς Ναυσικᾶς τὸ
τόπι ξύπνησε τὸν Ὀδυσσεῦ. Τὸ μοναστηριόνησο
τὸ σπένει μὲ τὴ στερεὰ ἕνας μῶλος· κακοστρί-

βασιμῶν· ἀπὸ πάνω του περνώντας φτάνεις σ' ἕνα χαμηλὸ πρόχωμα. Μυρισμένη δεντρούα κρέμεται ἀποκάτω ἀπὸ τὸ γκρεμισμένον τοῦχο, ἀποπίσω ἀπ' τὰ σκουριασμένα κἀγκέλλα τῶν τῶνων κοιμοῦνται, θαλοσσοτριγυρισμένες, νεκρὲς καλόγριες τὸ στερνὸ τους ὕπνο. Στὸ γειτονικὸ χτίριο, ἀβεστωμένο, μπαίνει ἀπὸ τὴν ἀνοιχτὴ πόρτα σ' ἕνα μικροῦστικο καταχρυσωμένον ρημοκλήσι βυζαντινοῦ ῥυθμοῦ. Ἀκίνητοι κι ἀλλοκοτοί σὲ κυττάζουν οἱ ἄγιοι, κίτρινοισμένοι βίβλοι πεγραμηνοὶ εἶνε σπληνισμένοι ἀπάνω στὰ καλοσκαλισμένα ἀναλόγια, ταξίματα κρέμονται σκόρπια δῶ κ' ἐκεῖ.

Τὸ μικρὸ μοναστήρι σκεπάζει τὴν μαρμαρένια πλάκα, μιά στενὴ καὶ φιδωτὴ λουρίδα γιαλοῦ σέρνεται ἀπ' ὄξω τριγύρω. Ἀπὸ τὸ γλιστερὸ τὸ μῶλο περνάει μιά μαυροφορεμένη καλόγρια, μ' ἕνα πράσινο, γυαλισμένον σταμνὶ στὸ χέρι κ' ἔργεται καταπάνω μας. Δὲν εἶνε πλέον στὰ ἀνάπ' τῆς, ποὺς ξέρεῖ ἀπὸ πότε λέγει τὲς προσευχὲς τῆς στὸ νησάκι τοῦτο, κι ἀπὸ πότε ποτίζει τὰ λουλούδια τῆς καὶ κουβεντιάζει μὲ τὲς λίγες τῆς ἀδερφὲς γιὰ τὴν ἐπίσκεψιν τοῦ δεσπότη, ποῦ ἔργεται κάθε χρόνο. Ἐνα μαῦρο μαντήλι σκιάζει τὸ πρόσωπό τῆς καὶ τὰ ἡμέρα ἑλληνικὰ μάτια τῆς.

Γυρισμένο κατὰ τὴν ἀνοιχτὴ θάλασσα ἄλλο ἕνα νησί προβάλλει ἀπὸ τὰ φεγγόβλοκα νερά. Φαίνεται σὰν στοιχειωμένο, σὰν παρμένον ἀπὸ ἕνα ἀπόμακρο κ' αἰθέριο παραμῦθι. Καταπράσινα κυπαρίσσια ψηλώνονται μυστικὰ ἐπάνω, σκαλοπάτια φέρνουν ἀπάνω στὸ ἀσπρισμένο ρημοκλήσι κατὰκόρρα. Στὸν ἀπόκρημο βράχο ἀνθίζουν θειαφοκίτρινα χαμόδεντρα, φαντάζουν φούντες ἀπὸ σταχτερὰ ἀσφρόδελα, ξαπλώνονται καὶ χαμοσέρνονται γλωμιές ἀγάνες.

Ἄναερό, μὲ φρανταστικὴ ὁμορφί ἀπλώνεται τὸ νησί ἀπάνω στὸν καθρέφτη τῆς θάλασσας, ἐνῶ ἡ βάρκα ἀπομακραίνεται μὲ σιγανὸ μουρμουρητὸ καὶ μονάχα ὁ κυπαρισσόφυτος βράχος πυργώνεται ἀπάνω ἴσα μὲ τὰ βραδυάτικα σύννεφα. Ποιὺς θὰ περίμενε ἀκόμα νὰ ἰδῇ ὀλοζώντανο μπροστὰ του τὸ «νεκροῦσι» τοῦ Μπέκιν!

ΕΝΑ ΒΕΝΕΤΙΑΝΙΚΟ ΚΑΣΤΡΟ

Καὶ πάλι στὸν τόπον τῶν Φαιάκων, ἀπόμακρο ἀπ' τὸν κόσμον, εἶνε ἕνας κόρρος ἀνάμεσα σ' ἐλιές. Κ' οἱ ἐλιές τῆς Κέρκυρας εἶνε οἱ πιὸ ὁμορφες τοῦ κόσμου· τόσο ἀνέγγιχτες, τόσο θεώρατες, τόσο ζουμερὲς δὲν γίνονται πουθενά, οὔτε σπὲς βλογημένες κοιλάδες τῆς Λιγυρίας. Κάτω ἀπ' τὰ σπειρωτὰ, ἀσμοπερίγχα κλαδιά

ἀπλώνεται μιά πρασινάδα, ἀνθίζει ἡ ἴρις κ' ἡ ἀνεμώνη, τ' ἀστρολούλουδο καὶ παραπέρα ἕνας τσοπάνης μὲ τὴν ἄσπρη κάππα του βόσκει τὰ μαλλιαρὰ του γιδροπρόβατα, χωρικοποῦλες μὲ καταγάλανα φουστάνια κι ἄσπρα μαντήλια περνοῦν.

Ἰολοῖσα ἀπὸ τὰ νερά ὕφνεται τὸ ἐρημωμένο κάστρο. Ἀπὸ μιά μεγάλη πύλη, ποῦ τὴ στολίζει τὸ λιοντάρι τοῦ Ἄι-Μάρκου μπαίνουμε μέσα. Προμαχῶνες, μουράγια, καμάρες ὀρθώνονται ἀπὸ πάνω μας. Οἱ καλόφκιαστες πλάκες κατασυντρίβονται, παντοῦ ξεροτρώνουν χορτάρια καὶ λουλούδια. Ὁ ἀνοιξιάτικος ἀγέρας περνάει φουστάνια ἀπὸ μὲς ἀπ' τὰ χαλασμένα παράθυρα τοῦ ξέστοτερο παλατιοῦ, κοντὰ κοντὰ ὡς τὰ μαρμαρένια σκαλοπάτια ξεσποῦν σιγὰ καὶ φλοισβιστὰ τὰ κύματα. Ὀλόγυρα στὸν κόρρο ἀπλώνονται οἱ ἐλαιώνες, ὀλόμακρο πυργώνεται ἀεροφραγτὰ τὸ χιονοσκεπαστὸ ἀκρογιάλι τῆς Ἀλβανίας, κι ἀπάνω στὴν καταγάλανη θάλασσα γλιστροῦνε πυροκόκκινα λατινάδικα πανιά.

ΜΙΑ ΒΥΣΣΙ ΣΤΗΝ ΑΤΤΙΚΗ

Ἀράξαμε σὲ μιά δασωμένη ἀκτὴ καὶ διαθήκαμε ἀνάμεσα σὲ χαμόκλαδα μυροβόλα καὶ πεύκα ἀπάνω στὰ βουνά. Ἐδῶ βαλανιδιές ξάπλωναν τὸ γεροπαλαιὸ τους κλάδωμα ἀπὸ πάνω ἀπὸ τὸ ἀνθόστρωτο γῶμα, ἐκεῖ ἐπρόβαλε ἀπὸ μὲς ἀπὸ τὰ ἔλατα ἡ γαλάζια θάλασσα κι ὁ γιालὸς τῆς Εὐβοίας. Ἐπειτα φτάσαμε σ' ἕνα λαγκάδι, ὅπου βρισκόνταν μιά φορὰ ἡ ξακουστὴ θεραπευτικὴ θρύση τοῦ Ὄρωποῦ. Ἀπέξω ἀπὸ μεγάλες χαλασμένες πλάκες καὶ σήμερα ἀκόμα βροντοκυλιέται ἡ ἰερὰ θρύσι, στέκεται ἐκεῖ ραγισμένος ὁ θεώρατος βωμὸς. Ἀλλὰ καὶ στὴ χλασιά καὶ στὴν ἐρήμωσι αὐτὸ τὸ λαγκάδι ἔχει μιά ξεχωριστὴ χάρι. Τὸ ρυάκι τρέχει διάφρανο καὶ τριγυρνᾷ στὸ φιδωτὸ τοῦ δρόμο ἀροδαφινίς, ἀνεμώνες καὶ νοπὸ χορτάρι· δειντρούακι μὲ ἄσπρα καὶ μὲ κοκκινωπὰ ἄνθη σέρνονται κάτω, ἀθόνητα κελαιθοῦν στὰ χαμόδεντρα καὶ γερωντικοὶ κορμοὶ πλέχουν τὲς ρίζες τους ἀπὸ πάνω στὸ γκρεμνὸ. Ἡ μιά ραχοῦλα εἶνε πιά ἰσκιωμένη, μόνον κάτι ἀχτίδες πιάνονται μυστικὰ στὰ πεύκα. Ἐδῶ μπορούσαν Πάνες νὰ παίζου τὴ φλογέρα καὶ νὰ λούζωνται Νεράιδες.

Στὸ γύρισμα περάσαμε ἀπὸ ἕνα ὀλοεῶδο δάσος ἀπὸ πεύκα. Κάτω πλατάγριζε ἡ ρεματικὰ κοντὰ στὴν ἰερὰ θρύση, σκόρπιζε ὀλόγυρα πρασινάδα καὶ γονιμότητα, χύνονταν σὲνα πηγάδι,

ποῦ φύτρωναν γύρω του φτελιές καὶ ποῦ γυναικὲς μὲ τὰ σταμνιά τους ἐρχόνταν ἀπὸ τὰ γύρω του λευκὰ σπιτάκια καὶ τέλος χάνονταν σὲ μιά κοιλάδα, ποῦ ἦταν ἕνας παράδεισος. Ἀποκάτω ἀπὸ ἐλιές καὶ σικιές ἀπλώνονταν δροσερὰ λιβάδια, φύτρωνε τὸ ψηλὸ, τὸ κυματιστὸ καὶ χαμοπράσινο σιτάρι. Στὴν ἄκρη τοῦ νεροῦ πυκνοφύτρωναν ξέγνοιαστα ἀνακατωμένα ἀνθισμένα χαμόδεντρα, περιπλκῆκλαδα καὶ μυροβόλα λουλούδια. Τραχεῖα καὶ ἀπότομη εἶνε ἡ ὁμορφία τῆς καθ' αὐτὸ Ἀττικῆς τοποθεσίας, τραχεῖα εἶνε ἡ θάλασσα μὲ τὴ χαλκιωμέντητα γαλαννάδα τῆς, μέσα στοὺς ἐρημούς, λιθόφραγτους κόρφους, σὰν καὶ τὲς καθαρὲς γραμμὲς τῶν γυμνωμένων τῆς βουνῶν... ἀλλὰ καὶ μὲ τὸ σπάνιο χαμόγελο μιὰς ἀσυνήθιστης χάρις ἔχει ἕνα ὅλων διόλου δικό της αἰθέριο θεῖοτροπο.

(Μετὰφραση ἀπὸ τὸ Γερμανικὸ
τῆς κυρίας Μ. φὸν Μπούζεν.)

K. Δ.

ΠΝΕΥΜΑΤΙΚΗ ΖΩΗ

ΤΑ ΒΙΒΛΙΑ

M. Μαλακάση: «Συντρίματα» Ἀθήνα 1899.

Τὸ βιβλιάρικι τοῦ κ. Μαλακάση θὰ μπορούσε νὰ περιλάβῃ καὶ ἄλλα ποιήματα, ποῦ δὲν τὰ ἔκρινεν ἄξια ἢ κατὰλληλα νὰ λάβουν θέση σιμὰ σὲ τοῦτα ὅ ποιητῆς, (καθὼς λ. χ. οἱ «Παρθένης», τὰ «Ἀπόκρυφα»), χωρὶς γι' αὐτὸ νὰ χάσῃ τὴν ἄξια του ἴσως τότε θὰ μᾶς ἔδιδαν ἀφορμὴ νὰ ξεχωρίσουμε καλλίτερο τὴν τέχνην τοῦ ποιητῆ, ποῦ τὴ διακρίνει μιά νευρική εὐαισθησία κρατώντας τὴν σὲ ἀδιάκοπη κίνησι, μίαν ντιετάντικη περιέργεια νὰ γνωρίσῃ καὶ νὰ χρησιμοποιήσῃ κάθε ποιητικὸ τόπο, τρόπο, καὶ ρυθμὸν. Ἀλλὰ καὶ τόσο λιγιστὰ τὰ «Συντρίματα», φτάνομε γιὰ νὰ μᾶς δείξουν πὺς ὁ κ. Μαλακάσης εἶν' ἕνας γνήσιος ποιητῆς ποῦ μὴνός «στὸ νόημα τῆς τέχνης», καθὼς θῆλεγον ὁ Σολωμὸς, ἐνδὲ ἀπὸ τοὺς μεγάλους μας διδασκάλους, ποῦ, μαζὶ μὲ τὰ δημοτικὰ καὶ μὲ τὰ μεσαιωνικὰ τραγοῦδια μας, φαίνεται πὺς διαβάσει μὲ ἀγάπη, καθὼς δείγνει τοῦ στίχου του ἡ περὶφρανή περπατησιὰ καὶ ἡ δροσερὰ τῆς γλώσσας του.

Ἡ ἀληθινὴ ποίησις θῆλεγα πὺς δὲν πρέπει νὰ εἶνε παρὰ σύντριμμα· στοχασθῆτε τὰ λεγόμενα «ἔμμετρα διηγήματα» καὶ τοὺς λόγους μὲ τοὺς δεκαπεντασφάδους καὶ τίς ρίμες, κι ἂν μορφήτε μὴ γελᾶτε. Γι' αὐτὸ μερικὰ ἀπὸ τὰ «Συντρίματα» τοῦ κ. Μαλακάση, —τεχνικὰ συντρίματα σὰν τὸ γρῶμα τοῦ παλαίου καὶ τοῦ κατεπιτωμένου ποῦ ἐπιτηδεύονται μερικὸι ζωγράφοι στίς νέες εἰκόνες τους— εἶνε ἄσπρα καλλιτεχνήματα: λ. χ. αὐτὰ: «Στὴν ἀμμουδιά τὴν ἄκαρπην», «Ὅλοι θὰ τρελλάθῃκαν», κ' ἐκεῖνο τὸ μαγευτικόν

«Ἀράχνησαν τὰ παραθύρια μας». Δὲ μπορῶ νὰ κρύψω πὺς μερικὸι στίχοι τῆς «Ζωῆς καὶ τοῦ Θανάτου» μοῦ ἄφησαν ζωηρότερην ἐντύπωσιν ἀπὸ τὴ «Νοσταλγία», πὺς ἀπὸ τὰ «Τραγοῦδια τῆς Λίμνης» πολλὰ μὲ ὅλη τὴ μελωδικὴ τους στιχουργία, δὲν ἔχουν τίποτε ξεχωριστό, καὶ πὺς πρέπει νὰ σταθοῦμε στὸ «Ἄσμα Ἄσματων», —ταρταπτότερα θὰ ἔπρεταν ἴσως νὰ βαφτισθῇ «Φαρμακόμενα τραγοῦδια», — γιὰ νὰ χαροῦμε μίαν ἐμπνευσή συγκρατητὴ, μουσικὸς μαῦρους ἰσκιους ἀπάνω σὲ λευκὰ ἀνάγλυφα, παραμῦθια τῆς ἀγάπης, σύμβολα τοῦ θανάτου, εἰκονικὲς ποικιλώδεις τῆς ζωῆς ἀπάνω στὸ μοτίβο «Ἔρωσ καὶ Χάρος πάντοτε δουλεύουν ἐδῶ κάτου». Τὸ «Ἄσμα ἄσματων» μᾶς τραβᾷ μακριὰ ἀπὸ μίαν εὐκόλη περιπέθεια ποῦ κάποτε ξεγελάει καὶ παρασύρει τὸν κ. Μαλακάση, ὅσο ποῦ φτάνουμε στὸ «Δάσος», τὸ ἀριστοῦργημα τῆς μικρῆς συλλογῆς, χρωματισμένο μὲ ὅλο τὸ μυστικὸ φυσικίσκιμα μερικῶν γερμανικῶν τραγοῦδιῶν τοῦ Οὐλλανδ καὶ τοῦ Ἄιβε: Καὶ συλλογίζομαι τώρα πὺς, ἀντίθετα πρὸς τὸ ποίημα τοῦ «Δάσους» ποῦ ἔγινε δρόμος, ἡ ποίησις τοῦ κ. Μαλακάση μοῦ φαίνεται σὰν ἕνας δρόμος ποῦ ἀγάγια γίνεται δάσος, καὶ ποῦ δὲ μὲνει, γιὰ νὰ τελειωθῇ ἡ ὁμορφὰ τῆς, παρὰ τὸ γροῖκιμα τῆς παρθενικῆς ἄσπας μὲσ' ἀπὸ τὰ πράσινα βᾶθρα τῆς.

N. Ἐπισκοποπούλου: «Τὰ Διηγήματα τοῦ Δελινοῦ» Ἀθήναι 1899.

Κάτι θὰ ἔλειπεν ἀπὸ τὴ φτωχὴν ἀρμονία τῆς ἐλληνικῆς λογοτεχνίας ἂν δὲν ἔφριξαν ἀνάμεσόν τῆς τὴ νότα τοῦ κ. Ἐπισκοποπούλου, ξεχωριστὴ. Σιμὰ στὸ διηγήμα ποῦ μπορούμε, νομίζω, γενικώτατα, κωνινικὸ νὰ τὸ βαπτίσουμε, τὸ διηγήμα τὸ βγαλλόμενον ἀπὸ τὴν παρατήρησιν καὶ τὴ ζωγραφίαν τοῦ ἐσωτερικοῦ κόσμου, τοῦ κόσμου ποῦ κλεῖ μέσα του πρόσωπα καὶ πράγματα συνθεμένα κι ἀποσταλαγμένα ἀπὸ γλῶσσα μῦρια πρόσωπα καὶ πράγματα ποῦ καθεμιά βλέπομε, ἀκοῦμε, γιγίζομε καὶ ξέρομε, τὰ συνειδημένα, τὰ ἡμαλί, τὰ γερὰ, τὰ στρογγυλά, τὰ λαϊκὰ· κοντὰ στὸ διηγήμα τῆς πραγματικῆς ζωῆς καὶ τῆς ζωντανῆς ὁμορφίης, τὸ ποῦ θῆλεγε σπουδαῖο καὶ τεχνικὸν ὕστερ' ἀπὸ τίς πρώτες ἄθλιες ἱστορίες τῶν ἀδειανῶν ψευδορρωμαντισμῶν καὶ τῶν γοντροκομμένων περιπετιῶν, ὁ κ. Ἐπισκοποπούλου ἔστησεν, ἀρχίζοντάς ἀπὸ τὸ «Ut diese mineur», ἂν ὄχι ἀκόμα μὲ τὴν τελειότητα τῆς ὀριμασμένης τέχνης, ἀλλὰ μὲ τὴ λάμψιν ὅλη τῆς ριζοσπαστικῆς νεότητος, ἔστησεν στὴ μέση τὸ διηγήμα ποῦ, ἀντίθετα πρὸς τὸ κοινωνικὸν, θὰ ἠμυροῦσαμε ποιητικὸ νὰ τὸ ποῦμε: ὄχι γιὰτὶ δὲν βρίσκειται συχνὰ πυκνὰ, καὶ σὲ γενναία δόση κάποτε, ποίησις καὶ σὰν κοινωνικὰ διηγήματα (καὶ χωρὶς τὸ θεῖο πνεῦμα τῆς ποιήσεως ἀδύνατο νὰ ὑπάρξῃ πουθενὰ τέχνη), ἀλλὰ γιὰτὶ, συστηματικώτερα καὶ ἀποκλειστικώτερα ἀπὸ ἄλλους ὁ κ. Ἐπισκοποπούλου ἐξάλωψε τὸ διηγήμα ἀπὸ τὰ φορτωμένα τῶν λαογραφικῶν καὶ τῶν τοπικῶν καθέκαστα, ἀπὸ τίς πεζότητες τοῦ ἀνεκδότου, ἀπὸ τὰ κλισιὰ τῶν λεγόμενων εἰπόνων, ἀπὸ ὅλες τίς ἀπλήρητες καὶ τίς καθάρωτες τῆς πεσογραφίας, καὶ ζωγράφισεν—ὄχι ζωγράφισεν—γοργοστραφεῖ, μὲ τὸ διηγήμα, ὄχι τὴ σάρκα, ἀλλὰ τὴν ψυχὴν τοῦ κόσμου: ὄχι τοῦ κόσμου, ἀλλὰ κάποιου δικοῦ τοῦ κόσμου, μαζὶ πλασματικὸν ἀπὸ κάποια σκληρὴ πραγματικότητά ἐπιστημονικὴ καὶ

ἀπό κάποια «αυθόλητα ιδανικά», ἀπό κάθε τι περίπλοκο και ἄρρωστο και ὄνειρευτο και ξεχωριστό και ἀσυνήθιστο και δυσκολοέκφραστο, και παραμέριστα τὴν τοπιογραφία κ' ἔδωκε πλέον ευρύγων ἑστία στὴ μουσικὴ μονοψόφια, κ' ἄλλαξεν, ἔτσι, τὴ δυνατὴ και πλαστικὴ κ' εὐρωστὴ πρόξα με τὴν πλέον κυματιστὴ και πολυκίνητη και λιγυθμισμένη ποιήση.

Καὶ ἡ ποιήση αὐτὴ, πεσομιστικὴ και τῶν νεωρῶν πειραγτικὴ, μὲ μιὰ πνοὴ φρίκης ποὺ τὴν διαπερνᾷ ὅσο ποὺ νὰ σοὺ θυμίζῃ λιγάκι Πόου και λιγάκι Βιλλιέρ Δελλί Ἀδάμ, στὸ «*Ut diese mineur*», στὸν «*Εὐριάλτη*», «*Στὴ θάλασσα*»—τὸ τρίτο αὐτὸ μού φαίνεται σὰν ψυχολογικὸ ἀριστούργημα,—ἡ ποιήση αὐτὴ πλαταιαί και ὕψωνται και ἀκόμα λαγαρίζεται ἀγγλῶν—ἀγγλῶν, γίνεται φιλοσοφικότερη στὴ «*Μητέρα Γῆ*», περιπαθέστερη στὰ «*Αἰώνια Χριστούγεννα*», ἡ δὲ μουσικότερη στὸ «*Φίλι*» τοῦ «*Ηλίου*», τὴ μεγαλοφάνταστικὴ στὸ «*Ἐλιζίριο τῆς ζωῆς*», ὅσο ποὺ φτάνει στὸ μουσικώτατο και τὸ συνθετικώτατο finale τῆς μετὰ τὸ «*Θρήνο*» τοῦ Δειλινού.

Τὶ κρίμα ὅλες αὐτὲς οἱ χάριτες και οἱ ὀμορφίαι, μνημῆματα μιᾶς τέχνης τόσο γιὰ μᾶς καινούριας και σημαντικῆς, τὶ κρίμα νὰ μισοπνίγονται και νὰ μὴ μποροῦν νὰ δεῖχθουν σ' ὅλη τους τὴν ἔνταση και νὰ χρησιμοποιήσουν ὅλη τους τὴν δύναμη, μέσα στὰ θαλά νερὰ μιᾶς γλωσσικῆς κατασκευῆς κλειπῆς ἀύστατης, ἀναρχικῆς, τυχοδιωκτικῆς. Ὁ κ. Ἐπισκοπόπουλος, παραγεμισμένος, νοῦς, μνήμη, φαντασία,—και πολὺ σωστά, και πολὺ καλά,—μὲ ξένα βιβλία και ἀναγνώσματα, πολὺ ὀλίγον σχετισμένος—ἴσως και διόλου—μὲ τὰ σχολεῖα μας και τὰ γυμνάσια και τὰ ἐγκύκλια μαθημᾶτά μας, ἀκόμη λιγώτερο γνωρισμένος μὲ τὴν ὁποιαδήποτε φιλολογία μας, τὴν ἐμμετρη και τὴν πεζή, και τὴ δημοτικὴ και τὴν τεχνικὴ, διαδίζοντα, ὅταν τοὺ παρουσιαστῇ ἀνάγκη, τοὺς μεγάλους κλασικούς πάντα σὲ φραγκικὰ μεταφράσματα, γράφει, θέλοντας μὴ θέλοντας, τὴ γλώσσα μας καθὼς θὰ τὴν ἔγραψεν ἕνας ξένος ἰδιότροπος, ἀσυνειδήτης, λιγάκι ἀβασιάντας, και μὲ πολλὴ περιφρόνηση πρὸς αὐτὴν. Καὶ εἶνε μὲν, ἔτσι, λυρωμένος ἀπὸ πολλὰ φορτώματα τῆς μνήμης, ἀπὸ πολλὲς φραστικῆς στερεοτυπίαις, ἀπὸ πολλὲς σκαλιῆς και πολλὲς ἀτομίες, και κάποτε βρίσκει κάποιους νεολογισμούς, ποὺ μπορεῖ νὰ τοὺς περιγελοῦν οἱ δούλοι τῶν γλωσσικῶν εἰδῶλων, μὰ δὲ μπορεῖ παρά νὰ τοὺς ξεροχοροτῶν οἱ τεχνίτες,— ἀλλὰ συχνότερα φαίνεται πῶς κινδυνεῖ νὰ χαθῇ τὸ μέσο σ' ἕνα γλωσσικὸ λαβύρινθο, γ' ἵσως νὰ κρατῇ τὸ μέσο ποὺ ὀδηγεῖ στέρεα τὰ βήματα πρὸς τὴ νίκη. Λεῖπει ἀπὸ τὴν διαλεχτὴν ἄλλως τε μορφή τοῦ ἔργου τοῦ μιὰ γλωσσικὴ ἔκφραση με ἁρμονία και μὲ ἦθος, μὲ χρώμα και μὲ νεῦρα. Θὰ χρειάζονταν στὸν κ. Ἐπισκοπόπουλο μιὰ προπαίδεια ἀπὸ νεοελληνικὰ ἀναγνώσματα, θὰ τολμούσα νᾶλεγα ἀπὸ τὰ δημοτικὰ μας τραγούδια, γιατί εἶνε κρίμα μιὰ τέτοια ὀμορφιά νὰ μὴν αἰσθάνεται τὴν ἀνάγκη ἀναγεννηθῆ μὲσα στὴν κολυμπήθρα τῆς γλωσσικῆς ἀλθιῆς. Καὶ δὲν τῆς εἶνε ἀδύνατον αὐτὸ, ἂν κρίνωμεν ἀπὸ τὴ γλώσσα τοῦ «*Θρήνο*» τοῦ Δειλινού.

Ἄλλ' ὅμως και ἀπὸ τώρα εἶνε τόσο δυνατὰ ξεχωρισμένη ἡ φουσιγγωμῆ τοῦ κ. Ἐπισκοπόπουλου, ὥστε μπορεῖ νὰ εἶνε ἀγαπητὸ και νὰ εἶνε προσιτὸς, καθὼς με ὅλα του τὰ καλά, ἔτσι και μ' ὅλα του τὰ ψεγάδια. Καὶ μάλιστα ὅταν στοχάζεται καινεῖς πῶς τὰ «*Διηγ-*

ματα τοῦ Δειλινού» δὲν εἶνε παρὰ ἕνα στενὸ δείγμα τῆς ἐργασίας του, γεμάτης ἀπὸ σχέδια πρωτοτύπων, γενναίων συνθέσεων, παρμένων μὲ ἀπὸ τὴ μελέτη καιρῶν περασμένων και ἀρχαίων πολιτισμῶν, ἀκριβῶς δηλαδὴ ἐκεῖνο ποὺ δὲν ἔχει ἡ κατὰ γενικὸν κανὼν, ἀμελέτητη, αὐτοσχεδιάστρα, και ξένη τῶν μεγάλων ἱστορικῶν ἀναπλάσεων λογοτεχνία μας.

ΚΩΣΤΗΣ ΠΑΛΑΜΑΣ

Ο ΞΕΝΟΣ ΚΟΣΜΟΣ

ΓΕΡΜΑΝΙΚΑ ΓΡΑΜΜΑΤΑ

Ἀγαπημένε μου Ψυχάρη,

Ἐσένα δὲ θὰ σὲ ξαφνιάσει τὸ γράμμα μου. Οἱ ἄλλοι δὲν ξέρουν πῶς μιὰ φορὰ μιλήσαμε τόσο πολὺ γιὰ τὴν ἀγάπη μας. Ἀπὸ τὴν κοῦβεντα ἐκείνη μὲ τὰ γράμματα, και τώρα ἐσένα θυμῶν ἀβούλα. Ὡ, ἂν τὴν ἀγαπῶ ἐγὼ τὴν Ἑλλάδα μας, ἐσὺ πρέπει νὰν τὸ αἰσθάνεσαι. Τὴν ἀγαπῶ περισσότερο ποὺ μὲ κάνει και κλαίω. Τότες ἐπῆνιγα καὶ σπαρωμωκὴ και ἀνατραπελαστικὴν κίνηση τῶν νεῦρων μου και ὁ ἐνθουσιασμός ἐκείνος δὲν με συνήψε; και κλεισμένος στὸ κελί μου, ἐκείνη μας ὄνειρεῖσθαι ἀπὸ τὸν ἑαυτὸ μου παραπάνου. Καὶ με περνούσαν ἄπατρι και νόμιζαν πῶς ἡ Κρήτη μου εἶταν ἀπόξηση κ' εἶπαν πῶς ἡ ρημαγμένη Θεσσαλία μού εἶταν φαινόμενο μονάχα γιὰ παρατήρηση και γιὰ μοτίβο.

Ἡ μοῖρα μου μετᾶς και μεφερε τώρα! Ἐγὼ ποὺ νὰ καλέσω μὲ τὰ στοιχῆ τὰνίκητα, τὸ ξέρω, πῶς περμένος θὰ βγῶ, γέρω τὴν ζωὴ μου στὴν ἀνάγκη. Εἶμαι Ρωμῆος. Ἄν σπαράξει μέσα μου ὁ Ἑλληνικός πόθος, ἂν ὄνειρον ἄπιστο ὁ χρόνος με νωσταλγῆ, ἂν τὰ φτερά μου τὰ ἐκοψαν οἱ ἀφεντάδες τοῦ παπούλη μου, ἂν ἐγὼ παραπεταμένο ἀπόπειο τῆς ζωῆς, ἄβωος γιὰ τὴν ἀδυναμία μου, παραγκλιτὸ φαινόμενο γιὰ τὴν προπαθεία μου, στὸ κλουδί μου μέσα θὰ πεθάνω, δὲν εἶνε οἱ χρόνοι ποὺ ἔρχονται, ποὺ θὰν τὸ ἰδοῦν, δὲν θὰ κλάψαι κανένας τὸ ξέρω!.

Και θὰ σοὺ γράψω τῆς ζωῆς τὴ λάμψη και θὰ ἀναίξω τὴν ψυχή μου.

Εἴμουν ἀκόμα στὸ Τύριγγεν ποὺ ὁ φίλος μου μού τελεγράφησε: «*Τὶ κάβεται; οἱ ρεντούτες ἄρχισαν!*» Τί ἔλεγε; τί ἦθελε; νὰ πεῖ; Δὲν ἔβρεξα καθόλου νὰν τῆς προλάβω; σιγὰ κατέβηκα στὸ Μόναχο χωρὶς νὰν τῆς συλλογίσαι. Καὶ τὸ βράδι ποὺ με παράσενε ἐκεῖνος στὸ «*Γερμανικὸ θέατρο*», μέσα στὸ ἀμάξι, ἐγὼ τὸ μιλούσα γιὰ τοῦ σπῆτι τοῦ Γκαίτε, γιὰ τὸν ἱερὸ τόπο τοῦ Βάιμαρ... και μὲ τραβούσαν ἐκείνος μὲ τὰ λόγια του και τὸ ἀμάξι σταματᾷ και ἐγὼ εἴμουν πιά μέσα στὴν εἴσοδο τοῦ Deutschen Theaters. Ἄκουγανταν ἡ ζωὴ και ἡ γὰρ δυνατὰ. Τὰ δεσμὰ μου μού σφιγγουν τὸ σθένος κ' ἡ σκάλα ποὺ ἀνεβαίνω μὲ κατακυρᾶζει. Ὡ θε μου! ποὺ βρίσκομαι; Ἡ μαρμαρυγὴ τῶν χιλιόχρωμων φῶτων περσοῦσε και μαγευτικώτατα τὰ τρέλλοξέυαγα ποὺ γορεύαν. Ἡ μουσικὴ ἀπὸ ἄπειρα ὄργανα ἀντήχουσε βαθύτατα στὴς αἰσθήσεις τὸν κόσμο. Οἱ ἀναριθμητῆς γυναικίσαις στοῦ σπαθῆ, οἱ μάσκες, τὸ ἄγνωστο πίσω τους, ὄνειριαξέ τὰ κειμισμένα σύμβολα. Ἀπὸ μιὰ λόξα μισοκρυμμένος

τὰ παρατηροῦσα και κατάμονος. Ὁ φίλος μου μᾶσηκε στὴ στιγμή και τὸν διάκρενα πότε πότε σὰ σθούρο νὰ γυρίζε μέσα στὴ λάμψη τῆς ζωῆς. Δάκρυα μού ἔρχονταν στὰ μάτια. Αἰσθάνομαι πῶς δὲν εἶταν γιὰ μένα παρόμοιο φῶς. Δὲν ξεχωρίζα ἀκόμα τὸ γιατί και πονούσα περισσότερο. Παραμέριστα βαθυτέρα και συλογίωσθαι. Μού ἔρχονταν τὸ νοῦ μου ὅλο τὸ δεξιμὸ τῆς ζωῆς ἐδῶ κ' ἐκεῖ κάτω. Θυμῶν μου τὰ δικὰ μας τὰ γλέντια, τὰ σὰν λειψανα θανάτου ποὺ πάντα μᾶς παρουσιάζεται στὴν ψυχῆ. Καὶ θυμῶν μου τὸ Ὀκτοberfest στὴν Theresien-Wiese, ποὺ 300,000 τουλάχιστο Βαβαροὶ τὸ πανηγύριζαν. Κάτι μεσαιωνικὸ, ὅλο τὸ διονυσιακὸ, ποὺ ἡ φαντασία δὲν τὸ πλάθει εὐκόλα. Τὸν ξέρεις τὸ Φλαμαντὸ ζωγράφου Teniers και τῆς εἰκόνες του βέβαια μὲ τὰ λαϊκὰ πανηγύρια. Τί σοὺ γενήθηκε ὅταν στάθηκες μπρὸς τους; Ὡ, τέτιο εἶταν τὸ πανηγύρι ἐκείνο μὲ τοὺς πουλητάδες του, μὲ τοὺς μουσικάντες του, μὲ τῆς πανδαθίσιες φωνῆς του, μὲ τὸν ἀπέραντο θόρυβο, μὲ τὴ ζῆλη του ποὺ σκόρπασε σὲ ἀδύνατους ὀργανισμούς ὅπως ὁ δικός μου. Σκέφτηκα νὰ σοὺ γράψω και τότες, μὰ δὲν τὸ εἶδα τὸ πανηγύρι; δὲν μπῆσα. Μόλις ὡς τὸ Bavaria-ring πῆγα και δὲν ἀνέβηκα. Δὲν εἴμουν ἐγὼ ἀπὸ τοὺς ἐκλεχτούς ποὺ θάπολλάβαιναν τῆς ζωῆς τὴν κίνηση και τὴ δόξα. Τὸ Φούσθαι μου ποὺ τραβούσαν νὰ γωθεῖ μέσα ἐκεῖ, ὁ Μεριστορλίης μου ποὺ φώναζε: Komm!... komm!... Es ist zu toll, sogar fuer meines Gleichen!... Καὶ θυμῶν μου τῆς παγοθρομῆς, ὡ ἐκείνη ἡ λίμνα, ποὺ τὸ καλοκαίρι τὴ διαβαίνουμε μὲ τὴ βάρκα, ἕνα μέτρο παγωμένη τότες, σκαλισμένο μάρμαρο, ὡ πῶς ἀναπαύοιτο τὴ βαθεῖαν ἀπόληξη! Σὰ στὸ χορὸ κάτω, νάτοι οἱ δαιμονισμένοι, ἀλυσίδα πολυπλοκῆ, κὶ ἀπὸ τὸν ἀνεμοταγώτερο, μπροστὰ μου περνεῖν και γάχνονται. Κ' ἡ Νεράθρα ἐκείνη ἦρθε σὲ μένα τὸ χαλιμμένο νὰ κινήσει τὸν πέπλο της; Ποῦναι τῆ; Πῶς θὰν τὴ φτάσω ἐγὼ μὲ τὰ κουρασμένα πόδια; Πάει! πάει!... πᾶνε ὅλοι, πᾶνε κέρωνται, λιγιάδες μπροστὰ μου, ἀστραπὴ! Καὶ γελᾶνε και χαίρονται και ζοῦνε!... Κ' ἐγὼ, σὰν τότες, παραμερισμένος και τότες, ἀπὸ τὸ μαλκόνι τοῦ ξενοδοχείου κοίταξα και πνίγομαι στὴν ἀδυναμία μου. Ὡ ποτές λοιπὸν κέγω δὲν θὰ ζήσω; Τί μου λείπει; Ξεπρόβαλα πάλε και κοίταξα κάτω. Ἐδῶ δὲν προσέγγου τὸ φράξο σου ἂν εἶναι τῆς μόδας, ἐδῶ δὲν πολυσκοτίζονται ἂν τὰ κουμπιά σου δὲν εἶναι ἐβένια. Ἐδῶ ζοῦνε μονάχα κ' ἀπολαβαίνου τὴ ζωὴ. Κάτω ἐκεῖ ἡ τάξη και τὸ ἀξίωμα της. Μέσα ἐκεῖ γυρίζουν τρέλλοι, ὡ ποιοὶ δὲν γυρίζουν. Ἄλλοτες τῆς ρεντούτες τῆς ἀνοιγῆ ὁ Στούκ, ὁ Ἐξτερ κ' ἡ παρέα τους. Ὁ Στούκ. Ἄν ὑπάρξει μεγαλῆτερος καλλιτέχνης μόνο στὴ Γερμανία ὑπάρχει! Ὁ Οὔστε, τὸν ξέρεις, γιατί εἶναι ὁ πῶ γνωστός στὴ Γαλλία, ἂν και δὲν εἶναι ὁ καλῆτερος στὴ Γερμανία, ἀκατωτωμένος με τοὺς σπουδαστῆς και τῆς σπουδαστῆς τῆς Ἀκαδημίας, προχτές γλενωτοῦσε σὲ μιὰ σχολή, χωρὶς νὰ ξεπαζέται. Κὶ ὁ Μᾶξ Ἄλμπ, ὁ συγγραφέας τῆς «*Νιότης*», τὸ ἴδιο κ' ἄλλοι τόσοι. Καὶ ξεχωρίζω τρέλλοτερος τοὺς ἀξιωματικούς, ποὺ ὄξω ἀπὸ τὴ ρεντούτα, φικάνουν γιὰ νὰ γυμνάζονται κ' ἀσπέρεια φραντζέλικα κάστρα και μὲ μαθηματικὴν ἀκρίθεια τὰ ἐκπορθοῦν! Κ' οἱ φοιτητῆς με τῆς σπαθῆς στὰ μούτρα, ἐκεῖ και αὐτοί!... Ὡ ἐκείνες οἱ σπαθῆς, ποὺ δὲν τῆς ἀνεχοῦν, ὅταν πρωτόρθα, ὡ

πῶς μού φαίνονται τώρα τὰ ὀραϊότερα παράσημα ποὺ τὸ Γερμανικὸ μεγαλεῖο ἀνακάλυψε! Ἐδῶ ζοῦνε και μεγαλῶνουν και τὴ ζωὴ ἀπολαβαίνου! Ἄνατριγιάξω στὴ σκέψη ποὺ μού ἦρθε νὰ ζῆσω κ' ἐγὼ. Πνίγω βαθυτέρα καὶε σὺλήση, σκουπίρα τὰ μάτια μου και κατεβαίνω ἀπὸ τὴ λόξα. Στὴ σκόλα συντυχνάω μιὰ ξανθὴ γιομάτη, ἀκουμισμένη, ποὺ κοίταζε πρὸς τὴν εἴσοδο. Βάνω στὰ γέλια μου χαμόγελο και τὴ χτυπῶ στοὺς ὄμους τοὺς ξετραχηλισμένους. Γυρίζε ἐκείνη ἀξάφανα: «*Φορὸ γάντι*» τῆς λέω και τῆς δείχνω τὸ γέρι μου χαμογελώντας. Μισοκίνησε τοὺς ὄμους, σὰν νὰ μού ἔλεγε: «*στὸ ἴδιο κάνει!*» «*Δὲ ἄρθει!*» τῆς λέω. «*Δὲν περμένω κανένα*» μού λέει. «*Χορεύουμε λοιπὸν;*» και μάγκκαλιάζει πρώτῃ ἐκείνη και με παρασέρνει στὸ στροβίλο. Καὶ δὲ θυμῶν μου πιά τίποτα. Μονάχα θετόρελλα ἐκεῖ με μιὰν ὑπερδιδέγρηση, μὲ τὸ ξεβγάλμα τῶν κρυμένων μου 26 χρόνων, γυρίζω, γυρίζω, τὴ στροφογυρίζω ἀκούραστα ζωντανά, τῆς θρέφω τὴ ζωὴ της, τὴ φιλοῦ με φιλεῖ, ἀφομοιομένη σῆς, ἐνῶ ἡ μουσικὴ ἀπὸ πάνω κατακυλάει τοὺς ἦχους της, τοὺς ἀβάντους ἐκείνους ἦχους τοῦ Γιόχαν Στράους. Καὶ χορεύω τὴν ταραντέλλα πῶς θετόρελλα ἀπὸ τὴ Νόρα και λέω στὴ ψυχῆ μου: «*δέε φοβᾶμαι τὰ μεσάνυχτα!* δὲν περμένω ἐγὼ μεσάνυχτα!...» και χορεύω! και χορεύω!... Καὶ μόλις διακρίνω μέσα ἀπὸ τὴ μάσκα τοῦ κοριτσιού μου, τὰ μάτια του, νὰ λάμπουν, νὰ μευχριστοῦν, νὰ μού τραγοῦδουὶν τὰμίλητο τραγοῦδι. Τέλειωσε τὸ Βᾶλς, και στὴ λόξα μου δὲν εἶμαι πιά μόνος. Κοντὰ μου ἐκεῖ ἡ ἀγνωστὴ μου. Δὲν τῆς ἔβλεπα τὸ πρόσωπό της και φαντάζομαι ὅτι θέλω. Κὶ ὅτι δὲν τῆς ρωτῶ με ρωτᾷτε: «*ὅτι εἴσατε ξένος τὸ βλέπω ἀπὸ τὰ Γερμανικὰ σας και ἀπὸ τὰ κατὰμαυρα αὐτὰ τὰ μαλλιά σας*— και μού τὰ χαρθεῖσε ὀλόγλυκα μὲ τὰπαλό της τὸ γέρι— ποῦθε εἴσατε;» «*Μὴν τὸ ρωτᾷς τότες, τῆς λέω, μόνο μίλει μου ὅπως σοὺ μιλῶ. Μίλει μου χωρὶς νὰ σοὺ μιλῶ. Κελάηθη χωρὶς νὰ σὲ παρακαλῶ...*» Καὶ μούλεγε μέσα στὰ φιλία και μὲ ρωτοῦσε γίλια. Κεῖμενα ἀγνωστος και μού εἶταν μουστῆρο. Κ' ἡ μουσικὴ μᾶς καλεῖ κάτω. Ἄντηχᾶνε παναμονία τῆς Κάρμεν οἱ τετραγγοῖροι. Ὡ! τεῖταν ἐκείνη ἡ καντηρίλα! Οἱ ψυχῆς μας ὄλωνων εἶταν μιὰ γενομένης. Διαπερσοῦσε ἕνα γενικὸ ρεῦμα ὅλους μας. Ἄσυναίσθητα ξεχειλίξε ἡ γὰρ και φώναξε! Ὡ!... hoch! Ὡ!... Ποτές ὁ Διόνυσος δὲν θὰ αἰσθάνηκε τόση λατρεία. Ἀθάνατη κεύς Κάρμεν! Σὲ ποιά τάχα ρεντούτα νὰ σὲ αἰσθάνηκε τόσο ὁ Νίτσε, γιὰ νὰ σὲ ῥίξει κατὰμουτρα τοῦ Βᾶχνερ, μὲ τὴ ζωὴ σου με τὴν ὕψη σου!... Ζωὴ πόσο εἶσαι γλυκειά! πόσο σέχω ἀδικίη!... Κάτω ἡ σκέψη ποὺ μαράζονε, κάτω και τὸ αὔριο!... Σήμερα ζωὴ κ' ἡ στιγμή αὐτὴ εἶναι αἰώνια! Ἀθάνατο Μόναχο ποὺ μονάχο ἐσὺ κρύβεις αὐτῆς τῆς στιγμῆ! Καὶ στὴ λόξα μου πᾶλε, μέσα στὰ βαθεῖα φιλία τοῦ ἀγνωστού, στὰ παναίονια μουστῆρια τῆς Ἰδωνῆς, κοντὰ σταφαιρισμένα ποτήρια τῆς σαμπάνιας, στὴ δημιουργία ποὺ γεννήθηκε στὲς ψυχῆς μας, τὸ αἰσθάνομαι τὸ νέο βλαστᾶρι νὰ ἀναδειχθῆ τὸ μέλλον μου. Εἴμουν μεθυσμένος, μεθυσμένος ἀπὸ τὸ μεθύσι τῆς ζωῆς! Ὡ, τι ἐγνώρισα τότες, δὲν τὸ ἐπίστευα νὰ ὑπάρξει. Καὶ... τὰλλα τί σημαίνουν; Ἡ ὑπερδιδέγρηση, ποὺ τὴν ἔφερα θέλοντας, ἔπεσε. Ὡταν τάντηξομα ὕστερα, πρὸς, σήμερα, προχτές,

είμουν ἐγὼ ὁ ἴδιος πάλε. Ὁ κουρασμένος τῆς Ζωῆς ὀδοιπόρος, ὁ καταδικασμένος τῆς σκέψης δεσμώτης. Κ' ἐφρίξα γιὰ ὅτι ἔκαμα! Ὡ! δὲν ἔπρεπε νὰ γωθῶ στὶς πηγές τῆς βαθείας Ἠδονῆς! Ἐγὼ πού συλο-μαίνομαι, ἐγὼ ὁ σκεπτικός δὲν ἔχω τὸ δικαίωμα νὰ μιᾶμαι ἐλεύθερα, ὅπου φωλιάζει τὸ δωδεκάθεο τοῦ Ὀλύμπου! Γιὰτὶ ὁ βάρβαρος μὲ τῆ φτέρνα του καταπατῆτε μέσα μου τὸ βωμὸ τους· γιατί τὸ πατή-ματὶ μου δειχνόν βαθεία τὰ σημάδια τους. Γιὰτὶ μὲ κατέχει δεμένο κ' οἱ ἀλυσίδες του μοῦ σφίγγουν τὴ δύναμή μου καὶ τὴ μείναι τὰ αἰστάνομα δυνατώτερες. Ὡ! κἀτὼ ἐκεῖ στὴν Ἑλλάδα εἶναι ἡ θέση μου· μιὰ θέση καὶ γιὰ μένα! Ἡ προσπάθειά μου ὄσω ἀπὸ κεῖ ναυαγεί, ὅπου ναυαγεί ἀλάκκορο τὸ καράβι, πού μὲ περιέχει! Ὡ! αὐτὴ ἡ παντοδυναμία τῆς Γερμανίας, αὐτὸ τὸ ξεχειλίσιμα τῆς μεγάλῃς ζωῆς τῆς! Ὡ, ὅπου κοιτάζω μου τὴν προβάλλει! Ἡ ἀπελπισία μου μὲ κυριεύει καὶ βγαίνει, ἴσως, ἀπὸ τὴν ψυχῇ μου μονάχη! Δὲν αἰστάνομα ἀνακούριση καὶ νὰν τῆς πῶ: «Ἐίμαι κεῖν ὅπως ἐσὺ. Θὰ γίνεις κεῖν ὅπως ἐγὼ!» Μὲ φιλοξενεῖ σὰ μητέρα μου κ' ἡ φιλοξενία τῆς μου δίνει τὸ μεγαλύτερο σπαρχμό· πνιγίμοι, πνίγίμοι στὶς σκέψεις μου καὶ πάλι τὴν Ἑλλάδα γιο-μίζω μὲ δάκρια! Ἐσένα πονῶ, γαλανὴ χώρα, ἐσένα ποθῶ! Ἐσένα ὀνειρευτήκα πάντα· κεσένα ζητῶ, ὅπου γυρίζω καὶ ὅπου πλανιέμαι! Ἡ δυστυχία σου εἶναι ἡ σκέψη μου κ' ἡ σκέψη μου εἶναι τὸ σαράκι τῆς Ζωῆς μου! Γλυκεῖα μου μαουόλα, χτυπημένη ἀπὸ τὰ γρόνια, ὄρανεμένη ἀπὸ τὴ λάμψη καὶ ἀπὸ τὴ δόξα καὶ ἀπὸ τὴ ζωῆ, τὰ μεγαλεία σου τὰ πῆραν ἄλλοι, κεσὺ δὲν ἔχεις τὰ κίτη ὅσως νὰ κλάψεις γιὰ τὴν ὄρανά σου. Ὀμίενα πείσι καὶ ὁ καιρὸς πού τὰ δηγῶ-σου κελκῆριες καὶ αὐτὸ σου ἔμενε μόνη παρηγοριά! Σήμερα! Ὡ, σήμερα!... Καὶ σὰ παιδιά σου δὲν πρέπει νὰ ἐπιτρέπεται ἡ ἄνοδο σὲ ξένον Ὀλυμπο!... Ἀδερφέ μου Ψυχάρη, εἶσαι τῆς μᾶνας παιδί; Σκοπίσέ μου τὰ δάκρια, τὰ δάκρια πού καὶ σένα θὰ φουσκόνουν!...

ΓΙΑΝΗΣ Α. ΚΑΜΠΥΣΗΣ

Ἡ σύγχρονη δραμα-τική φιλολογία καὶ προπάντων ἡ Νορβηγικὴ ἔχει πολλές φορές παρα-στήσει τὴν πάλῃ τοῦ ἀνθρώπου μὲ τὴν κοινωνία, τὴν ἑσωτερικὴ σύγκρουση τῆς εὐτυχίας τοῦ ἀτόμου μὲ τὴν ὑποταγὴ στοὺς κοινωνικοὺς νόμους. Ἀνάλωγη μὲ πιὸ ἐνδόμυχη εἶναι ἡ ἀντίθεση τῆς ἐγωιστικῆς εὐτυχίας τοῦ ἀτόμου καὶ τῆς ἀλτροῦστεικῆς αὐτοθυ-σίας στὸ δράμα τοῦ Sigbjørn Obstfelder «Οἱ ἐρυθρὲς σταγόνες».

Ὁ χημικὸς Odd Berg δὲ στέογει νὰ παραχωρήσει τὴν ἐμεταλλεψὴ μιᾶς ἀπὸ τὶς ἀνακαλύψεις του: «Ἐγὼν κατὶ τις ἄρωστο οἱ ἄνθρωποι... (λέει στὸν ὄγλο). Σὰς εἶδα νὰ γελᾶτε Πέστε μου, εἰσαστε εὐχα-ριστημένοι;... Πλούσιους μορεῖ νὰ κάμει μερικοὺς σας, εὐτυχισμένους ποτέ». Καὶ τραβιέται γιὰ νὰφιε-ρωθεῖ στὴν ἐπιστήμη, κ' ἡ μυστήρι του Μπόρκιλτ τὸν παρατάει, ὀνομαζόντας τον ψεύτη.

Ἡ Μπόρκιλτ ἐξανέρχεται νὰν τὸν βρεῖ στὸ ἐργα-στήριό του. Τῆς δειχνεῖ τὴ μεγάλῃ ἀνακάλυψή του, τίς ἐρυθρὲς σταγόνες, δλάστραφες μὲς στὸ σκοτάδι, «τὸ φῶς τῆς ζωῆς πού ἄναψε». Αὐτὴ τὸ σπάζει: τὸ

μπουκάκι καὶ φεύγει: «ὅταν ἡ Μπόρκιλτ θὰ γένηε τὸ φῶς τῆς ζωῆς σου, στείλει νὰν τὴν κράξεις». Ὅμως ἡ μυστικὴ χαρὰ πού δίνει ἡ ἰδέα τῆς παχόσμιας εὐ-τυχίας τὸν κάνει θλιβερόν τὸν Odd: δὲ γελᾶει ποτέ του. Σὲ μιὰ στιγμὴ ἀμειβάλλει καὶ γιὰ τὴν ἐπιστήμη, ξαναγυρίζει στὴ Μπόρκιλτ, καὶ παραχωρεῖ τέλος τὴν ἐμεταλλεψὴ. Δίχως νὰν τὸ θέλει ὁμοῖ οἱ παλιὲς του ἰδέες τοῦ ἔρχονται στὸ νοῦ. «Ἐσκέψθηκα, μιὰ φορὰ πὼς ὁ ἄνθρωπος μοροῦσε νὰ κυβερνεῖ τὴ ζωῆ, νὰ τῆς δειχνεῖ τὸ δρόμο, νὰν τὴν κάμει ὅτι ἔπρεπε νὰ εἶναι... Νειρωθήκηκα τὸ ἄπειρο καὶ θέλησα νὰν τὸ μπάσω στὴν ἐπίγειαν ζωῆ. Μὰ τὸ ἄπειρο δὲν τῶρομε μέσα μας;... Ὑπάρχουν ἀστέρια ἀπὸ πᾶνου μας.—Μὰ θὰ προσπαθῆσομε νὰν τὰ σούσομε; Εἶναι ἀλήθεια; ὑπάρχουν ἀστέρια. Καὶ δὲ μορεῖ νὰν τελειώσι, δὲ μορεῖ νὰν ξεγᾶσει τὴν ἐργασία του καὶ τίς ἰδέες πού ἄλλοτες τὸν συγχλόνησαν καὶ πού τίς λέει σήμερα «ὄνειρα τὸν» κ' ἡ Λιλὴ πού τὴν εἶχε βολῆθὸ του μιὰ φορὰ, πεθαμένη τώρα, ἡ Λιλὴ πού εἶχε πίστη σ' αὐτὸν καὶ τὸν θαροῦσε εὐτυχισμένον τότες, τὸ φανίζεται ἄξικρα ἐκεῖ πέρα. Ἡ Λιλὴ εἶναι ἡ ἐπι-στήμη πού φιλονεῖ τὸν Odd τῆς Μπόρκιλτ καὶ πα-ρασταίνει τὴν θυσία γιὰ τὴν εὐτυχία ὄλων. Ὁ Obst-felder δὲν πασιρίζει νὰ προσδιορίσει περὸστέρο τὴν τὴν ἰδέα αὐτὴ τῆς ἐπιστήμης, γιατί δὲν ξεχνεῖ πὼς εἶναι δραματικὸς συγγραφέας καὶ ὄχι φιλόσοφος. Μὰς φτάνει νὰ νοιώσομε πὼς γιὰ τὸν Odd κάθε ἀποχτη-μένη ἀλήθεια εἶναι ἓνα βῆμα πρὸς τὴν κοινωνικὴ ἁρμονία.

Γεώργιος Ρόντεμπαχ.— Στὸ τελευταῖο φύλλο τοῦ ὁ Κάρλος Μερκὴ ἀφιερώνει ὀραίες καὶ συγκινητικῆς γραμμῆς γιὰ τὸν Γεώργιο Ρόντεμπαχ, τὸ γάλλο ποι-τὴ καὶ μυθιστοριογράφο τῶν «Ἀρωσίων τὸν Πα-ραθύρι» καὶ τοῦ «Βραδίου διὰ τζάμια», πού γεμάτος ἀπὸ μιὰ περιτρομὴ ἀγάπης τῆς ζωῆς, πέθανε τελευταία στὸ Παρίσι, στὴν ἀκμὴ τῆς ἐμπνευσης καὶ τῆς παρα-γωγῆς του. Ὁ Ρόντεμπαχ, λέει ὁ Κάρλος Μερκὴ, ἀνάλαβε νὰ διερμηνέψῃ στὸ ἔργο του μιὰ τῆς συγ-κινήσεων καὶ πραγμάτων λεπτότατων. Τὸ ἀνατρίγια-μα τοῦ νεροῦ, τῆ σκιά τῶν συγνέφων, τὴν ἀγωνία τῆς νύχτας πού πλακώνει, τὸ μυστήριο τῶν ματιῶν, ὄλη τὴν ἀσύλληπτη ἀτμοσφαιρὰ τοῦ σπητιοῦ, τὸ κα-βητὶ πού συγνεῖ καὶ μαγεῖται σ' ἓνα τοπίο ἀπὸ οἰκο-δομημάτα καὶ προκυμαίας, καθρεφτισμένες σὰ πεθα-μένα νερά ἐνὸς καναλιῶ.

ΑΝΟΙΧΤΑ ΓΡΑΜΜΑΤΑ

— Ὁ κ. Ἰ. Λ. Πάλλης μᾶς στέλνει τὸ ἀκόλουθο δίστιχο.

Στὴν «Ἐστία».

Μέσ' στὸ χωριὸ ὄλοι τό'χουνε τὸ «Κηρῖσισά» ἀκουσμένα
Πὼς τὰ σημαντικὰ σου ἀφτιά δὲν τᾶχουσαν κ' ἐσένα;

—Nemo.—Λυπούμαστε πολλὸ πού δὲν μοροῦμε νὰ τὸ τυπώσομε ἔχομε ἀρχὴ νὰ μὴ δημοσιεύσομε τί-ποτες ἂν δὲν μᾶς εἶναι γνωστὸς ὁ συγγραφέας του.

Τυπογραφεῖο «Νομικῆ»